Dayanışma

MART 1987 SAYI: 56 2.5 DM

"Nükleer Silahlardan Arındırılmış Bir Dünya ve İnsanlığın Sürekliliği İçin"

Tüm dünyadan bine yakın bilim, sanat, siyaset adamı Moskova'da Uluslararası Barış Forumu'nda biraraya geldi.

Sovyet moratoryumu yürürlükte olduğu geçen 18 ay boyunca kendisini askeri-siyasi bir gerçeklik olarak kabul ettirdi.

Barış Forumu ile ilgili haberi ve Sovyet moratoryumu üzerine bir yazıyı 4. sayfamızda bulacaksınız.

Orman kanunuyla mecburi iskan

Göç ettirilecek köyler listesi uygulamanın esas olarak Kürtlerin mecburi iskânını hedeflediğini gösteriyor.

Kürt köylülerin tehcir yoluyla kitleler halinde cezalandırılması insanlık adına bir yüzkarasıdır.

Türk burjuvazisinin Kürt halkına karşı uyguladığı geleneksel zulüm ve asimilasyon politikası dönem dönem belli yörelerdeki Kürtleri topluca göç ettirmeyi de içeregelmiştir. Özellikle 1925'deki ayaklanmadan sonra çıkartılan bir kanunla isyan bölgelerindeki onbinlerce köylü Orta ve Batı Anadolu'ya, Türk milliyetçiliğinin güçlü olduğu yörelere göçertilmiştir, (Mecburi İskân adı verilen bu insanlık dışı uygulamalar için ayrıntılı bilgiler İsmail Beşikçi'nin Kürtlerin Mecburi İskânı adlı kitabında verilmektedir. Keza KİTLE'nin adı geçen kitap dahil değişik kaynaklardan yararlanılarak hazırladığı "Kürdistan'da Politik Süreçler" başlıklı yazı dizisinde de Mecburi İskân konusu ayrı bir yazı başlığı altında işlenmişti. Sayı: 261, Temmuz 1983)

(Devamı 7. sayfada)

NETAŞ işçileri kazandı

NETAŞ grevi işçilerin taleplerinin büyük ölçüde karşılanması ile sonuçlandı
Grevci işçiler ülke içi ve dışında büyük bir destek buldular

Yabancı sendikacılar NETAŞ grevini ziyaret ettiler.

NETAŞ grevi 19 Şubat günü tarafların toplusözleşme imzalamasıyla sonuçlandı. Otomobil-İş Sendikası Genel Başkanı İlhan Dalkılıç sözleşmeden sonra "grev yapılamaz denen koşullarda, bu grev % 70 işçilerin taleplerini karşılayacak bir biçimde sonuçlanmıştır. Tüm arkadaşlarımı yürekten kutlarım" dedi.

NETAŞ grevi işverenin, toplu sözleşme görüşmelerinde,

(Devamı 7. sayfada)

İş cinayetleri sürüyor

Ocak ayında taşkömürü işletmelerindeki iş kazalarında 9 işçi öldü, 576 işçi yaralandı.
Kozlu'da göçük altında kalan 8 maden işçisi öldü.

Şubat ayı başında, Zonguldak'ın Kozlu kömür üretim bölgesinde, İncirharmanı maden ocağında meydana gelen göçük sonucu 8 maden işçisi toprak altında kaldı, teknik açıdan yetersiz olan kurtarma çalışmaları sonucunda işçilerin ancak cesetleri çıkarılabildi.

Yaklaşık 40 bin işçinin çalışmakta olduğu Zonguldak madenlerinde bu, meydana gelen ilk kaza değil, ne yazık ki son olacağa da benzemiyor. 1941 yılından bu yana, bu kömür madenlerinde meydana gelen toprak kayması ve grizu patlamaları sonucunda 3125 maden işçisi yaşamlarını kaybetmiş bu-

(Devamı 7. sayfada)

Kozlu'da cenaze törenine binlerce işçi katıldı.

Aziz Nesin Evren'i mahkemeye verdi

Kendisine "vatan haini" diyen Kenan Evren'i mahkemeye veren Aziz Nesin'in başvurusu reddedildi.

"Dilekçe Davası'nın" açılmasına da vesile olan bir konuşmasından dolayı yazar Aziz Nesin, K.Evren'i mahkemeye verdi. Evren'in 28 Mayıs 1984'te Manisa'da yaptığı konuşmada kendisine "vatan haini" diyerek ağır şekilde hakaret ettiğini belirten Aziz Nesin konuyla ilgili olarak yaptığı basın toplantısında şunları söyledi:

"Bir yurttaşın devlet başkanına dava açması Türkiye'de ilk kez görülüyor. Ama, bir devlet başkanının yurttaşına vatan haini demesi de dünyada ilk kez görülen bir olaydır...

Cumhurbaşkanı K.Evren de benim gibi bir yurttaştır ve yasaların üstün bir ayrıcalık tanımadığı makamının kendisine yurttaşlara hakaret etme hakkını tanımadığını, Türk ulusu önünde kanıtlamak istiyorum. Yurttaşın Cum-

(Devamı 7. sayfada)

Anayasa kadar bir başbakan

Sözüyle yabancılara, ama özüyle Suudi ailesine Boğaziçi'ni satma kanunu olan bir kanun Anayasa Mahkemesi tarafından ikinci kez geri çevrildi. Özal'ı kızdıran bu iptal kararı, mahkeme üyesi Yekta Güngör Özden tarafından savunuldu. Tartışmaya Barolar ve siyasi partiler de katıldılar.

Tabii işin özü güme gitti.

(Devamı 7. sayfada)

Ak'la Kara ve Bir Ödül

Avrupa Konseyi'nin insan haklarını savunmayı teşvik amacıyla verdiği İnsan Hakları Ödülü bu yıl, idam cezasının kaldırılması için yürüttüğü çalışmalardan dolayı Avusturya eski Adalet Bakanı Christian Broda'ya verildi. Peki ya bu ödülü kim verdi?

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi dönem başkanı sıfatıyla Türkiye Dışişleri Bakanı Vahit Halefoğlu verdi. Yani, Konsey'in 21 üye ülkesinden, tek idam cezası uygulayan, üstelik yılda ortalama 5-10 idam cezası infaz eden üye ülkesinin dışişleri bakanı!... Tablo gerek "demokrasiye döndüğünü" iddia eden rejim ve Avrupa Kon-

(Devamı 7. sayfada)

Demokrasinin "Vakfı" kuruldu

ANAP'lı bazı bakanlar, milletvekilleri, belediye başkanları, sömürüden ve 12 Eylül'ün sağladığı imkanlardan en büyük payı alan işadamları birlikte bir "Demokrasi Vakfı" kurdular ve amaçlarının "demokrasiyi ortak bir toplumsal değer olarak savunmak" olduğunu açıkladılar.

Tek tek her biri ele alındığında, değil demokrat olmak, azılı birer demokrasi düşmanı olan bu adamların "Demokrasi Vakfı" kurmalarının bir anlamı olmalıdır. Kimi bakan (Mesut Yılmaz), kimi en büyüklerinden işadamı (Şarık Tara-Enka), kimi "12 Eylül işçi grevlerine karşı yapılmıştır" diyen profesör (Mükerrem Hiç), kimi de yabancı sigara tekellerinin mümessili (Altemur Kılıç) olan zevatın demokrasiyi savunmak üzere "vakıf" kurmasının bir önemi olmalıdır.

Vakfın savunacağı "demokrasi" acaba nedir diye düşünmeye hacet yoktur; bu demokrasi mevcuttur, kuruludur, işlemektedir; Türkiye'nin bugünkü siyasal düzenidir. Bu düzenin "demokratik geçiş" olarak dahi tanımlanmış olması bir demokrasi arayışına veya beklentisine vesile olmaktadır; halbuki mevcut olanın bizzat kendisinin demokrasi olarak benimsetilmesi, kavratılması gereklidir ki demokrasi arayışı son bulsun, huzur ve güven kalıcı olarak tesis edilebilsin! Sendikaların giderek artan oranda grev eğilimi göstermeleri, gençliğin demokratik istemler peşinde hareketlenmesi, siyasi muhalefet güçlerinin demokrasi için mücadelesi "iyiye alamet" değildir; "gidişatın" önlenmesinde zaruret vardır!

"Vakfı" kurulmazsa kendisinin kurulması tehlikesi giderek büyüdüğü için demokrasiye karşı değişik menfaat gruplarının devlet bünyesinde ifadesini bulan ilişkilerini "sivil" bir kurumlaşmayla pekiştirmek, başka bir ifadeyle, ANAP'la teessüs etmiş ve onun hükümet olmasıyla mesafe katetmiş bulunan bu menfaat ilişkilerini, kalıcı bir odak etrafında toplayıp "loca"laştırmak Amerikancı Türk sermayesinin bilinen örgütlenme üslubudur. Aydınlar Ocağı, Masonlar Cemiyeti, Kemalist Atılım Derneği, Lions Kulüpleri, hatta futbol kulüpleri vb. gibi oluşumlar, siyasi hayatta etkin olabilmenin ve bu etkinliği "uyumlu" biçimde ekonomik çıkarlara aktarmanın pek bilinen örnekleridir.

"Vakfının" kuruluşunu önemsiz kılmak için, demokrasiyi kurmak tek çaredir.

Dayanışma

"Nükleer savaşın ertesi günü yoktur"

Nükleer Savaşın Önlenmesi İçin Hekimler Derneği kuruldu.

Kamuoyunu nükleer savaş tehlikesi konusunda aydınlatmak üzere, Türkiye'de aralarında doktor, diş doktoru, veteriner doktor, eczacı ve diğer sağlık mensuplarının bulunduğu elli kurucu üyenin girişimiyle "Nükleer Savaşın Önlenmesi İçin Hekimler Derneği" kuruldu. Dernek geçici yönetim kurulu başkanlığına Prof. Dr.Leziz Onaran getirildi. Prof. Dr.Onaran 31 Ocak günü yaptığı basın toplantısında bir nükleer savaşın ertesi günü olma-

(Devamı 7. sayfada)

İşkenceye DYP desteği

İnsan Hakları Derneği Genel Başkanı Av.Nevzat Helvacı 12 Eylül'den sonra Türkiye'de 149 kişinin işkenceden öldüğünü açıkladı. 1300 polisin sırf işkence için emniyet örgütünde istihdam edildiğini de açıklayan Helvacı işkenceden ölüm olaylarını isim, yer ve tarih belirterek belgelendirdi.

Helvacı'nın açıklamalarına ilk tepkiyi gösterenlerden biri de Doğru Yol Partisi'nin genel başkan yardımcısı ve 12 Mart'ın sıkıyönetim savcısı Baki Tuğ oldu. Baki Tuğ, "Polis eşkiyayı, soygunculuğu bu yasak nasıl konuşturacak?" (*Cumhuriyet*, 15 Şu-

(Devamı 7. sayfada)

İspanya'da öğrencilerin başarılı direnişi

İspanya'da yaklaşık 2 ay süreyle eğitim sistemini protesto eylemlerini sürdüren orta ve yüksek öğrenim öğrencileri taleplerinin büyük bölümünü kabul ettirdiler. Okul harçları öğrencilerin isteği doğrultusunda dondurulurken, okul bütçelerinin ve bursların artırılması için çalışmalar yapılacağı açıklandı.

Avrupa'da grevler, boykotlar

(4. sayfamızda)

F.Almanya'da "siyasilere siyaset yasağı"

"Milli Görüş" adlı dini irtica hareketinin F.Almanya'daki önderlerinden "Kaplan Hoca'ya" Türk Hükümeti'nin başvurusu üzerine "siyaset yasağı" konuldu. Kararı veren Kuzey Ren Vestfalya eyaleti İçişleri Bakanlığı, gerekçe olarak siyasi mülteciler hakkındaki yasayı gösterdi.

"Siyaset yasağı" konduğuna göre Kaplan Hoca'nın "siyasi kişiliği" kabul ediliyor demektir. O halde yasak, bir "siyasiye konulmuş siyaset yasağı"ndan başka bir şey değildir. Nitekim Kaplan Hoca'nın bu yasağı "insan haklarına" —kendisi bu hakları tanımayan bir felsefeye sahip olsa bile— haklı olarak aykırı bulduğu açıklanmış, Av-

(Devamı 7. sayfada)

DİSK'in 20. kuruluş yıldönümü yurt içinde ve dışında kutlandı

DİSK'in 20. kuruluş yıldönümü toplantıları ve DSF'nin DİSK'le dayanışma çağrısı 2. sayfamızda.

DİSK'in 20. yılı kutlandı

DİSK'in 20. kuruluş yıldönümü, askeri mahkemenin hakkında kapatma kararı verdiği bir sırada, uluslararası dayanışmanın güçlü bir ifadesi olan geniş bir katılımla kutlandı. Uluslararası planda 50'ye yakın sendikanın temsil edildiği İstanbul'daki kuruluş yıldönümü toplantısına İLO Genel Direktörü'nün yanısıra, Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu, Dünya İş Konfederasyonu, Avrupa Sendikalar Konfederasyonu genel sekreterleri ile Federal Almanya, Britanya, İtalya, Belçika, Hollanda, Portekiz, Danimarka, İsveç, Yunanistan gibi çok sayıda ülkeden sendikacılar kalabalık delegasyonlarla katıldılar.

DİSK'in 20. kuruluş yılını kutlamak üzere Avrupa'da sürgünde bulunan DİSK'li sendikacılar tarafından 28 Şubat günü toplantı düzenlendi. F.Almanya'da bulunan DİSK yöneticilerinin düzenlediği ve Avrupa'nın diğer ülkelerindeki DİSK yöneticilerinin desteklediği toplantıyla ilgili duyuruda "DİSK'e özgürlük Seslerine Sesimizi Katalım" denilerek, DİSK'le dayanışmanın bugün her zamankinden de güçlü biçimde gösterilmesi istendi. Gazetemiz baskıya girdiği sırada hazırlıkları sürmekte olan toplantıyla ilgili olarak yapılan çağrı şöyle:

"DİSK, bundan 20 yıl önce, 13 Şubat 1967'de kuruldu. Bundan tam 20 yıl önce, DİSK'i DİSK yapan sınıf ve kitle sendikacılığı anlayış ve ilkeleri, işçi sınıfı içinde maddi bir güce dönüştü.

İktidarlar, patronlar ve işbirlikçileri, kurulduğu günden başlayarak DİSK'e karşı savaş ilan ettiler. DİSK'i yok etmek ve gelişmesini önlemek için, polis ve jandarmayı, işverenlerce tutulan paralı silahlı adamlarını DİSK'in örgütlenme çalışmalarının, grev ve direnişlerinin üzerine sürdüler. Devletin resmi belgelerinde sahtekarlık yaparak DİSK'in toplu sözleşme yetkisi almasını önlemeye çalıştılar. Bütün bunlar yetmeyince, bu defa yeni yasalar çıkartma yoluna gittiler.

DİSK, kendi varlığına yönelen bütün bu saldırıları göğüsleyerek, mücadele yolu üzerinde kurulan tuzaklardan sakınarak gelişti, güçlendi. DİSK'in bu mücadelesi, Türk-İş'in üyeleri arasında, işçi sınıfının öteki kesimlerinde ve demokratik güçlerin saflarında derin etkiler yarattı. Kısa bir zamanda, hem demokratik, sendikal hak ve özgürlüklerin sağlam bir dayanağı haline geldi, hem de üye sayısını 500 bine ulaştırmayı başardı.

DİSK, egemen sınıfların kazanılmış sendikal hak ve özgürlükleri geri almak amacıyla çıkarttığı yeni yasalara karşı, 15-16 Haziran şanlı direnişiyle çıktı, bu yasaları fiilen işlemez hale getirdi. 1 Mayıs'ların yığınsal olarak kutlanmasını gelenekselleştirdi. 16 Eylül'de Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin kuruluşunu protesto etmek için genel grev yaptı. Faşizme ihtar eylemlerini örgütledi. Demokratik güçlerin iş ve eylem birliğini geliştirmek için yoğun çabalar harcadı. Kısacası DİSK, yürüttüğü kararlı mücadele ile Türkiye'de Türk ve Kürt yurtsever güçlerinin, demokrasi güçlerinin arasında önemli ve onurlu bir yere sahip oldu.

Bu nedenle, cunta, 12 Eylül'de ilk ve ağır darbeyi DİSK'e indirdi. DİSK'in yöneticilerini ve yüzlerce işyeri temsilcisini ve sendika yetkilisini tutukladı, işkence tezgahlarından geçirdi.

Askeri cuntanın DİSK hakkında açtırdığı dava, tam 5 yıl sürdü. Askeri mahkeme, 12 Eylülcülerin DİSK için verdiği hukuki dayanaktan yoksun, tamamen siyasi olan kararını yerine getirdi. Genel Başkan Abdullah Baştürk ve 263 DİSK'li sendikacı 15 yıla varan ağır hapis cezalarına çarptırıldı. DİSK kapatıldı.

"Savaş hali" hükümlerine göre yargılanan DİSK'liler için verilen bu karar, 12 Eylül rejiminin niteliğini bir kez daha ortaya koydu. Demokrasiye sözüm ona dönüldüğü yalanının açığa çıkmasına yeni bir örnek oluşturdu. Elbette, "DİSK davası" ve askeri mahkemelerin kararı, diktatörlüğün iç yüzünü gösteren tek olay değildir. DİSK'e yapılanlar, hapishaneleri işkencehanelere dönüştüren uygulamaların, Kürt halkına karşı yürütülen ilan edilmemiş savaşın, on binlerce yurtsevere

(Devamı 7. sayfada)

DİSK ilkeleri yüzbinlerce işçide yaşıyor.

"DİSK'le uluslararası dayanışma her zamankinden daha güçlü olmalıdır"

DİSK'in askeri mahkemece kapatılması ve yöneticilerinin mahkum edilmesi kararı dünya kamuoyunda tepkiyle karşılandı. Avrupa ülkelerinde merkezi ve yerel sendikal örgütler başta olmak üzere parti, kitle örgütü temsilcileri, sanatçılar ve çeşitli kesimlerden kişi ve kuruluşlar kararı protesto ettiler.

Dünya Sendikalar Federasyonu (DSF) yaptığı açıklamada şimdi DİSK'le uluslararası dayanışmanın her zamankinden daha güçlü sergilenmesi çağırısında bulundu. DSF açıklamasında şöyle denildi:

"23 Aralık 1986 günü İstanbul'daki askeri mahkeme DİSK'li 264 sendika yöneticisine ağır hapis cezaları verdi; DİSK'in ve DİSK'e bağlı 30 sendikadan 28'inin kapatılmasını emretti.

Tüm dünyada sendikacılar, demokratlar ve işçiler açısından kabul edilmez olan bu haksız cezalar Mussolini'nin faşist kanunundan ilham alan bir madde hükmünce verildi. Bu haksız hüküm, Türkiye işçileri ve halkının hâlâ insan haklarına, demokrasiye ve temel sendikal haklara saygısı olmayan bir rejimin kurbanı durumunda olduğunu bir kere daha göstermektedir.

DSF ve bağlı sendikalar açısından mahkumiyetlere karşı birlikte davranmak, tüm DİSK'li sendikacıların beraatını ve bu önemli sendikal örgütün yasal statüsünü yeniden sağlamak acil önemdedir. Karar Yargıtay aşamasındayken uluslararası dayanışma, özellikle Avrupa'da, her zamankinden daha güçlü olmalıdır. Bu, tüm sendikacıları, demokratları, işçileri, sendikal hak ve özgürlükler için gayret gösteren hükümetleri, tüm uluslararası kurumları, özellikle de Avrupa Konseyi ve Avrupa Parlamentosu'nu ilgilendirmektedir."

BAKIŞ

E.Mahmut Soner

Yassahh!

Türk Ceza Kanunu baştan aşağı değişiyor. Adalet Bakanlığı uzun bir çalışmadan sonra oluşturduğu taslağı, tartışılması için açıkladı. Madem ki tartışılıyor, biz de tartışalım.

Elbette tasarı en başta "fikir suçları" parantezini genişletiyor, cezaları artırıyor. Tasarı bu bakımdan kendini 12 Eylül Anayasası'na uyduruyor. Tasarı kanunlaşacak ve böylece Türkiye'de siyasal demokrasi, insan hakları, özgürlükler, beş generalin kurduğu düzen icabı "kanun dışı" hale gelmiş olacak.

Açık söylemek gerekirse, toplumsal çoğunluk zaten "depolitize" edilmiş olmakla, böyle sorunlara ilgi duyar olmaktan uzaklaşmış bulunuyor. "Bana ne"! şimdi yaygın bir yaşam ilkesi haline geldiği için zaten, uygar hiçbir toplumda rastlanmayacak türden fikir suçları keşfedilip yıllarca hapis müeyyidesine bağlanabilmektedirler.

Ama tasarının kapsamı o kadar geniş ki, toplum hayatının bütün alanlarını kucaklıyor; radikal bir hukuksal değişim anlamına geliyor; yeni bir toplum, yeni bir insan oluştuğunu varsayıyor; ya da böyle bir yeni toplum ve insan yaratma iddiasını da içinde taşıyor. 12 Eylül toplumu ve 12 Eylül insanı diye tarif ettiği Türkiye'yi, bu tarife uygun bir çerçeve içine almak istiyor. Elbette böyle yaklaşınca, bu "yeni" toplumun ve "yeni" insanın gelecekteki "yeni" eğilimlerini de öngörmek, bunları suç, kabahat, hata, ayıp vb. gibi, şimdiden tasnif etmek ve cezalarını da bugünden biçmek gerekiyor. Nitekim tasarı toplumda henüz yaygınca oluşmamış ama yakında oluşup genelleşeceğini çok iyi tahmin ettiği kimi olguları şimdiden ilan etmiş bulunuyor.

Ölünün cesedini ve kemiklerini ve altın dişlerini çalarsanız 1 yıl, birine "namussuz", "şerefsiz" derseniz 6 ay, yemek yer ve hesabı ödemeden çıkıp giderseniz 3 ay, Türk parasını, üstünde yazılı olan değerden kabul etmezseniz yüz bin lira, yellenirseniz 1 yıl, hamile eşinizi bırakıp giderseniz 1 yıl, başkasının yerine cezaevine girerseniz 1 yıl, gibi para ve hapis cezalarını da göze almanız gerekecektir. Ve bunlar gibi sayısız ayrıntı...

Tasarı 12 Eylül'ün siyasal yönetimin bütün kademelerine yerleştirdiği "yasakçılık" anlayışının hukuksal karşılığını oluşturuyor. Ne kadar daha çok "yasak" konulursa, toplumsal dirlik ve düzenin o kadar kolay sağlanacağına dair geleneksel despotik anlayış bu tasarıyla hukuksal bir değer olup çıkıyor. Polis binlerce insanı, en olmadık, ama 12 Eylülce "ahlâk dışı" ilan edilmiş nedenlerden ötürü alıyor, karakol dayağından geçiriyor, ama mahkemeler "verilecek ceza" olmadığı için serbest bırakıyorlardı; şimdi bu olmayacak, artık her şeyin bir cezası olacak.

Kanunda yazılı bulunmayan, emirle, tebliğle ve aklına eser tarafından konulmuş yasaklara ses çıkarmayıp boyun eğen, yasaklarla birarada yaşamayı beceren bir toplum, bunlara verilen cezalarla da artık bir arada yaşamayı öğrenecektir. "Yerlere tükürmeyiniz", "çiçekleri koparmayınız", "hastaları rahatsız etmeyiniz", "vapur yanaşmadan atlamayınız", "sokakta sümkürmeyiniz", "ormanları yakmayınız" vb. gibi hatırlattıklarıyla bile onur kırıcı olan levhaları içimize sindirdiysek, "yellenmeyiniz" levhasına hak kazandık demektir, tabii cezasına da!

Yasakların genişleyip cezaların artması bir "ihtiyaçtan" doğuyor, ihtiyaç da şurdan: Toplum geriletildi, süngüyle geriye itildi. Şimdi durduğu yerde durması, düzenin işleyiş çarklarının üstüne bir daha abanmaması gerekiyor. Anayasayla, öbür yasalarla bağlandığı yere bu yasayla iyice çakılıyor. Ayağa kalkmak için bütün bu ipleri çözmekten, çözmek için de gayret sarfetmekten başka çare kalmıyor. Bu anayasaya bu yasa.

DİSK'in kuruluş yıldönümü Hollanda'da kutlandı

DİSK'in ·20. kuruluş yıldönümü 13 Şubat 1987 günü Hollanda'da sürgünde bulunan DİSK'li sendikacıların oluşturduğu "DİSK ve Türkiye'deki Sendikal Hak ve Özgürlükleri Savunma Hollanda Komitesi" tarafından Amsterdam'da düzenlenen bir toplantıyla kutlandı. Toplantıya konuklar, Amsterdam'daki demokratik meslek ve kitle örgütleri temsilcileri ve basın mensupları katıldılar.

Toplantıda düzenleyici komite adına bir konuşma yapan DİSK-Tek Ges-İş Sendikası Merkez Yürütme Kurulu üyesi Mehmet Yıldırım DİSK'in kurulduğu ve geliştiği tarihi toplumsal koşulları hatırlattıktan sonra sözlerini özetle şöyle sürdürdü:

"Faşizm, işçi sınıfının bir çok mücadele deneyiminden geçmiş ileri unsurlarını bünyesinde bulunduran DİSK'in varlığıyla kendisini rahat hissedemezdi. Kaldı ki tekelci sermayenin çok daha önemli açmazları vardı. O, grevleri istemiyordu, sendikaları istemiyordu, bir bütün olarak demokrasiyi istemiyordu. İçine düştüğü ekonomik bunalıma çare bulabilmesi için hiç değilse bir süre demokrasiden vazgeçmek gerekiyordu. Ekonomik açmazların reçetesi hazırdı: 24 Ocak kararları. Ve 24 Ocak kararlarının hayat bulması demokrasiden vazgeçilmesi koşullarında sözkonusuydu.

Hepimizin çok iyi bildiği senaryo yazıldı ve tatbikine geçildi. Tüm demokratik hak ve özgürlüklerin ortadan kaldırıldığı bir ortamda DİSK'e de hayat hakkı tanımayacaklardı.

DİSK fiilen kapatıldı. Merkez yöneticilerinden, işyeri temsilcilerine kadar tutuklama yapıldı. Binlerce, binlerce işçi polis sorgusundan geçirilerek fişlendi. Haklarında yeni yeni dosyalar tanzim edildi.

DİSK yöneticileri hakkında idam cezası istemi ile davalar açıldı. DİSK'li işçilerin ödentileriyle oluşmuş malvarlıkları tekellerin, holdinglerin yağmasına sunuldu.

24 Aralık 1981'de başlayan DİSK davası tam beş yıl sonra 23 Aralık 1986'da son buldu. İstanbul'da 2 nolu Askeri Mahkeme, DİSK'in ve bağlı sendikaların kapatılmasına, 264 DİSK'linin 8, 10, 15 yıl süreyle hapis cezalarına çarptırılmasına karar verdi. Askeri mahkemenin bu kararı hukuksal dayanaktan yoksundur. DİSK Genel Başkanı Abdullah Baştürk'ün ve diğer DİSK yöneticilerinin defalarca vurguladıkları gibi, DİSK davası siyasi bir davadır. Yine, diktatörlüğün insanlık dışı baskı ve terörü nedeniyle çalışmalarını ve hayatlarını yurtdışında sürdürmek zorunda bırakılan DİSK yöneticilerinin ortak olarak vurguladıkları gibi, DİSK hakkında verilen bu uğursuz karar, diktatörlüğün daha 12 Eylül darbesiyle ortaya koyduğu, işçi sınıfına karşı sosyal bir öç alma politikalarının doğal bir sonucudur.

Burjuvazi DİSK'in varlığını tümüyle ortadan kaldırmaya çalışıyor, ancak böyle yapmakla ondan kurtulabileceğinin düşlerini kuruyor. Fakat yanılıyor. Kuruluşundan 12 Eylül'e kadar geçen 13,5 yıl içinde DİSK'te somutlanan mücadele, bugün yüzbinlerce işçide kök salmış olan DİSK'li olma bilinciyle, yeni zeminlerde, çetin koşullarda sürdürülmektedir."

Eğitim emekçileri kararlıdır

İsmail Enver ÇETİN

Ülkemizde faşist rejimin emekçi halkın üzerine yüklediği, acılarla yoğrulan, işsizliğin, pahalılığın amansız boyutlara ulaştığı kabus anlatılır gibi değil. Faşizme karşı mücadelede yeni kazanımlar elde edeceğimiz umuduyla girdiğimiz 1987 yılının daha ilk aylarında, başta emekçiler olmak üzere tüm toplum kesimlerine yönelen yeni baskılar had safhaya ulaştı. Bu baskılara hedef olan kesimlerden biri de kuşkusuz öğretmenlerdir.

Bugün ülkemizde en kötü durumda olan kesimlerden biri eğitim emekçileridir. TÖB-DER'e yönelik saldırıyla örgütleri kapatılmış, örgütlenmeleri yasaklanmış olan öğretmenlerin gözü ile ülkemize bir bakacak olursak neler görülmüyor ki? İşte son olarak öğretmensizlikten kapatılan okullar; bir yandan öğretmen kıyımı sürerken diğer, taraftan öğretmen yetersizliğinden emekli öğretmenlerin göreve çağrılması.

Faşizm altında ülkemiz kapkara bir "rekor"un sahibi: dünyada öğretmenlere örgütlenme hakkı tanınmayan tek ülkedir Türkiye. Son yedi yıldır faşizm altında eğitim emekçileri ağır bir bedel ödüyor. Örgütlerinin kapatılması, yüzlerce öğretmenin tutuklanması, bir o kadarının meslekten atılması, binlercesinin görev yerlerinin değiştirilmesi yani sürgün edilmesi hep bilinen gerçekler. Tüm bunlara bir de binlerce öğretmenin ekonomik nedenlerle mesleklerinin dışında başka işlerde çalışarak yaşamlarını sürdürmeye zorlanmaları ve sosyal ekonomik bunalım eklenince öğretmenleri derinden sarsan koşullar anlaşılabilir. Ev sahiplerinin "kira ödeyemez" diye ev vermediği, bakkal, kasap, manav ve diğer esnafın artık veresiye dahi vermeye yanaşmadığı öğretmenler açısından en acı göstergelerden biri, hiç kuşkusuz sürekli gazete okuyabilenlerinin oranının % 25'in de altına düşmesidir.

Günlük basında yer alan verilere göre Ocak 1987'de 4 kişilik bir ailenin yalnızca temel gıda harcamaları 110 bin lirayı aştı. Bir öğretmenin aldığı maaş ise 65 ile 70 bin arasındadır. Ev kiraları ise maaşların ortalama olarak yarısını aşmaktadır. Devamlı sürülen, kıyıma uğratılan, en ücra yörelerde görev yapan öğretmenin, kalabileceği bir konutu yoktur. Öğretmenlerin % 65'i kirada oturmaktadır. Öğretmenlerin zaten bilinen ekonomik durumu kısaca böyledir. Görülüyor ki öğretmenler açlıkla yüzyüzedir ve ağır problemleri var. Son yedi yıldır öğretmenler arasında ruh ve sinir rahatsızlıklarının olanca hızıyla artması bunun acı bir göstergesidir. Ekonomik durumlarını düzeltmek için ikinci bir iş bulmak zorunda kalan öğretmenler, kendi mesleklerini ikinci iş görme durumunda bırakılmışlardır.

Türkiye egemen güçleri, öğretmeni açlığa ve örgütsüzlüğe mahkum etmiştir. Fakat şu da bir gerçek ki, bilgiyi yeniden üreten eğitim emekçileri 70 yıldan beri örgütlü mücadele veriyorlar. O öğretmenler ki büyük eğitim yürüyüşlerinden, öğretmen boykotu ve 5 Şubat mitinglerinden geliyorlar. Bugün örgütleri kapatılmış, yöneticileri cezalandırılmış, her türlü örgütlenme hakı ellerinden alınmış da olsa öğretmenler yine mücadele azmi ve kararlılığı taşımaktadır.

Her karanlığın bir aydınlığı vardır. Ve öğretmenler ne olursa olsun aydınlığa çıkmayı bildiklerini demokratik öğretmen hareketinin şanlı geçmişinde defalarca göstermişlerdir, göstermektedirler.

Hollanda'da Türkiyeliler yerel seçimlerde oy kullanırken

Yabancılara seçim hakkı

Unsere Zeit gazetesinin 11 Şubat tarihli sayısında DKP (Alman Komünist Partisi) Yabancı Sorunları Temsilcisi Heinz Lang'ın yabancıların seçme-seçilme hakkı üzerine bir yazısı yayınlandı. Okurlarımızın izlediği gibi, son bir kaç sayıdır yabancıların seçme-seçilme hakkı üzerine çeşitli yazılara yer verdiğimiz bu sayfamızda Heinz Lang'ın, aynı konuya değinen yazısını yayınlıyoruz:

"F.Almanya'da 30 yıldan fazla bir zamandır milyonlarca yabancı işçi yaşıyor. Onlar çalışkanlıkları ve üretkenlikleriyle ülkemizin ekonomik ve sosyal gelişmesine önemli katkılarda bulunmuşlardır. Her Alman işçisi ve memuru gibi vergilerini, sosyal sigorta, işsizlik ve hastalık sigortası pirimlerini öderler. Onlar 'vatandaşlık görevlerini' yerine getirdiler ve getirmeye devam ediyorlar. Fakat 'vatandaşlık hakları' nerede? Temel demokratik haklardan olan seçim hakkı onlara halen kapalıdır.

DKP, DGB, diğer demokratik örgütler ve yabancı işçilerin dernekleri yıllardan beri yabancılar için yerel seçim hakkı talep ediyorlar. Demokrasinin mukaddes koruyucuları ve (diğer ülkelerdeki) insan haklarının savunucuları rolünü oynayan CDU, CSU ve FDP'li politikacılar bunu görmezlikten geliyorlar. F.Almanya'nın 'tek başına' bir şey yapamayacağını, bunun 'AET çerçevesinde' düzenlenmesi gerektiğini ileri sürüyorlar.

Bu politikanın bayat bir politika olduğunu ispatlamaya şu gerçekler yeterli: İsveç, Danimarka, İrlanda, Hollanda ve hatta İsviçre'nin birkaç kantonunda yabancılar yerel seçimlerde seçme-seçilme hakkına sahipler. Yaklaşık olarak halkın yüzde yedisinin seçimlere katılamadığı, nasıl bir 'demokratik ülke'dir F.Almanya?

DKP talebini yeniden vurguluyor: Yabancılar için eşit, sosyal ve politik haklar. Çünkü: Görevi olanın hakkı da olmalıdır. Ve seçim hakkı en demokratik haklardan biridir. Bunun için biz, yabancıların yerel seçimlerde seçme-seçilme hakkı taleplerini yürekten destekliyoruz."

"Daha hoşgörülü olmaya ihtiyacımız var"

1977 yılında Oberjosbach'da kurulan, lokanta ve eğlence yerlerinde çalışanların eğitimine yönelik faaliyet yürüten merkez eğitim idaresi başkanı Horst Brehm Dayanışma Frankfurt muhabirinin çalışma sorunları ve göçmen işçilerle ilgili sorularını yanıtladı:

☐ *Oberjosbach Eğitim Merkezi'nde ne tür seminerler veriliyor?*

■ Bizim eğitim çalışmalarımız büyük ölçüde işyeri sendika temsilcilerine, sendika içinde gönüllü ya da doğrudan işçi temsilciliği fonksiyonunu görenlere, işyeri denetleme kurulu gençlik temsilcilerine yönelik olmaktadır. Ayrıca tek tek eyaletlerin konumları çerçevesinde yetişkinlerin eğitimi ile ilgili seminerler de vermekteyiz. Eğitim merkezimizde bu semirleri vermek üzere her türlü teknik araca sahibiz.

☐ *Düzenlediğiniz bu seminerleri bugüne kadar kaç kişi izledi?*

■ Eğitim merkezinin açılışından bu yana seminerlerimizi 22 bin işçi izledi.

☐ *Seminerlere katılanlar arasında yabancıların oranı nedir?*

■ NGG (Nehrung-Genuss-Gaststätten) sendikası senelerdir aktif bir "yabanılar politikası" izlemektedir. Gururla belirtebiliriz ki NGG sendikası içinde 30 bine yakın yabancı işçi örgütlenmiştir.

Uzun zamandır NGG merkez yönetimi tüm eyalet teşkilatlarında yabancılarla ilgili toplantılar düzenleyerek yabancıların problemlerini sendika politikamızın konusu yapmak ve yabancı meslektaşlarımızı daha güçlü bir şekilde aktif sendikal çalışmaya çekmek amacını güttü.

NGG büyük bir başarıyla daha fazla yabancı işçinin işyeri temsilciliğine seçilmesini sağladı. Bunun da ötesinde NGG işkolunda işyeri sendika temsilcileri arasında yabancıların sayısı sevindirici düzeydedir.

Çabalarımız doğal olarak seminerlere katılım açısından olumlu sonuç verdi. Böylelikle seminerlerimize her defasında artan sayıda yabancı işçinin katıldığını tespit ediyoruz.

Horst Brehm

☐ *Kohl hükümetinin yabancılar politikası üzerine ne düşünüyorsunuz?*

■ Anayasanın 16. maddesinde politik takibat altında bulunanlar için sığınma hakkı temel hak olarak kesin bir şekilde yazılıdır. Bu, faşizm döneminde Alman göçmenlerine diğer ülkelerde gösterilen korumaya bir cevap niteliği taşımaktadır.

Sığınma hakkıyla ilgili tartışmalar bana her zaman, lüks bir geminin güvertesinde duran birinin denizde boğulmakta olan bir kişiye gemide yeteri kadar yer olmasına rağmen cankurtaran simidi olmadığından kendisine yardım edemeyeceğini söylemesini hatırlatır.

Eğitim merkezindeki çalışmalarımdan edindiğim deneyimlerle işletmelerde Alman ve yabancı işçilerin ilişkilerinde esas olarak bir sorunun çıkmadığını biliyorum. "Yabancıların sorunu sizin ellerinizdedir" gibi sloganların seçimlerde kullanılmasını insanca olmayan, uç noktada bir sorumsuzluk ve fesatçılık olarak görüyorum.

Sorunun çözümü için bizim daha hoşgörülü ve uyumlu olmaya ihtiyacımız var. Ve tabii buna bağlı olarak da sözde "sığınmacı akımı" gibi tartışmaların son bulması gerekli. Kendi ülkesine geri gönderilmesi halinde tehlike ile karşı karşıya olan her kişiye biz F.Almanya'da sığınma vermeliyiz.

☐ *Yabancıların seçim hakkı konusunda ne düşünüyorsunuz?*

■ NGG sendikasının Eylül 1986 tarihinde Hamburg'da toplanan son kongresinde yabancıların sorunları etraflıca tartışıldı. Tüm örgütümüzün yabancı meslektaşlarımızla dayanışmasının dışımızdakilere duyurulması belirtildi.

Yabancı arkadaşlarımızın sendikal harekete daha yoğun olarak çekilmesi, ülke ve toplumla kaynaşmalarına yardım edilmesi NGG sendikasının hedeflerindendir. Yabancılar için seçim hakkı burada önemli bir kilometre taşıdır. Bunun içindir ki, kongremiz: "NGG sendikası kongresi beş sene süreyle F.Almanya'da bulunan yabancılara yerel seçimlere katılma hakkının verilmesini talep eder. Yabancıların Alman vatandaşlığına geçmesi kolaylaştırılmalı, özellikle bunun maddi zorlukları ortadan kaldırılmalıdır." kararlarını oybirliğiyle aldı.

☐ *Türkiyeli işçilere son olarak söylemek istediğiniz bir şey var mı?*

■ Büyük isteğim, daha fazla Türkiyeli arkadaşımın bizimle çalışmaları. Bu hem kendilerine hem de işsizlik probleminin çözümüne yardımcı olurdu. Türkiyeli meslektaşlarımızın sendika temsilciliği, bunun da ötesinde gelecek ilkbaharda yapılacak olan işyeri temsilciliği seçimlerine daha fazla istekle aday olmaları önem taşıyor.

Daha fazla sayıda Türkiyeli meslektaşımızın demokratik örgüt ve partilerde aktif olarak çalışmaları da arzu edilen bir olaydır. Bu, toplumların kaynaşma sürecini hızlandırır, yabancıların sorunlarına anlayışı artırır, çözümüne yardımcı olur ve yabancı düşmanlığını ortadan kaldırmaya hizmet eder.

35 saatlik iş haftası mücadelesi yükseliyor

IG Metall sendikasının F.Almanya'da 35 saatlik iş haftası mücadelesi yaygınlaşıyor. 14 Şubat günü Dortmund'da yapılan gösteriye 15 binin üstünde işçi katıldı. Dortmund toplantısı çağrısında IG Metall sendikası bir kez daha şu noktaları vurguluyordu:

1984'te mücadele edilerek kazanılan 38,5 saatlik iş haftası sonunda 100 binden fazla işçi için yeni ve güvence sağlanmış işyeri açılmış, milyonlarca işçinin kendisine daha fazla zaman ayırması koşulları sağlanmıştır.

Şimdi, 1987 yılında (kayıtlı 2,2 milyon ve yanısıra bir milyondan fazlası kayıtsız) toplam 3,5 milyondan fazla işsizin bulunduğu koşullarda 35 saatlik iş haftası mücadelesi daha da önem taşımaktadır. Metal iş kolunda işçiler 35 saatlik iş haftası talebiyle,

- Daha fazla istihdam olanağı,
- Kendilerine ayıracakları daha uzun zaman,
- İnsanca çalışma koşulları

isteğini belirtmektedirler. Bu konuda Aralık 1986'dan bu yana işverenlerle yapılan görüşmelerden sonuç alınamamıştır. Çünkü işçilerin bu isteklerine kulak tıkayan metal işverenleri ise,

- Cumartesilerin de çalışma günü olmasını,
- İşgününün 9-10 saat olmasını,
- İş saatlerinin farklı olmasını (kimi işçilerin 40 saat çalışırken, diğerleri daha az çalışabilecekler) kabul ettirme hesabındalar.

Buna karşılık IG Metall Dortmund'da bir kere daha taleplerini şöyle belirtmiştir:

IG Metall'in Dortmund toplantısından

- Ücretlerde indirim olmaksızın 35 saatlik iş haftası,
- Cumartesi çalışılmaması,
- En fazla 8 saatlik işgünü,

35 saatlik iş haftası mücadelesi Dortmund toplantısının getirdiği ivmeyle yükseliyor: önümüzdeki günler daha çetin mücadelelere gebe.

IG Metall sendikası başkanı Franz Steinkühler, 35 saatlik iş haftası mücadelesinde Dortmund toplantısının önemli bir adım olduğunu vurgulayarak, bu adımı diğerlerinin izlemesi gerektiğini belirtti ve toplusözleşme görüşmelerini yerel planda hızlandırmak, bölgesel çapta bu görüşmeleri yerel eylemlerle desteklemek çağrısında bulundu. Steinkühler, bu alanda sendikal mücadelenin içeriğinin yeni bir canlılıkla doldurulması ve toplu görüşme günlerinin eylem günlerine dönüştürülmesi gereğine işaret etti. Bu arada mevcut çalışma saati üzerinden imzalanan toplusözleşmelerde de iş saatinin kısaltılması için uyarı grevlerinin yaygın biçimde uygulanmasını istedi.

Belçika'da IMPREX grevi

Belçika'nın Anwers şehrinde ki IMPREX adlı işyerinde çalışan 20 işçi çalışma koşullarının düzeltilmesi için bir ayı aşkın bir süredir grevdeler. Çalışanların hepsinin yabancı işçi olduğu bu işyeri bir domuz mezbahası.

Günde ortalama 10 saat çalıştırılan işçilere yedibuçuk saat üzerinden ödeme yapılıyor. Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde haftalık çalışma süresinin 35 saate düşürülmesi mücadelesi geniş yankılar uyandırırken, IMPREX işçileri haftada ortalama 57 saat çalıştırılıyor. Özel elbise, bıçak, eldiven vb. gibi işyerinde kullanılan malzemeleri işçiler kendileri satın almak zorunda. 60 metrekarelik işyerinin kontrolü için dört adet kameranın yerleştirilmiş olması da işçileri rahatsız eden diğer bir durum. Tuvalete gitmenin cesaret işi olduğu bu işyerinde işveren, işçileri bir daha gitmesinler diye tuvalete kilitleyebiliyor. Çalışma koşullarının pisliğine, bütün gün boyunca yağ ve kanla haşır-neşir olmalarına rağmen işçilerin temizlenmesi için gerekli sıcak su akmıyor. Bu da işçilerin düzeltilmesini istedikleri diğer önemli bir konu.

Sendikaların nispeten ilgisiz kalmalarına karşın, grevdeki işçilerin kararlılığı değişik toplum kesimlerinde yankı buldu. İşyerindeki çalışma koşullarının basına ve kamuoyuna duyurulması için yapılan ve geniş ilgi gören basın toplantısına Sosyalist Parti'den ve Yeşiller partisinden birer parlamenter de katıldı.

Dayanışma Belçika muhabiri

Barış, herkesin sorunudur

M.Açıkalın

İnsanlık çeşitli toplumsal süreçlerde bilinçli eylemi ile çeşitli değerler yaratmış ve daha güzele, daha iyiye doğru bir toplumsal yaşam hedefinde çeşitli çelişkilerden etkilenmiş, bu çelişkileri etkilemiş ve onların oluşturduğu değerleri değiştirme çabası içinde olmuştur.

Toplumsal süreçte varılan şu an, içinde bulunduğumuz dönemde, bu zıtlıklardan birisi baş köşeyi almış ve çağımızın en önemli sorunu haline gelmiştir. Sözünü edeceğimiz "Savaş ve/veya Barış" konusu bugüne kadar çeşitli vesilelerle, çeşitli şekillerde karşımıza çıktı, tartışıldı. "Barış" sözü özünden koparılmak istendi. Örneğin "işyerinde barış" denilerek işçilerin patronla "barış ve huzur" içerisinde çalışması, grev, direniş vb. "huzursuzluklar" çıkarmaması anlaşılmak ve anlatılmak istendi. Bunun gibi, pek iyi bildiğimiz "yurtta barış" denilerek, mevcut üretim biçiminin ve ilişkilerinin bozulmaması için, yine emekçilerin hakim sınıflarla "barış ve huzur" içinde yaşaması ve mevcut düzene karşı gelmemesi, "bozgunculuk" yapmaması ve otoriteye boyun eğmesi olarak algılanmak ve kabul ettirilmek istendi.

Bizim üzerinde duracağımız, dünyada barış sözünden iki toplumsal sistemin birarada yanyana, ekonomik, ticari, sosyal ve kültürel ilişkiler içinde olmalarının anlaşılmasıdır. Kuşkusuz, dünyada kalıcı barış, ancak savaşın kaynağı olan emperyalizmin ortadan kalkmasıyla sağlanacaktır. Ne var ki barış sorunu —özellikle nükleer silahlanma insanlığı böylesine tehdit ederken— uluslararası güncel politik çözüm bekleyen, uzun vadeye ertelenemeyecek bir sorundur.

Son dönemlerde silahlanma ve soğuk savaşı iyice tırmandıran emperyalizm böylelikle bir baskı unsuru olarak halkların başına bela kesilmekte, insanlığı büyük tehlikelerin peşinden sürüklemeyi amaçlamaktadır. Bunun karşısında Sovyetler Birliği ve tüm sosyalist sistem barış konusundaki çabalarını kalıcı bir barışın somut nükleer ve konvansiyonel silahsızlanma önerileri ile göstermektedir.

İki büyük paylaşım savaşı yaşamış insanoğlu, ağır maddi yıkımın yanısıra, milyonlarca evladını da bu savaşlarda yitirmiştir. Ancak barışın önemi hiç bu günkü kadar kavranabilmiş değildir. Günümüzde muhtemel bir nükleer savaşta yıkım, akıl almaz boyutlarda olacak ve insanoğlu neslini dahi sürdüremez olacaktır. Sözkonusu olan insan soyunun ortadan kalkmasıdır.

Bütün bunları dikkate alarak tek tek bireyler, yaşlı-genç, kadın-erkek, üzerine düşen tarihsel görevi, bizzat insan soyunu koruma görevini yerine getirmek, içinde bulunduğu dengeyi, yaşam lehine, güzellik lehine, aydınlık günler lehine, üretici olabilmek lehine etkileme sorumluluğunu duymalıdır. Barışın önemini kavramak ve kavratmakla yükümlü olmalı, onun somut gereklerini vurgulamalı, yaşamı, güzelliği, üretkenliği ve aydınlığı seçmelidir.

Ve geleceğin teminatı olarak biz gençler "Savaşa karşı Barış ve Barış için Savaş" ilkesine sıkı sıkı sarılmalı, yaşamı hak edebilmek ve yaşayabilmek için barışı seçmeli bu uğurda mücadele etmeliyiz. Barış için mücadele yalnızca geleceği karartan savaş tehdidini önlemekle kalmayacak, bugün daha iyi yaşama koşullarına sahip olmamızı getirecek; silahlanma için harcanan milyonların daha çok mesleki öğretim yeri, daha çok işyeri, daha iyi eğitim ve öğretim şartları, daha iyi sosyal yaşam ve faaliyetleri için, açlığa karşı, bilgisizliğe karşı kullanma olanağı elde edilecektir.

8 Mart'ı kutlarken

Hayatı iki kez üreten kadınlar 8 Mart'ı bir kere daha savaşın ve sömürünün olmadığı mutlu bir dünya, aydınlık bir gelecek mücadelesiyle kutluyorlar. Acıların kararlılığa, kederin direnişe dönüştüğü özgürlük ve bağımsızlık mücadelelerini, bu mücadelenin başarıya ulaştığı ülkelerde yeni toplumun kurulmasına katkılarını, tüm dünyada, insanlığa yönelen nükleer savaş tehdidine karşı "yaşamak" talebini yükseltiyorlar.

Arjantinli analar cunta dönemi sorumlularını affetmiyor.

Güney Kore: Analar işkencecilere direniyor.

Lübnan'da Filistinli kadınların dinmeyen acıları.

Avrupa'da grevler, boykotlar

Yunanistan'da hükümetin "kemerleri sıkma" politikasına karşı Ocak ayında genel greve giden işçi ve memur sendikaları, Şubat ayı içerisinde bir kez daha genel greve gittiler. 12 Şubat'ta gerçekleştirilen genel greve katılanların sayısı 1,5 milyonu bulurken 200 bin kamu görevlisinin yanısıra 600 bin esnaf ve küçük işyeri sahibi de greve katıldı.

Öte yandan F.Almanya'da 35 saatlik iş haftası mücadelesi, Şubat ayı başlarında toplu sözleşme görüşmelerine paralel olarak uyarı grevleri ile yaygınlaşmayı sürdürdü.

İspanya'da ise orta ve yüksek öğrenim öğrencileri 2 aydır sürdürdükleri boykota geçici olarak son verip, 16 Şubat günü derslere girdiler. Hükümetin öğrencilerin istekleri ile ilgili olarak önümüzdeki günlerde yeni önerilerde bulunacağı kaydedildi. Öğrencilerin talepleri arasında eğitime yönelik kamu harcamalarının artırılması, burs sayısının fazlalaştırılması, 16 yaşından büyük olan, yoksul ailelerden gelen muhtaç durumdaki öğrencilere asgari ücret türünden bir aylık bağlanması ve üniversite giriş sınavlarının kaldırılması yer alıyor. Eğitim Bakanı Jose Maraval giriş sınavlarının kaldırılması konusu dışında, harçlar, burslar ve diğer konularda öğrencilerin taleplerine cevap verebileceğini belirtti. Öğrenciler ise derslere dönmekle birlikte yürüyüşlerini ve oturma eylemlerini tekrarlıyorlar. Öğrencilerin yoğunlaşan eylemlerinin temelinde kuşkusuz ülkenin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik koşullar belirleyici rol oynuyor. Batı Avrupa'nın en yüksek işsizlik oranına sahip ülkesi İspanya'da çalışabilir nüfus içinde işsizlik oranı % 21,5'e yükselmiş bulunuyor. Bu durumda 16-24 yaş grubundaki gençlerin % 45'i herhangi bir çalışma ya da eğitim olanağından yoksun bulunuyor.

İşçi sendikalarının da desteğiyle öğrencilerin 13 Şubat günü düzenledikleri gösteriye yüzbinlerce işçi katıldı. İşçi Komisyonları (CC OO) Genel Başkanı Marcelino Camacho, hükümetin askeri harcamaları azaltmasını, varlıklılardan alınan verginin yükseltilmesini, istihdam ve eğitim için daha fazla para ayrılmasını istedi. İşçi Komisyonları adına yapılan açıklamada toplusözleşmelerde ücret artışı talebi karşılanmadığı takdirde Nisan ayında genel greve gidileceği bildirildi.

Fransa'da ise yoğun öğrenci eylemleri ve grevleri 13 Şubat günü ana ve ilkokul öğretmenlerinin yürüyüşü izledi. Öğretmenler, kendilerinden yetkili "başöğretmen" atanması yoluyla hükümetin okullarda disiplin uygulamalarını sertleştirici girişimlerine karşı büyük bir yürüyüş gerçekleştirdiler. Grev ve boykotları yenilerinin izlemesi bekleniyor.

Yunanistan'da yine genel grev yapıldı.

"Nükleer silahlardan Arındırılmış Bir Dünya, İnsanlığın Sürekliliği İçin"

Moskova Uluslararası Barış Forumu

Şubat ayı içerisinde Moskova'da toplanan ve dünyanın çeşitli ülkelerinden bine yakın, siyaset, bilim, sanat alanında dünyaca tanınmış kişilerin yanısıra işadamlarının, kısaca farklı toplum kesimlerinden temsilcilerin katıldığı Uluslararası Barış Forumu, nükleer savaş tehdidi karşısında tüm insanlığın tek bir ortak talebi olduğunu vurguladı: Yaşamak.

Katılanlar arasında F.Almanya'dan SPD'li Egon Bahr, Yeşiller'den Petra Kelly, ABD'den John Galbraith gibi siyasi kişiliklerin yanısıra Fransız modacı Pierre Cardin'den, ABD eski başkanlarından Eisenhower'ın torunununa kadar çeşitli kişiler bulunuyordu. Batı Avrupa'nın önde gelen bilim merkezlerinden çok sayıda bilimadamı, rektör vb.'nin katıldığı toplantıda Graham Greene, Norman Mailer, James Baldwin, Günter Walraff, İsabel Allende, Friedrich Dürrenmatt, Max Frisch gibi ünlü yazarlar, Claudia Cardinale, Marcello Mastroianni, Hanna Schygulla, Maria Schell, Gregory Peck, Shirley Maclaine, Peter Ustinov, Yoko Ono, Sammy Davis, Milos Forman, Costa Gavras, Demis Roussos gibi sanatçılar da bulunuyordu.

Foruma katılanlara hitaben bir konuşma yapan SBKP MK Genel Sekreteri M.Gorbaçov nükleer silahsızlanma konusunda Sovyet yaklaşımını bir kez daha vurguladı ve Sovyetler'in kalıcı bir barış için bugüne dek nükleer, konvansiyonel, kimyasal silahların ortadan kaldırılması yolundaki somut önerilerinin bir kez daha altını çizdi. SDI projesiyle silahlanmayı uzaya tırmandırmanın tüm insanlığa yöneltti̇ği tehditten, bölgesel çatışmaların yerel ve genel olarak barış sorununa olumsuz yansımalarından, terörizme karşı mücadele ve dış politika haline dönüştürülen devlet teröründen, ABM Anlaşması gibi silahsızlanma yolunda atılan adımların korunmasından, nükleer silahlardan arındırılmış bölgeler oluşturulması gereğinden söz eden M.Gorbaçov, içinde yaşadığımız çağın yeni bir düşünme biçimi gerektirdiğine ve birlikte çaba göstermenin hayati önemine işaret etti.

Kısa... Kısa... Kısa... Kısa... Kısa...

El Salvador: FMLN savaşçıları kurtarıldı

El Salvador'da iç savaş aralıklı çatışmalarla sürerken rejimin elinde tutuklu bulunan sendikacılar, insan hakları, mülteciler ve kayıpları arama örgütlerinin temsilcilerinden oluşan 57 siyasi tutuklu uluslararası temaslar ve diplomatların arabuluculuğu sonunda serbest bırakıldı. Buna karşılık FMLN Ekim 1985'ten bu yana elinde tuttuğu Albay Avalos'u serbest bıraktı. 3 Şubat'ta gerçekleştirilen bu değişmeden bir hafta önce de 42 yaralı FMLN savaşçısı özgürlüğüne kavuşmuş ve bunlardan 39'u tedavi edilmek üzere Küba'ya gönderilmişti. Öte yandan Cephe'nin radyosu Radio Venceremos, çatışma bölgesindeki çocuklar için UNICEF'in aşı kampanyası dolayısıyla ateşkes ilan ettiğini açıkladı.

Arjantin: Gösteriler sürüyor

Arjantin'de "geçmişe sünger çekmek" üzere cunta dönemi sorumlularının yargılanmasına son verilmesini öngören ve parlamentoda halkın iradesine rağmen kabul edilen "af yasası"na karşı protestolar sürüyor. Demokrasinin ancak topluma karşı işlenen suçların hesabı sorulduğunda demokrasi olabileceğini vurguluyor gösteriler.

Güney Kore'de muhalefet yükseliyor

Ocak ayında polisin elinde işkenceden ölen bir öğrencinin anısına 8-9 Şubat günleri başkent Seul ve diğer şehirlerde yapılan gösterilere 10 binlerce kişi katıldı. Ülke çapındaki rejimi protesto gösterilerini bastırmak üzere yalnızca Seul'da 30 binden fazla polis özel olarak görevlendirildi. Polisin gözyaşı bombası kullandığı gösterilerde çok sayıda insan gözaltına alındı. Öğrencilerin yanısıra 5 bin kadar tutuklu ve sürgün ailesinin oluşturduğu Demokrasinin Gerçekleşmesini İsteyen Aileler Hareketi de protesto eylemlerini sürdürüyor.

ABD provokasyonları sürüyor

ABD deniz piyadeleri dünyanın dört bir yanında tatbikat adı altında saldırganlık gösterilerini sürdürüyor. Ortadoğu'da Lübnan önlerinde Amerikan 6. Filosu, Körfez bölgesinde ise 7. Filo takviyeli olarak dolaşıp, gerginliği tırmandırırken, Aralık ayı sonunda Honduras'ta Nikaragua sınırının 20 km. ötesinde başlayan Honduras-Amerikan ortak askeri tatbikatları Nisan ortalarına kadar sürecek. Öte yandan Şubat ayı sonlarında Kore yarımadasında başlayan Güney Kore-Amerikan ortak manevralarının da Mayıs ayına kadar sürmesi planlanıyor. Nükleer silahların da kullanıldığı bu manevralara 200 bin asker katılıyor. Yukarıda, geçen ayki Panama-ABD ortak "operasyonu"nda bir Rambo ile Panamalı bir çocuk görülüyor.

Sovyet moratoryumu askeri-siyasi bir gerçekliktir

ABD'nin 3 Şubat 1987 günü tüm dünyaya meydan okurcasına gerçekleştirdiği nükleer deneme büyük tepki uyandırdı. Sovyet moratoryumundan bu yana ABD'nin yaptığı bu 25. nükleer denemeyi birkaç gün sonra bir yenisi izledi. ABD'nin bu denemesine dünya kamuoyunun gösterdiği tepki, Sovyet moratoryumunun tüm dünyada gördüğü desteği bir kere daha vurguladı. Yalnızca sosyalist ülkelerin değil, tüm dünya halklarının, uluslararası sendika, meslek ve barış örgütlerinin, NATO ülkelerindeki F.Alman SPD, İngiliz İşçi Partisi gibi pekçok önemli siyasi gücün desteklediği Sovyet moratoryumu, Reagan yönetiminin iddia ettiği gibi "propaganda" olmadığını kanıtladı, bir askeri ve siyasi gerçeklik olarak kendisini kabul ettirdi.

Ağustos 1985'ten bu yana uygulanmakta olan Sovyet moratoryumu —ki Sovyetler moratoryumla ilgili olarak hiçbir spekülasyona yol açılmaması için barışçı amaçlarla yaptıkları denemeler dahil tüm nükleer denemeleri durdurmuşlardı— nükleer savaş tehdidine karşı somut bir seçenek olduğunu göstermiştir.

Sovyet moratoryumu bir nükleer savaş tehdidinin ancak nükleer silahların ortadan kaldırılmasıyla önlenebileceğini ve nükleer denemeler üzerinde bir moratoryumun ilan edilmesinin ve nükleer denemelerin giderek tümüyle yasaklanmasının bu doğrultuda hayati bir adım olduğunu vurgulamıştır.

Nükleer denemelerin yasaklanmasının, yeni ve daha gelişkin nükleer silahların yapımını önleyeceğinin ve bunun özellikle ABD'nin silahlanma yarışını uzaya yaymaya çalıştığı günümüzde taşıdığı acil önemin altını çizmiştir. Moratoryumun bugüne kadar kanıtladığı gerçek, dünyanın nükleer silahlardan arındırılabileceği ve arındırılması gereğidir ki, bir nükleer savaşın kazananı olmayacağı gerçeğinin her geçen gün daha geniş kitlelerce kavrandığı bugünlerde, bu, tüm dünya halklarının somut özlem ve talebi olarak dile gelmektedir.

Ağustos 1985'ten bu yana nükleer denemelerin durdurulması mücadelesinin geçirdiği aşamaları özetleyecek olursak:

● SSCB 30 Temmuz 1985'te Hiroşima'ya atom bombası atılışının 40. senesine rastlayan *6 Ağustos 1985* gününden başlayarak nükleer denemeleri tek taraflı ol arak durduracağını açıkladı.

● ABD, Sovyetlerin nükleer denemelerde "çok daha avantajlı" durumda olduğunu iddia ederek moratoryuma katılmayı reddetti.

● *Ağustos 1985*: Tek taraflı Sovyet moratoryumunun ilanından sonra ABD'nin Nevada'da yaptığı ilk deneme.

● ABD'nin diğer denemeleri: 27 Eylül, 9 Ekim, 16 Ekim, 5 Aralık 1985.

● *28 Aralık 1985*: ABD'nin SDI projesinin geliştirilmesiyle ilgili yeni bir denemesi.

● *15 Ocak 1986*: SSCB, 2000 senesine kadar dünyanın nükleer silahlardan arındırılmasına ilişkin üç aşamalı bir program açıkladı; moratoryumu 31 Mart 1986'ya kadar uzattığını bildirdi. ABD Başkanı Reagan SSCB'nin bu yeni teklifini "dikkate almaya değmez" olarak niteledi.

● *22 Mart 1986*: Sovyet moratoryumunun ilanından sonra ABD sekizinci nükleer denemesini "Midgetman" füze başlığı için yaptı.

● *29 Mart 1986*: M. Gorbaçov yaptığı televizyon konuşmasında, ABD de uyduğu takdirde Sovyet moratoryumunun 31 Mart'tan sonra da yürürlükte kalacağını açıkladı.

● *10 Nisan 1986*: Sovyet önerilerine "cevap" olarak ABD "Mighty Oak" adıyla radyoaktif ışınlamanın askeri teknolojide denenmesi amacıyla yeni bir nükleer patlama gerçekleştirdi. Batılı kaynaklara göre bu, çevreyi radyoaktif serpintiye maruz bırakan bir denemeydi. 22 Nisan 1986'da ABD tarafından yeni bir nükleer deneme daha gerçekleştirildi.

● *14 Mayıs 1986*: SBKP MK Genel Sekreteri M. Gorbaçov Çernobil atom reaktöründeki kazanın ardından "Dikkatlerin nükleer sorun üzerinde yoğunlaştığı bu koşullarda, durumu tüm ayrıntılarıyla değerlendiren Sovyet hükümeti kendi halkının ve tüm insanlığın güvenliğini gözönünde tutarak tek taraflı moratoryumu bu yılın 6 Ağustos'una kadar uzatmayı kararlaştırdı..." dedi.

Buna karşın Pentagon yetkililerinden Richard L. Wagner: "Atom silahlarını denemeyi yasaklamak ABD'nin ulusal çıkarlarıyla bağdaşmaz" şeklinde bir açıklama yaptı.

● *21 Mayıs 1986*: Sovyet moratoryumunun uzatılmasından sonra ABD "Panamint" adıyla yeniden nükleer deneme yaptı. Bunu 5 ve 25 Haziran'daki diğer denemeler izledi. Haziran 1986'da nükleer silah denemeleri ve bu denemelerin durdurulmasıyla ilgili Sovyet-Amerikan görüşmeleri başladı.

● *17 Temmuz 1986*: ABD'nin Sovyet moratoryumundan bu yana 14. nükleer denemesi. ABD hükümetinin nükleer silah denemeleri üzerinde bir yasağın denetlenemeyeceği iddiasına karşılık, Sovyet ve Amerikan bilimadamları tarafından Semipalatinsk (Kazakistan) yakınlarındaki bir ölçüm merkezinde yapılan çalışmalarla hangi şiddette olursa olsun bir nükleer denemenin tesbit edilebileceği kanıtlandı.

● *24 Temmuz 1986*: ABD önceden haber vermeksizin yeni bir nükleer deneme daha yaptı. Ve bu —ABD'nin iddiasının aksine— saptandı.

● *18 Ağustos 1986*: Sovyetler tek taraflı moratoryumu 1 Ocak 1987'ye kadar uzattı.

● ABD, 1 Ekim, 14 Kasım, 12 Aralık 1986 tarihlerinde nükleer denemelerine devam etti.

● *18 Aralık 1986*: Sovyetler Birliği yaptığı açıklamada:

1) Nükleer denemelerin durdurulması için kapsamlı görüşmelere vakit geçirilmeden başlanmasını önerdi;

2) İlan ettiği tek taraflı moratoryuma bağlı kalmaya hazır olduğunu ve moratoryumun ABD'nin 1987 senesinde yapacağı ilk nükleer denemeye kadar uzatıldığını belirtti;

3) ABD nükleer silah denemelerini durdurduğu taktirde, kendi nükleer deneme programını gerçekleştirmeyi karşılıklı olarak durdurmaya her an hazır olduğunu kaydetti.

● *12 Ocak 1987*: Beyaz Saray bir dizi yeni nükleer deneme yapacağını açıkladı. İlk deneme 3 Şubat 1987'de gerçekleştirildi. Reagan'ın danışmanı R. Perle 1 Şubat 1987'de yaptığı açıklamada ABD'nin "yeni ve etkili bir atom silahının geliştirilmesi için bu denemelere ihtiyacı olduğunu" belirtti.

Sevgi sözcüğü üzerine

Akman YÜZBAŞIOĞLU

Sevgi hayattan doğup, hayatın kendisini içerdiğine göre hayat kadar zengin bir kavram olmalıdır. İnsanoğlunun her halde varedebildiği en yüksek estetik form sevginin kendisi olmalıdır. Sanatın estetiği sevgiye yaklaştığı oranda insanileşir, insaniliği ölçüsünde hayatın ve hayatın içinde geçen mücadelelerin bir parçası haline gelir. Sanatçı hayatın şu veya bu yanından tutunup sürüklenen insan değilse, tersine o, hayatı özünden yakalayıp sürükleyen bir güçteyse, sevgiyi yaratmaya en yakın bir yerde iş tutmasındandır.

Hayatı ve insanı sevgiye indirgemek ne demektir hiç düşündünüz mü? Ya da sevginin, şu veya bu durumda ne anlama geldiği üstüne hiç fikir yürüttünüz mü? Birlikte yürütelim o halde...

Sevgi bazen yok olmak, en azından bunu göze almak demektir. Adınız Miguel Hernandez ise ve şairseniz ve insanı seviyorsanız ve eğer 45 yıl önce İspanya'da yaşıyorsanız, insanı sevmenin, hayatı sevmenin biricik yolu ölmek olabilir; çünkü insana ve hayata ölüm biçilmiştir; Komün günlerinde sevmek Paris'i işçilerle beraber savunmaktır; Ekim'de sevmek, Putilov işçileriyle yürümektir, Küba'da sevgi tüfek kullanmayı gerektirmiştir, bugün Nikaragua'da iki tek aspirin üretebilmektir sevgi. Sevgi, hayatı yaratmak ve kurmaktır.

Sevgi bazen dupduru bir ifadeyle hayatın kendisidir. Sevdikçe yaşamak kolaylaşır, çünkü yaşamı kolaylaştıracak şeyleri yaratmaktır sevgi. Bir şarap damlasını sakalın ucunda donduran resim, balıkların kahkahalarına kılıcını vuran çocuk masalı, yorulan bir nefesi melodiye dönüştüren müzik... soyut yahut somut hiç farketmez, hayattandır.

Sanatçı sevginin hayattaki izdüşümleriyle, sevgiyi seçmekle kurduğu bu dolaysız ilişkiyi nasıl sürdürür? Şüphesiz tercihlerini koruyarak; sevginin yaratacağı bütün riskleri göze alıp yükleyeceği külfetleri taşımaya her daim hazır olarak. Sanatçının kendi "iş"ine bağlılığının, kendine sadakatinin ölçüsü, sevgiyi keyfi olarak yorumlamasından değil, sevmenin götüreceği bütün yollarda yürümeyi göze alıp başarmasından çıkar. Çoğu sanatçıyı bu insani bağ, faşizme karşı savaşırken ölmeye götürmüştür. Binlerce büyük sanatçıyı doğrudan politika yapmaya götürmüştür. Bu yoldan yürüdüğü için nice sanatçı toplumlarının ekonomik varoluş sorunlarını çözmek için yaratmak gereğini duymuşlardır. Sevgiyi zindana, insan gülücüğünü hücreye hapseden karanlık koşullarda onbinlerce sanatçı kendi sevgilerinin peşinde sürüklenip gitmişler, sevginin, uğrunda özgürlükten vazgeçmeye değer olduğunu kanıtlamışlardır.

Biz teori rahatlığında sanatçının siyasi olup olmaması gerektiğini tartışmayalım demiyorum, tartışalım ama hayat bu sorunu sanatçıya danışmadan çözüyor. Sevmekle zaten boyun eğmiş olan sanatçı, dünyevi ortam ne kadar izin verirse o kadar özgürdür ve ancak öteki insanlar kadar özgürdür. Şimdi, yani bugün Güney Afrika'da hem sanatçı, hem de özgür olmak mümkün değil midir? Benjamin Moloise idam edilmeden önce, hem de birkaç saat önce, şiir yazmadı mı? Onun sevgiye yüklediği anlam bir siyasi hareketin neferi olarak estetik güç yaratmak biçiminde somutlanıyorsa, geriye tartışılacak ne kalıyor ki?

Bugünün Türkiyesi'ne baktınız mı hiç? Bir sürü genç şair "estetiklerini" siyasetten kurtarma savaşı veriyorlar. Kimi romanları da okudunuz mu? Politik mücadeleye karşıt temalar para ediyor diye yazılıyorlar. Bu sevgi midir veya böyle bir sevgi, insanın hayatla bağlantısını kurabilir mi; kuramadığı için sevgi olabilir mi? Hiç küfretmeyen güzellik olabilir mi? Can Yücel'in estetiği bazen "muzır yasasına", bazen de yasanın muzırına takılıyor diye yerini bulmuyor mu sanıyorsunuz?

Sevgiyi bu kadar genişçe açmak, ona insanı ve insanlığı kavrayacak genel anlamlar yüklemek, yani sevgiyi "risk" olarak tanımlamak çok ağır gelebilir. Öyleyse dar anlamı üzerinde duralım. İnsanın insanı kucaklaması anlamında sevgiyi irdeleyelim.

Bir *tek insanı*, erkekseniz kadın-erkek, kadınsanız erkek-kadın, bir insanı gerçekten sevdiniz mi? Yani, sevginin doğallığına insani bir boyut ilave etmek için çaba gösterdiniz mi? Eğer gösterdiyseniz sevgiyi tanıyor, bu tekil sevgide siz genel sevginin yolunu bulabiliyorsunuzdur. Ya da siz, genel sevgi kavramını bir tekil ilişkide yoğunlaştırmayı başaracak kadar insansınız. Bir şiirde, bir aşk şiirinde sevginin bu değişmez derinliğini üretmeyen şair oturup sevgiyi öğrenmelidir. Sevgiyi doğal bir tutkunluk sanan ve böyle ifade eden bir estetik insanda değil, ancak iç çamaşırları üreten bir firmada reklam için ihtiyaç yaratabilir. Sevginin her somutlanışı insandan ve insanın yerküre üstündeki sürekli varlığından kaynaklanmalı, onun kendini en soylu biçimde ifade etmesinin *şekli* olmalıdır.

Gerek sevginin özele indirgenmiş biçimiyle, gerekse onun en genel şekliyle ilgili olsun, sanatçı sevgisinin peşinden sadakatle gitmeyi bilmelidir. Nereye kadar gidebilirse, oraya kadar. Kendindeki sevme ve bağlanma yeteneğine veya potansiyeline saygısı olmayan bir sanatçının estetik üstüne ahkam kesmesi boşunadır; çünkü o estetiğin sadakat, inat, cesaret gibi değerleri de içerdiğinden bihaberdir.

Buna göre, sanatçının yeri şöyle belirleniyor olmalıdır: Sevgiyi tanımak ve kendini bununla ifade edebilmek. Tadında bulunduğu bu en gelişkin ve yetkin estetik ölçünün gösterdiği ve götürdüğü yere korkusuzca yürüyebilmek. Bu bağlılık bir siyasi parti üyeliğine, barış savaşçılığına, bir uluslararası konferansa, dernek yöneticiliğine, elde silah savaşmaya, çocuklarla kelebek toplayıp kolleksiyon yapmaya...

Dahası, işte şu Hernandez gibi, dışarda biricik oğlu soğan-ekmekle beslenirken, içerde ölmenin şafağında insanlığa bir "Soğan Ninnisi" armağan etmeye, ya da Nazım gibi, rakıya hasret ölmeye götürebilir.

"Götürdüğü yere kadar..." demesini bilmeyenler, değil sanatçı olmayı, sevmeyi daha bilmiyorlar demektir.

Sevginin götürdüğü yere kadar.

Ölümünün 45. yılında

Miguel Hernandez

"Ölümü bekliyorum şarkılarla
çünkü bülbüller var şakıyan
üstünde tüfek seslerinin
ve savaşların ortasında".

Miguel Hernandez Franco İspanyasının zindanlarında öleli 45 yıl oluyor. Yalnızca 33 yıl süren hayatı 28 Mart 1942'de Alicante hapishanesinde sona erdiğinde geride, özgürlüğün tutsak edilemeyen sesine kattığı güçlü sesini bıraktı.

1910'da doğdu, 1936'da başlayan İspanya iç savaşında faşizmin uluslararası saldırısına karşı şiirini ve canını ortaya koydu. Beşinci Alay'ın milisi oldu, cepheden cepheye dolaştı. Dolores İbarruri yıllar sonra anılarında ondan şöyle söz edecekti:

"O, Orihuelalı, çocuk çehreli, gözleri iyilik ve zekayla parıldayan köylü gence derin bir sevgi duyardım. Onu cephelerde, askerler arasında bir kültür milisi olarak savaşırken ve onlara sabanın zevkini, buğday tarlalarını, çiçekleri anlatan dizelerini okurken tanıdım. Ve büyük çoğunluğu köylü olan askerler onu anlıyorlar, seviyorlardı; bir kardeş, insana olağanüstü yeteneğiyle daha iyi bir gelecekten, adaletten ve sevgiden söz eden bir kardeş gibi seviyorlardı."

Pablo Neruda ise, "patates gibi yüzü ve parlayan gözleri ile halis bir köylü çocuğu, halis bir taşralı" diye tarif ettiği Miguel Hernandez'e şöyle sesleniyordu: "Büyük dostum Miguel, seni nasıl severim, nasıl saygı duyarım sana, gençlik dolu şiirlerine nasıl hayranım".

1933'te yayınlanan ilk kitabı *Perito en lunas*'ı (Mehtap Uzmanı), 1934'te *Imagen de tu huella* (İzinin Hayali) ve *El silbo vulnerado* (Yaralı Islık); 1935'te *Los hijos de la piedra* (Taştan Çocuklar); 1936'da *El rayo que no cesa* (Sönmeyen Işık); 1937'de *Vientos del pueblo* (Halkın Rüzgarları); 1938'de *El hombre acecha* (Pusudaki İnsan) ve diğerleri izledi. 1939'da falanjistlerin eline düştü, önce ölüme mahkum edildi, cezası sonra otuz yıl hapse çevrildi. Hapiste ölümü yaklaştığı sırada *Ayrılıklar Üstüne* lirik şiirler yazıyordu.

Ölümünün 45. yılında Miguel Hernandez özgürlük mücadelesinin sönmez ateşini bugüne taşıyor.

Hayır, zindan yok insana
Bağlayamayacaklar beni, hayır.
Bu zincirler dünyası
bana küçük ve dışımda
Kim engelleyebilir bir gülümsemeyi
Kim kapatabilir dört duvar arasına bir sesi

Uzakta sen, daha yalnızken
ölümden, bir tek sen ve ben
Uzakta sen duyarken
kollarında tutsaklığımı
Özgürlüğümüzün kalbi
atarken kollarında
Özgürüm, duy bunu
Yalnızca aşk adına.

Kitap, tiyatro, sinema, resim, kaset

Hepsi yasak...

Son birkaç hafta içerisinde günlük basında ardarda çıkan "yasaklama", "toplatma" haberlerinden örnekleri şöyle bir sıralayacak olursak:

● Can Yücel'in piyasada serbestçe satılan kitabından derlenen kendi sesinden okuduğu şiirler ve Yeni Türkü topluluğunun Yücel'in şiirlerinden bestelediği şarkılarından oluşan "Sesini Kaybetmeyen Şiir" kasetinin yayımı yasaklandı.

● Başar Sabuncu'nun çektiği "Asılacak Kadın", Şerif Gören'in çektiği "Çiçek Sokağı" ve H. Refiğ'in çektiği "Teyzem" adlı filmlerin gösterimi yasaklandı.

● "Muzır Müzikal" adlı oyunun yazarı ve sahneye koyucusu Ferhan Şensoy aleyhine müstehcenlik ve dini tahkir ve tezyiften dava açıldı. (Daha önce baskına uğrayan "Muzır Müzikal"in sahnelendiği Şan Tiyatrosu Şubat ayı içerisinde tamamen yandı.)

● Geçen yıl Fatih Şehir Tiyatrosu'nda sahnelenen "Binbir Gece" adlı oyunda "edep dışı söz söyleyip, hareketlerde bulundukları" gerekçesiyle Şehir Tiyatrolarından üç sanatçı para cezasına çarptırıldı.

● Yarın ve Öğrenci Postası dergileri çalışanlarından bir kısmı gözaltına alınıp, işkence gördü. İstanbul'da yayınlanmakta olan 12 derginin yetkilileri yayınladıkları bir bildiriyle basın-yayın özgürlüğünden söz etmeyi imkansız kılan baskıları kınadılar.

● Yazar İlhan Selçuk hakkında "Milli Güvenlik Konseyi üyelerini kötülemek"ten dolayı dava açıldı.

● Çözüm dergisinin ilk sayısı toplatıldı.

● Yeni Gündem dergisi sorumluları aleyhine "Olağanüstü Hâl Yasasına aykırı davranmaktan" dolayı dava açıldı.

● Kürşat İstanbullu'nun "Gözaltında Kaybolanlar", Pınar Kür'ün "Bitmeyen Aşk" kitapları ve Ana Britannica Ansiklopedisi'nin "Ermeni propagandası yaptığı" ileri sürülen 2. fasikülü toplatıldı. Yazar, yayıncı ve sorumluların ifadesi alındı, bir kısmının DGM'de yargılanmasına başlandı.

"Demokrasiye döndüğü" iddia edilen Türkiye'de yasakların doludizgin sürdüğü, sanat-edebiyat alanında akla gelebilecek ve gelmeyecek her tür yasağın birbirini izlediği görülüyor. Yasakların sonsuz denebilecek kapsamına örnek olarak, 4 Eylül 1986'da yürürlüğe giren Sinema ve Müzik Eserlerinin Denetlenmesi Hakkındaki Yönetmelik gösterilebilir. Bu yönetmeliğin 9. maddesine göre, "Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğü, milli egemenlik, cumhuriyet, milli güvenlik, kamu düzeni, genel asayiş, kamu yararı, genel ahlak, genel sağlık açısından suç ve suça teşvik unsurunu ihtiva eden, dış siyasete aykırı, milli kültür örf ve adetlerimize uygun olmayan film, video ve müzik eserlerinin gösterilmesi ve icraasına izin verilmez."

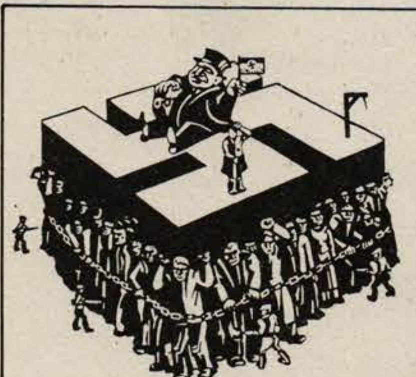
Böyle her yana çekilebilir, her tür kılıfa dönüştürülebilir kapsamda "sanat yasakları"nı belirleyen kurulda ise İçişleri, Dışişleri, Milli Eğitim ve Kültür Bakanlıkları ile, Genel Kurmay Başkanlığı, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği, Emniyet Genel Müdürlüğü temsilcileri bulunuyor.

Kısaca, rejimin karakterine uygun olarak sanat-edebiyat alanını da zapturapt altına almak için gereken düşünülmüştür. İş, bu kurulu hep meşgul etmeye kalıyor!

Yasaklanan "Teyzem" filminden

antifaşist sanat

İllegal bir oyma çalışması (1933)

Savaşçı (1938)

Fritz Schulze

1903'de Leipzig'de doğan sanatçı öğrenimini Dresdner Akademisi'nde tamamladı. 1929'da Dresdner'de antifaşist sanatçıların örgütlenmesinde etkin rol oynadı. 1930'da KPD üyesi oldu. Siyasi ve sanatsal ajitatif çalışmalar yaptı. "Kapitalizm" (1932) ve Alman Reich'ının Anayasası" (1932) bu tür çalışmalarına örnektir. Bir süre sonra özgürlüğüne kavuştu. İşçi sınıfının faşizme karşı direniş kararlılığının yansıdığı "Hapiste Volta" (1934) ve "Savaşçı" (1938) adlı çalışmalarını gerçekleştirdi. 1941'de tekrar tutuklandı ve 1942'de idam edildi.

Aşk bahçesinde bir kızıl bayrak: Renato Guttuso

Aydın KARAHASAN

18 Ocak 1987 Pazar günü Sicilya kökenli büyük İtalyan ressamı Renato Guttuso yetmiş beş yaşında Roma'da öldüğü zaman dünya iletişim araçlarının sanat ve kültür hareketini ciddiye alanları hemen yayınlarını değiştirip bu değerli sanatçı için özel programlar uyguladılar. Alman televizyonları da haftalık programlarında değişiklik yaparak onunla ilgili belgesel filmler gösterdi.

Çağımızdaki sosyalist gerçekçi akımın Willi Sitte ile Werner Tübke gibi iki büyük ustasıyla beraber Renato Guttuso da hem kişiliği hem eserleri bakımından üzerinde önemle durulması gereken sanatçılardandır.

2 Ocak 1912'de Sicilya'da Palermo yakınlarındaki Bagheria kasabasında doğan Guttuso daha önce sözünü ettiğimiz Courbet gibi hukukçu olacakken 1931 yılında kendini tamamen resim sanatına verir.

Renato Guttuso gerçi hukuku bitirmedi ama köklü bir sanat kültürü edindi. Özellikle 1933'te Roma'da, iki yıl sonra da Milano'da edindiği sanat çevresinin onun ufuklarını genişletmesi bakımından önemli katkıları olmuştur. Oralarda çağının önemli yazar ve ressamlarıyla tanışır. Lucio Fontana, Alberto Moravia, Luchino Visconti gibi aydınların desteğiyle sanat dünyasında önemli bir yer edinir. İtalya'nın 1935'te Etiopya'ya saldırması üzerine Guttuso antifaşist harekete katılır. 10 Haziran 1940'ta İtalya'nın Nazi Almanyası yanında İkinci Dünya Savaşı'na girmesiyle o da bu sıralar gizli çalışan İtalyan Komünist Partisi'ne girer. 1951'de İtalyan Komünist Partisi Merkez Komitesi üyeliğine seçilir. Merkez Komitesi'nde kültür işleri uzmanı olarak önemli görevler üstlenir.

Guttuso'nun ilk önemli eseri 1942 yılında tamamladığı *"Çarmıha Gerilme"* adlı tablosudur. Çok tartışmalara neden olan bu eser aslında dinsel bir resim değildir. Tabloda şiddete ve savaşa karşı allegorik bir kompozisyon söz konusudur. Faşistlerin ve kilisenin şiddetli saldırısına karşın bu tablo Bergamo'da jürinin ikincilik ödülüne layık görülür. Faşizmin gemi azıya aldığı yıllarda Romalı partizan gruplarıyla beraber faşizme karşı gerek sanatı gerek tüm varlığıyla savaşır. 28 Nisan 1945'te partizanların silahlı ayaklanmaları sonucu kuzey İtalya faşizmin pençesinden kurtarılır. Mussolini metresiyle beraber kurşuna dizilip Milano'da ayaklarından bir ağaca asılır. 2 Haziran 1946'da halkın oy çoğunluğuyla *"Repubblica Sociale İtaliana"* ilân edilir.

Kısaca değindiğimiz bu tarihsel gelişim süreci içinde Renato Guttuso politik angajman içinde bir ressam olarak görülür. Belirli bir resim eğitimi görmediği halde İtalyan Resim Sanatı'nın köklü geleneğinden esinlenerek büyük boy kompozisyonlar yapar. Bugün Roma'da "Galleria Nazionale d'Arte Moderna"da bulunan *"Açık Havada İdam Sahnesi"*ni 1938'de tamamlar. Bu eserini Franco'nun kurşuna dizdirdiği büyük İspanyol şairi Federico Garcia Lorca'nın anısına adar. *"Etna'nın Lavlarından Kaçanlar"* tablosu aslında faşizmin azgın kusmuğunu yansıtmaktadır. 1965'te yaptığı *"Vietnam Raporu"* Berlin'de (DAC) National Galerie'dedir. Bugün Bologna'da "Galleria d'Arte Moderna"da bulunan 1972 yılında yaptığı ünlü eseri *"Togliatti'nin Gömülmesi"* adlı tablosu biz Türkiye'den gelen sanatseverler için ayrı bir önem taşımaktadır. İtalyan Komünist Partisi'nin kurucularından olan, faşist dönemde Moskova'da mülteci bulunan Togliatti, faşizmin İtalya'da beli kırıldıktan sonra 1945 yılında kurulan Badoglio kabinesinde başbakan yardımcılığı görevinde bulundu. 21 Ağustos 1964'te Yalta'da ölen bu devrimcinin İtalya'daki görkemli cenaze törenini tarihsel bir an olarak resimleyen Guttuso bu tablosunda çağımızın saygın komünist önderlerinin portrelerini de yansıtmıştır. Tabloda Lenin, Stalin, Brejnev, Angela Davis, Berlinguer gibi devrimci ve devlet adamlarının yanında Pablo Neruda, Nazım Hikmet gibi komünist sanatçılar da görülmektedir. Sanat tarihi kitapları bu tablonun Bologna'da "Galleria della Arte Moderna"da olduğunu kaydeder. Arkadaşım Fakir Baykurt ile Bologna'da bu müzeye özellikle gittik. Adı geçen tabloyu göremeyince müze görevlilerine sorduk. Güzel yüzlü sinyorina bize tablonun uluslararası bir sergiye gönderildiğini söyledi. 1985 yazında bu tabloyu göremedik ama kısmet olur da bir daha İtalya'ya gidersek Bologna'da yapı yapı, adım adım dolaşıp bu ünlü tabloyu arayacağız.

Yeraltı basını (1966) "Dışarı çıkma yasağından sonra Roma'nın merkezinde bir evin alt katında basın işleri yapıldı. Bu evde bir ara, yasaklanan L'Unita'nın redaksiyonu da çalıştı... Komünist milletvekili Mario Alicata 1943'te İKP'nin yeraltı basını sorumlusuydu. Aralık 1968'de ölen Alicata'nın profilini tabloya yerleştirerek, onu onurlandırmak istedim." (Guttuso)

Togliatti'nin Gömülmesi (1972)

Renato Guttuso, Batı Avrupa'da temsilcisi az olan sosyalist gerçekçi akıma bağlıdır. Sosyalist ülkelerde özellikle edebiyat ile resim sanatında kendini gösteren bu akım Batı'da uzun yıllar pek ciddiye alınmadı. Resim sanatında bir akımın önem kazanabilmesi için turşu kurar gibi ekol kurmak yetmez. O ekolün öncüleri de güçlü sanatçılar olması gerekir. Örneğin empresyonist ekolde Monet, Manet, Pisarro, Renoir gibi güçlü sanatçılar yetişmeseydi bu ekolün dünya sanatında bu denli etkinliği olmazdı. Sosyalist gerçekçi akımın Batı'da yeteri kadar etkili olamaması bu alanda son yıllara kadar fazla güçlü sanatçıların yetişmemiş olmasındandır. Bugün Willi Sitte, Werner Tübke, Bernard Heisig gibi değerli sanatçılar sayesinde bu akımın da değeri artık Batı'da kabul edildi. İşte Renato Guttuso da bu akım içinde sanat değeri kabul edilen yetkin sanatçılardan biridir. Zaten sanat tarihinde hiçbir akım kendini öyle kolayca kabul ettirmiş değildir. Bugün hayranlıkla izlediğimiz empresyonistlerin tabloları 1870'lerde hem halkın hem de sanat eleştirmenlerinin tepkisini çekmişti. Koskoca bir akıma adını veren Monet'nin "Impression" (izlenim) tablosunu sergi görevlileri korumasaydı neredeyse tahrip edilecekti. Bugün kendini kabul ettiren sosyalist gerçekçilik, güçlü sanatçılar elinde saygınlığını gittikçe artırmaktadır. Batı'da bazı sanat eleştirmenleri sosyalist gerçekçi akımı sanatta güdümlülükle bir tutmuşlardır. Sosyalist gerçekçi akımın büyük sanatçılarının eserleri incelendiğinde durumun oldukça farklı olduğu görülür. Güdüm anlayışı; belli toplumsal ve siyasal amaçların sanat aracılığıyla savunulmasıdır. Bu açıdan bakılınca sanatta bağımsız sanatçı hemen hemen hiç görülmez. İnsan kendini toplumdan soyut olarak düşünemez. Onun için toplumcu sanatçılar emekçi sınıfların tarihsel görüş açısını benimser; bu, sanatçının eserini yaratırken, emekçi sınıfını temsil eden her partinin ya da kişinin alacağı her kararı, her davranışı onaylamakla görevli olduğu anlamına gelmez. Toplumcu sanatçılar insanın gelişme yeteneğinin sınırsız olduğuna, kurulması gereken cennetin metafizik dünyada değil, bu dünyada kurulacağına inanır. Eserlerini verirken belirli kalıplar, belirli ölçüler, reçeteler içinde değil, insan dimağının yaratıcı gücüyle sanattan ödün vermeyerek çalışır. Toplumcu gerçekçi sanatçı için tabu konu yoktur. O, konularını işlerken onların *"muzır"* olup olmadıklarına bakmaz. Ancak yaratıcı çalışmasına engel olmak isteyenleri "muzır" olarak görür.

Renato Guttuso Heinz Dieckmann'ın kendisiyle yaptığı belgesel bir filmdeki sorularına ilginç cevaplar verir. İtalyan KP ile ilgili düşünceleri sorulduğunda "bazı konularda farklı düşünse de parti üyesi olduğunu, bundan gurur duyduğunu" söyler. (Guttuso 1983'te İKP'den senatör seçilmiştir.) Multimilyonerliğinin KP üyeliği ile bağdaşıp bağdaşmayacağı sorulduğunda "Özel mülkiyetle kişisel mülkiyetin ayrı şeyler olduğunu, kişinin sömürmeden kendi aklı, kendi emeğiyle kazanılan servetin KP üyeliği ile çelişmediğini" açık bir dille belirtir. Sanatta da hayatta da sevginin, aşkın herşeyin başı olduğunu söyler. Fuzuli'nin "Aşk imiş her ne var âlemde.." mısraını anımsatırcasına sanatta yaratıcılığın sırrının "aşk" olduğunu ısrarla vurgular. Heinz Dieckmann'ın Guttuso'yu "Aşk Bahçesinde Kızıl Bayrak" diye nitelendirmesinin nedeni de bu olsa gerek. Guttuso gibi bir sanatçının tüm eserlerini —ki bunlar arasında N.Hikmet'in Taranta Babu'su için çizimleri de vardır— burada inceleme olanağı yok. Ne ki önemli bir eserinden daha sözetmek gerekir. Dresden Devlet Müzesi'nde bulunan 190×320 cm. boyutlarındaki *"Köylülerin Toprak İşgali"* adlı tablosu güçlü bir kompozisyon şahaseridir. Sicilya'da topraksız köylülerin zaman zaman toprak işgallerinde bulunduğu bilinirdi, ama böylesi olayları tabloda yansıtmak ayrı bir önem taşıyordu. Guttuso için Neruda da, Pier Paolo Pasolini de şiirler yazdı. Yazımı Pasolini'nin şu dizeleriyle bitireyim:

Kızıl rengin Guttuso tarihe
geçecek
kızgın çölden fışkıran bir
ırmak gibi...
Kızıl rengin Guttuso simgesi
olacak
işçilerin, şairlerin...
Kızıl rengin Guttuso
umudunu yansıtacak
kavganın, acının, zaferin!..

Geçen sayılarımızda hatalı olarak çıkan resimaltı yazılarını Yoksul Mutfağı (Brueghel) ve Un Eleyenler (Courbet) olarak düzeltir, yazardan ve okurlarımızdan özür dileriz.

Sansür sinemamızı engelleyebilecek mi ?

Aydın YEŞİLYURT

Sanat, edebiyat, bilim ve tüm kültürel kavramlar Türkiye'nin yaşanılan sürecinde, şimdiye değin görülmemiş boyutlarda tahribata uğradı. Toplumsal depolitizasyonla başlayan bu süreç, dayatılan "Anayasa" ile pekiştirilirken, çıkarılan "Muzır Yasası" ve "tepe"den gelen emirlerle hiçbir "sızıntı"ya meydan vermeyecek esaslara bağlandı. Ne ki tarihsel süreç tüm bu "önlemler"e rağmen, bilimin gösterdiği doğrultuda dev adımlarla olmasa da küçük küçük ivmelerle yoluna devam ediyor. Kitapların toplatılması, poşetlere sokulması, yayınların yasaklanması, gazetelere konan sansür, kimi yayın organlarının uyguladığı oto-sansür bu gerçeği değiştirmiyor. İnsan malzemesinin bu kadar çarçur edildiği ahlaki değerlerin ayaklar altına alındığı, bireyin bu kadar aşağılandığı, kişi özgürlüğünün yok edilerek yurttaşlık haklarının "teba" derecesine düşürüldüğü ülkemizde, iyiden güzelden yana, daha iyi bir dünya için mücadele yürüten "İNSAN"ın tümden yok edilmesine geriçiliğin gücü yetmiyor. Artık iyiden iyiye "çelişkiler ülkesi" diye tanımlanan Türkiye'de hayatın her alanında bu durum somut olarak yaşanıyor. Tüm engellemelere rağmen işçiler grev alanlarına çıkıyor, fabrikalarda şu ya da bu şekilde direniş sesleri yükselebiliyor, bugün dayatılan koşulların önümüze koyduğu zorluklar aşılarak anma toplantıları düzenlenebiliyor. Elbette tüm bunlar bedelsiz yapılamıyor. İnsanlarımız ağır da olsa bedeli ödemek pahasına güzel şeylere olan özlemi inatla, sabırla dile getiriyor, yol alıyorlar.

Bu mücadelenin güzel bir örneğini birkaç yıldan bu yana sinemamızda da görmek mümkün. Yakın geçmişte ülkemizdeki sinemacılığa damgasını vuran "Yeşilçam" anlayışı artık yerini yeni değerlere terk etmeye başladı. Demode konulu arabesk filmler artık eskisi kadar rağbet görmüyor. Halkın güncel yaşantısından yola çıkan, toplumun aksayan yanlarını işleyen, insanı öne çıkaran, kültürel hayatımıza yeni insani ögeler kazandıran filmler hem beğeni ile izleniyor, hem de uluslararası alanda sinemamızı temsil ediyorlar. Bilinen anlayışın dışında, sinemamız Atıf Yılmaz, Zeki Ökten, Şerif Gören, Başar Sabuncu, Ümit Elçi, Yusuf Kurçenli, Ömer Kavur gibi rejisörlerle kimlik arama çalışmalarını sürdürürken Barış Pirhasan, Vedat Türkali, Çetin Öner gibi senaristlerle konu zenginliği ve nitelik buluyor.

Bu yıl dikkatleri üstünde toplayan filmlerin başında "Ses", "Sen Türkülerini Söyle", "Dikenli Yol" geliyor. Birbirini tamamlayan bu üç film 12 Eylül ve sonrasını yargılıyor, yaşadığımız dönemden kesitler sunuyor. Rejisörlüğünü Halit Refiğ'in yaptığı "Teyzem" adlı film hem işlediği konu, hem de tekniği açısından üzerinde durulmaya değer nitelikte. "Teyzem"de çevresiyle olan çelişkilerini çözemeyen genç bir kadının şizofren oluşunun öyküsü geriye dönüşlerle anlatılmaktadır. Sansürün çok üzerinde durduğu bu filmde, bir asker emeklisi olan üvey babanın kızına sarkıntılığı işlendiğinden sansür heyeti "Bir Türk askeri böyle bir şey yapmaz" gerekçesiyle filmin gösterimine izin vermedi. Film, ancak, "genel ahlâkı bozucu" sahnelerden temizlendikten sonra seyirciye ulaşabildi. Yine bir kadının nasıl istismar edildiğini sergileyen ve Pınar Kür'ün aynı adı taşıyan romanından aktarılan "Asılacak Kadın" adlı film "örf ve ananelerimize uygun değil" gerekçesiyle gösterimine izin verilmeyen filmler arasına girdi. Şerif Gören'in Fakir Baykurt'un romanından uyarladığı "Yılanların Öcü" adlı filmi ise sansür engelini Danıştay kararı ile aşabildi. Tüm bu örnekleri uzatmak mümkün. Bir de sinema yapımcılarının uyguladıkları sansür var ki asıl üzerinde durulması gereken, kanımca budur. Film yapımcısı sansür konusunda adeta "uzmanlaştığı" için hangi filmin sansüre takılacağını artık iyi bilmektedir. Onun için de sansürden geçeceğini düşündüğü filmleri yapmayı yeğlemektedir.

İster sansür kurulunun engellemeleri, isterse de "Yeşilçam"ın bilinen sinema anlayışı olsun, sürdürülmekte olan ilerici sinema mücadelesini durdurabileceğe benzemiyor. Verilmekte olan kavga er ya da geç başarıya ulaşacaktır. Bunun ip uçlarını peş peşe gerçekleştirilen (bunca engele rağmen) kaliteli filmlerde görmekteyiz. Bu mücadelede çağdaş sinema izleyicilerine de önemli görevler düşmektedir. Filmleri izlemek, eleştiri ve önerilerini çeşitli araçlarla duyurmak, olabildiği yerlerde sinema günleri düzenlemek, görülmeye değer filmleri yakın çevresinden başlayarak önermek yapılacak işlerden sadece bazıları...

İran birlikleri Basra'da: Savaşın gerçek galibi kim?

Körfez Savaşı'nın yeni kurbanları

İran-Irak savaşında sivil yerleşim merkezleri saldırı hedeflerine dönüştü.

İran-Irak arasındaki savaş İran'ın Irak'ın güneyindeki Basra'ya saldırmasının ardından daha da şiddetlenerek sürüyor. Yalnızca son çatışmalarda sivil halktan onbinlerce kişinin öldüğü ve tarafların artık doğrudan doğruya sivil hedefleri bombaladığı görülüyor. Daha önce çeşitli yazılarımızda belirttiğimiz gibi bu savaştan yalnızca emperyalizmin ve onun beslemesi siyonizmin kârlı çıktığı açıktır. Ağır can kayıplarına ek olarak her iki ülkede de ekonomik ve askeri ihtiyaçların karşılanması her geçen gün, daha çok dış yardım talebine bağlanmaktadır. Öyle ki bu savaş, ondan çıkarı olanların "katkısı" ile sürmektedir, bu "katkı"ların da ne olduğu son "İran-gate" olayı ve CIA tarafından Irak'a "enformasyon" verilmesi vb. olaylarla bir kez daha açığa çıkmıştır.

Savaş aynı zamanda içeride toplumsal muhalefetin sindirilmesine de hizmet etmektedir. Örneğin Temmuz-Eylül 1986'da Humeyni yönetiminin giriştiği yoğun tutuklamalar sonucu binlerce ilerici hapse atıldı, işkenceden geçirildi, aralarında TUDEH, Fedayin Örgütü (Çoğunluk) üyelerinin bulunduğu pekçok tutuklu işkencede katledildi. Yüzlerce insan kaçırıldı. Humeyni yönetimi tutuklananların pekçoğunun nerelerde olduğunu açıklamadığı gibi, tutuklama yapıldığını da inkâr etmektedir.

ABD'NİN "İLAN EDİLMEMİŞ" SAVAŞLARI

(Baştarafı 8. sayfada)

1952 Haziran ayında Guatemala parlamentosu büyük toprak sahiplerinin işletilmeyen arazilerinin istimlakını öngören bir toprak reformu kanunu çıkardı. Bu kanunun en çok topraklarını ancak satışını garanti altına aldığı muz miktarı oranında eken ve % 85'ini işlenmez durumda bırakan United Fruit'u etkileyeceği açıktı. Arbenz hükümeti bir istimlak bedeli karşılığı şirketin elindeki toprakları kamulaştırıyordu. Bu işleme karşılık protesto yazısının şirketten değil, bizzat ABD dışişleri bakanlığından gelmesi çarpıcıdır. Bakanlığın bu yazısında Arbenz hükümetinin önerdiği birim başına 2,99 dolarlık tazminat kabul edilmiyor, 75 dolar isteniyordu. Bu durum United Fruit'un ticari çıkarlarıyla ABD'nin "güvenlik" çıkarlarının ne denli içiçe görüldüğünün açık ifadesidir.

Arbenz hükümetini yıkma kampanyası bir "public relations" seferi ile başladı. Çok sayıda politikacı, sanayici, gazeteci başta olmak üzere pek çok "hatırı sayılır şahsiyet"ten alınan demeçlerde, Guatemala'ya düzenlenen gezilerde, vurgulanan düşman ortaktı: "Komünizm Orta Amerika'ya yayılıyordu ve işte Guatemala komünizm tehlikesinin pençesindeydi. Komünistler United Fruit'un Guatemalılara iş ve ücret sağlamasını önlüyorlardı vs. vs." Başkan Truman Guatemalalı contra'lara doğrudan silah yardımı sağlarken, United Fruit de gazetecilerin "Guatemala çıkartması" için yarım milyon dolarlık harcama yapıyordu. Eisenhower'in işbaşına gelmesi ise United Fruit açısından daha da ümit vericiydi. Bunda kuşkusuz Dulles kardeşlerin United Fruit'in eski avukatları olmasının da payı vardı. Ayrıca üst düzeyde pekçok Washington ve Pentagon yetkilisi de UF'nin sadık dostlarıydı. Kısaca ABD yönetiminin o sıralar Guatemala'ya —bugünse Nikaragua'ya karşı— kullandığı gerekçe şuydu: "Teksas'la Panama kanalı arasında bir Sovyet cumhuriyetine izin veremeyiz".

1954 yılının ilk altı ayında CIA 20 milyon dolar harcayarak Honduras ve Nikaragua'da mevzilenmiş contra birlikleri örgütledi, bunları silahlandırdı, küçük bir hava kuvvetleri filosu oluşturdu, radyo istasyonları kurdurdu. Bu radyolardan birisi ABD'nin Guatemala büyükelçiliğinden yayın yapıyordu. Silah ikmali çok dikkatli planlanmış ve 30 yıl sonra Reagan yönetiminin yine başvuracağı şekilde bir paravan şirket aracılığıyla gerçekleştirilmiş; bu arada işbirlikçi Castillo Armas birlikleri Guatemala'ya girdiklerinde orada "bulup, kamuoyuna ilan edecekleri" Sovyet silahlarından, New York kardinali Spellman'ın CIA'nın isteği üzerine kaleme aldığı ve uçaklardan atılan dini bildiriye kadar herşey hazırlanmıştı. Çatışmalar, bombardımanlar Arbenz hükümetinin kanlı bir biçimde devrilmesiyle sonuçlandı. ABD "Guatemala üzerine inmekte olan demirperdenin kaldırıldığı"nı açıklıyordu.

(Sürecek)

AZİZ NESİN EVREN'İ MAHKEMEYE VERDİ

(Baştarafı 1. sayfada)

hurbaşkanı'na hakaret etmesi suçsa, Cumhurbaşkanı'nın da yurttaşa hakaret etmesinin bir suç olduğunun anlaşılmasını istiyorum. Ayrıca devletin ne olduğunun da anlaşılmasını istiyorum. Cumhurbaşkanı televizyondaki bir konuşmasında yurttaşların devlet için varolduğunu söylemişti. Bunun böyle olmadığı daha aydınlanma döneminde anlaşıldı ve Fransız Devrimi ile saptandı. Ben Cumhurbaşkanı için var değilim, tersine Cumhurbaşkanı ben ve benim gibi yurttaşlar için var. Bu davayı, 300 yıl önce uygar bir dünyada anlaşılan bir gerçeğin yurttaşlar önünde mahkeme kararıyla kanıtlanmasını istediğim için açtım...

Hangi demokratik ülkede devlet başkanı yurttaşlarını hiç bir gerekçe göstermeden vatan haini diye suçlamıştır? Cumhurbaşkanı'nın bunu yaparak beni dava açmak zorunda bırakması demokrasi olmadığını gösteriyor...

Bu (dava) demokratik bir yoldur. Bunun çığırını açıyoruz. Sonuçta Cumhurbaşkanı cezalandırılmayabilir, ama bütün insanların adaletten başka korunabileceği, sığınabileceği başka bir yer yok. En azından tabulardan bir tanesinin yıkılması yolunda bir aşama geçireceğiz."

Aziz Nesin çok haklı ama "yol açılamadı". Mahkeme "Evren hakkında dava açılamaz" diyerek Nesin'in başvurusunu reddetti. Evren'i 1982 Anayasası zırhı koruyor. Darbeciler kendilerinin yargılanmasını her zaman yasaklamışlardır. Latin Amerikalı generaller de bu yola başvurmuşlardı. Ama, "adam gibi" bir demokrasi generalleri yargılayabilirdi; zaten bunca suça bulaşmış darbecileri yargılayıp mahkum etmeyen demokrasi "adam gibi demokrasi" olamazdı. O halde demokrasiyi bekleyip görelim.

AKLA KARA VE BİR ÖDÜL

(Baştarafı 1. sayfada)

seyi'nde ona arka çıkanlar için sıkıntı vericiydi. Öyle ya insan haklarını savunma adına konan ödülü veren insan haklarını en vahşice çiğnemenin biçimi olan işkenceden, yine bizzat kendi Danıştay'ı tarafından sorumlu tutulan bir ülkenin bakanı!... Artık ayyuka çıkmış işkence uygulamasının resmen tanınmasının bir ifadesi olan 17 Kasım 1986 tarihli, 4898 E-7786 sayılı Danıştay kararı şöyle: "... karakolda sorgusu yapılırken işkence gördüğü, bu yolla alınan, kendisini suçlu kabul eden beyanı nedeniyle bir süre tutuklu kaldığı anlaşılmaktadır. Davacının işkence görmesi ile, devletin adli fonksiyonuna dahil bir hizmetin yürütülmesi sağlanmıştır... adli bir hizmetin görülmesi sırasında, adli nitelik ve karakterini dahi yitiren böyle bir haksız fiilden devletin sorumluluğu kabul edilmelidir..." (*Cumhuriyet*, 7 Şubat 1987)

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Ödülünü'nün "işkenceyi devletin adli fonksiyonuna dahil bir hizmete" dönüştüren bir devletin bakanınca verilmesi yeterince ibret vericidir.

F.ALMANYA'DA

(Baştarafı 1. sayfada)

rupa Parlamentosu İnsan Hakları Komisyonu'na başvuracağı belirtilmiştir.

Bu keyfi yasak demokrasiyle bağdaşmıyor; ayrıca F.Almanya'da uluslararası anlaşmaların koruyuculuğu altında yaşayan binlerce siyasi mülteciyi de yakından ilgilendirmektedir.

F.Almanya hükümeti Türk hükümetinin baskılarına boyun eğmiş ve karar almıştır. Türk basınında kimi demokrat kalemlerin bu karara alkış tutmaları ise bir başka olumsuzluk olmuştur.

İŞ CİNAYETLERİ

(Baştarafı 1. sayfada)

lunuyor. Böylesine yoğun kazaların meydana geldiği işletmelerde, üretim maliyetini daha da düşürmek için yeterli kurtarma araç ve gereçleri kasıtlı olarak ihmal ediliyor. Eğer son kazada kurtarma çalışmaları anında ve teknik kurallara göre yapılmış olsaydı, böyle bir can kaybı olmayacaktı.

Yalnızca Ocak ayı içerisinde Türkiye Taşkömürleri Kurumu'na bağlı Armutçuk, Amasra, Kozlu, Üzülmez ve Karadon işletmelerinde meydana gelen iş cinayetlerinde 9 işçi öldü, 576 işçi de yaralandı. TTK Yönetim Kurulu üyesi olan, "işçileri ve havzayı adam etmek" üzere gönderilen emekli Albay Recai Gürtekin, son göçükte ölen işçilerin cenaze töreninde "Ölenler şehit, kalanlar gazidir. Allah sevdiği kulu alır" diyerek rejimin işçi düşmanlığının en azgın örneklerinden birini sergiledi.

Madenci aileleri durumu protesto ederek "madencilerin kaderlerinin böyle olduğunu, hemen hemen hergün meydana gelen iş kazası nedeniyle ölümlerin, ancak böyle çok sayıda olduğu zaman ilgi çektiğini" belirttiler ve ilgililerin lakayt tutumlarını protesto ettiler. Bir kere daha yaşanan bu olay bunların iş kazası değil, iş cinayeti olduğunu gösteriyor.

DİSK'İN 20. YILI KUTLANDI

(Baştarafı 2. sayfada)

Evren-Özal diktatörlüğü DİSK için verilen bu kararla, bir yandan zorbalığa devam edeceğini açıkladı, işçi sınıfına, Türk ve Kürt bütün demokratik, ilerici güçlere meydan okudu. Diğer yandan da sendikal, ekonomik ve demokratik hak ve özgürlüklere yeniden sahip olmak için sesini yükselten, bütün olumsuzluklara karşın grevler yapan işçilere gözdağı verdi. Ama işçi sınıfı bu 'meydan okumaya' boyun eğmeyecektir. İşçilerin Balıkesir, İzmir ve Eskişehir'de meydanlara inmesi, NETAŞ'ta, DERBY'de kararlılıkla süren grevler, alınan onlarca yeni grev kararları işçi sınıfının boyun eğmeyeceğini gözler önüne seren anlamlı işaretlerdir.

Gerek Türkiye ve T.Kürdistanı'nda ve gerekse uluslararası demokratik kamuoyunda 'DİSK'e özgürlük' diyenlerin sayısı gittikçe çoğalıyor. DİSK'le dayanışma ülke içinde ve dışında yükseliyor.

Bugün, DİSK'le dayanışmayı yükseltmek önemli bir görev olarak, Türk ve Kürt yurtsever, ilerici güçlerinin önünde duruyor. Türkiye demokrasi güçleri, DİSK'e indirilen darbelerin kendilerine de vurulduğunu yaşayarak gördüler.

Şimdi DİSK'in uluslararası dayanışmaya her zaman olduğundan daha çok ihtiyacı var. Uluslararası dayanışmayı yükseltmek için elden gelen yapılmalıdır.

DİSK'in 20 yıllık şanlı mücadele geleneğinin derin kökleri vardır. DİSK'i unutturmaya, onu işçi sınıfından koparmaya kimsenin gücü yetmeyecektir.

'DİSK'e özgürlük' sesine sesimizi katalım."

NETAŞ İŞÇİLERİ KAZANDI

(Baştarafı 1. sayfada)

Otomobil-İş Sendikasının taleplerini kabul etmemesi üzerine 18 Kasım 1986 günü başlamıştı.

İşverenin grev kırıcılığı girişimlerine, işçi düşmanı Özal hükümeti de katılarak yardımcı olmuş, işçilerin kararlı ve sabırlı tutumları karşısında bütün bu girişimler bilindiği gibi başarısız kalmıştı.

NETAŞ işçilerinin kararlı tutumları, elde edilen başarıyı daha başından müjdeliyordu. 1987 yılında kamu işyerlerindeki 800 bin işçiyi ilgilendiren toplu sözleşme görüşmelerinde ve diğer toplu sözleşmelerde elde edilecek başarılara kendi grevlerinin başarısının katkıda bulunacağını NETAŞ işçisi biliyordu.

NETAŞ işçileri sınıf kardeşlerine "hak verilmez alınır" şiarını bir kere daha göstermiş, örnek oluşturmuştur.

Türkiye'deki demokrasi güçleri NETAŞ işçilerinin açtıkları destekleme kampanyasına gösterdikleri ilgiyle, grevlerine nasıl sempati duyduklarını gösterdiler. Bunun yanında, hem açılan kampanyaya yurtdışından sağlanan destek, hem de DİSK'in 20. kuruluş yıldönümü için ülkemize gelen uluslararası bir çok sendikanın temsilcisinin grev yerini ziyaretleri, grevci işçilerin yalnız olmadığını göstermiştir.

NETAŞ grevinde varılan anlaşma ile 2500 NETAŞ işçisinin ücretlerine birinci yıl için % 40,5, ikinci yıl için ise % 30 ücret zammı sağlandı. Sosyal haklarda ise yakacak, bayram ve izin parası olarak bir yıl için toplam 225 bin lira, harcırah olarak da birinci yıl için 10 bin, ikinci yıl için 12500 lira alacaklar. Sözleşmenin başlangıç tarihi 1 Ağustos 1986 olarak belirlendi. Yani NETAŞ işçileri grevde geçen süreyi haklı olarak kabul ettirmeyi başardılar.

Toplu sözleşmeden sonra NETAŞ işçileri halen grevde bulunan DERBY işçilerini grevlerinin 63. gününde ziyaret ederek dayanışmalarını gösterdiler. Bu ziyaretleri sırasında DERBY grevcilerine erzak ve para yardımında bulundular. Üç ayı aşkın bir süre devam eden kendi grevlerinde edinmiş oldukları tecrübe ve deneyleri aktararak, dayanışmalarını tekrarladılar.

NETAŞ işçilerinin şanlı direnişleri tam 93 gün sürdü. Haklarını almanın yanısıra, ulaştıkları en önemli sonuç hiç kuşkusuz, 12 Eylül sonrasının ilk büyük grevini başarıya ulaştırmak oldu.

ANAYASA KADAR

(Baştarafı 1. sayfada)

Özal'da "hukuk nosyonu" oluşmamış denildi, böylece Anayasa savunuldu. Yani bu, Kenan Evren'in atadığı ve 1982 Anayasasını "deldirmemekle" görevlendirdiği yargıçlar, "hukukun savunucuları" gibi gösterildiler. Burada "hukuk" ise 1982 Anayasasıydı.

Elbette Özal'da hukuk nosyonu yoktur. Hukuki bir iktidar olmadıktan başka, hukuk sözkonusu olduğunda "suçlu" bir başbakandır. Ama hakkını vermek, Anayasayı ihlal etmekle hukuk düzenini çiğnemiş olmayacağını da ilave etmek gerekmez mi? Çünkü 1982 Anayasası hukuk düzeni oluşturmuyor. Özal'a karşı hukuku savunmak için 1982 Anayasasını savunmak gerekmiyor. Böyle bir tartışmanın ortaya çıkması bile tek başına, Türkiye'de "hukuk düzeninin" değil, 12 Eylül nizamı'nın esas olduğunu gösteriyor. Keyfiliğin sürtüşmeleri hukuki tartışma sayılmamalıdır.

Ama böyledir diye Özal'da varolan "hukuk anlayışı" da gözden kaçırılmamalıdır. Türkiye'yi öyle bir başbakan yönetiyor ki, yazılı hukuktan bihaber, hukuku anlamsız ve hatta ayakbağı gibi gören bir başbakan bu. Türkiye'de 12 Eylül'den bu yana bir "hukuk boşluğu" mevcuttur. Hukuki düzen tesis olunduğunda bunun hesabı sorulmuş, ama bundan da önemlisi, ancak bunun hesabı sorulduğu zaman hukuk düzeni tesis edilmiş olur.

ORMAN KANUNUYLA MECBURİ İSKAN

(Baştarafı 1. sayfada)

Altmış yıldır zaman zaman Kürtleri iskân yasasıyla mecburi iskâna tabi tutan Türk şovenizmi, şimdi aynı işi Orman Yasası kılıfı altında yapmaya başlamıştır. Uygulamaya Tunceli ve Erzincan köylerinden başlanmıştır. Her ne kadar listede Bursa, Balıkesir gibi illerdeki bir kısım köyler de bulunmaktaysa da uygulamanın esas olarak Kürtlerin mecburi iskânını hedef aldığı bellidir. Kaldı ki Batı'dan listeye alınan köylerin etnik ya da mezhep yapılarını ve genel politik eğilimlerini henüz bilmediğimiz için oralardaki tehcir (mecburi göç) niyetlerinin de siyasal mı, yoksa ormansal mı olduğunu şu anda kestirmek güçtür.

Nüfus başına her üç kişiye bir askerin düştüğü Tunceli ilindeki askeri yığınak ve oradaki insanların zulümle yıldırılması ve ili terketmeye zorlanması ve böylece birçok Tuncelilinin lanet olsun diyerek kendi ilinden göç etmesi de yetmemiş olacak ki, şimdi de 240'ı aşkın köy halkı Mersin, Antalya gibi illere mecburen nakledilecektir ve bunun arkası da gelecektir.

Türk burjuvazisinin Kürt köylülerini mecburi iskâna tabi tutmak için başvurduğu yasanın adı bizce çok yerinde bir alegorik çağrışım yaptırmaktadır; nitekim ülkeyi orman kanunlarıyla yöneten tekelci burjuva devletinin mecburi iskan uygulamaları için Orman Yasası'na başvurmasından daha doğal bir şey olamazdı.

Gemi azıya almış olan Evren-Özal faşizmi, insanları Kürt oldukları, insanca yaşamak istedikleri, kendi ulusal ve kültürel benliklerine sahip çıktıkları, devrimci-ilerici eğilimlere sahip bulundukları için *kitleler halinde* cezalandırmakta ve 20. yüz yılın sonunda utanç tablosu çizmektedir. Böyle bir rejimin hâlâ işbaşında kalıyor olması bile insanlık açısından başlı başına bir yüzkarasıyken, Türkiye adına tam anlamıyla bir zilletir. Ve bir mahkemede de yüreklice belirtildiği gibi böyle insanlık düşmanlarıyla aynı çağı ve aynı coğrafyayı paylaşma talihsizliği bir utanç vesilesidir.

İŞKENCEYE DYP

(Baştarafı 1. sayfada)

bat) diyerek işkencenin tabii bir sorgu usulü olduğunu savundu. "İşkence iddialarını" maksatlı ve devletin itibarını zedelemek için başvurulmuş tertipler" olarak niteleyen DYP genel başkan yardımcısı Tuğ, "devletin işkence konusunda gerekeni yaptığını" da sözlerine ekledi.

Elbette. "Devlet gerekeni yaptığı için" zaten bine yakın insan gözaltında kayboldu, 149 insan işkenceyle öldürüldü, birkaç düzine sayıda insan emniyet binalarında "intihar" etti ve Danıştay "devletin işkenceden sorumlu olduğu" kararına vardı.

DYP genel başkan yardımcısı Tuğ bu açıklamasıyla, "işkencenin bir vakıa" olduğunu da kabul etmiş, böylece partisinin yürütmekte olduğu "demokrasi mücadelesine" önemli bir katkıda bulunmuştur.

"NÜKLEER SAVAŞIN

(Baştarafı 1. sayfada)

yacağını belirterek, "sağ kalabilecek hekimler de acı çeken insanlara yardım edemeyeceklerdir. Yaşayanlar, ölenlere gıpta edeceklerdir. İşte bunun içindir ki, nükleer savaş konusunda önerilecek tek reçete, bu çılgınlığı önlemektedir" dedi.

Onaran, insanın ve toplumun sağlığını korumak, geliştirmek ve iyileştirmek, dolayısıyla ömrünü uzatmakla görevli olan tıp mensuplarının, bütün dünyanın gündemindeki birinci madde olan nükleer silahsızlanma ve giderek dünyanın tüm silahlardan arındırılması konusuna ilgisiz kalamayacaklarını söyledi. ABD'nin Boston kentinde 1980'de kurulan IPPNW (Nükleer Savaşı Önlemek İçin Uluslararası Hekimler Birliği)'nin amaçlarını benimsediklerini ve aynı amaçlar doğrultusunda etkinlik göstereceklerini açıklayarak; dünyada 150 binden fazla tıp mensubunun bu görev için örgütlendiğine dikkat çekti.

Nükleer Savaşın Önlenmesi İçin Hekimler Birliği'nin yönetim kurulu şu adlardan oluşturuldu:

"Prof.Dr.Leziz Onaran (Başkan), Dr.Ali Babaoğlu (Başkan Yardımcısı), Dr.Ferruh Yavuz (Genel Sekreter), Dr.Nurettin Özşuca (Gen. Sekreter Yardımcısı), hemşire Fatma Bayraktar, Doç.Dr.Selçuk Aslan, Dr.Yavuz Erkoçak, Dr.İldeniz Kurtulan, Dr.Uğur Cilasun, Prof. Dr.Gencay Gürsoy, Dr.Eczacı Akın Çubukçu".

Dayanışma YAZIŞMA ADRESİ: Postfach 101634, 4100 Duisburg 1-F.Almanya. BANKA HESABI: Postgirokonto Nr: 4003 63-431, Postscheckamt Essen, BLZ: 360 100 43.

ABD'nin "ilan edilmemiş" savaşları

Reagan yönetiminin İran'a silah satışı ve satıştan elde edilen paranın contra'lara aktarılması olayıyla, basındaki yaygın adıyla "İran-gate"le, bir kez daha ABD'nin diğer ülkelerin içişlerine nasıl müdahale ettiği, dahası bağımsızlıklarına karşı nasıl doğrudan saldırıyönelttiği yine görüldü. Reagan'ın "İran-contra" olayı, kendisinden önceki ABD başkanları zamanında da çeşitli ülkelere yöneltilen bu türden saldırılarla birlikte düşünüldüğünde, emperyalizmin tüm dünya halklarına barış zamanlarında dahi ne denli kıyasıya bir savaş yürüttüğünün açık bir ifadesidir. ABD yönetimlerinin 2. Dünya Savaşı sonrası yoğunlaşan ve açığa çıkan bu türden dış politika "maceraları", gizli-açık istihbarat örgütleri, basın yayın ağı, askeri zorbalığı, meşru hükümetlere karşı beslediği paralı asker çeteleri ile emperyalizmin dünya halklarına karşı her tür insanlık suçunu işlemekten geri durmayan siyasi-askeri-ekonomik yapısını bir kez daha teşhir ediyor.

U-2: ORTAYA ÇIKAN YALANLAR

1 Mayıs 1960 günü sabah 06.30 sıralarında Moskova'da Kızıl Meydan'da Sovyet işçileri bayram için son hazırlıkları tamamlarken, 31 yaşındaki ABD'li pilot Francis Gary Powers, daha sonra resmi açıklamalarda Türkiye olarak belirtilecek olan kalkış noktasından hareket ediyor, zamanın en gelişkin casus uçaklarından bir U-2 ile Sovyet hava sahasına yöneliyordu. ABD başkanı Dwight Eisenhower ve diğer yetkililerin daha başından itibaren U-2'nin bu casusluk uçuşundan haberi olduğu kısa süre sonra anlaşılacaktı. Aslında Pentagon ve CIA yetkilileri bu uçuşu inceden inceye hesaplamışlar, uçağı Sovyetlerin saptayamayacakları en garantili uçuş yüksekliğine yöneltmişlerdi. Alınan tedbirler bu kadar değildi. Uçağın —ihtimal verilmese de— düşmesi halinde ateşlenerek uçağı tanınmaz hale getirecek tahrip sistemi vardı. Bir başka emniyet tedbiri daha alınmıştı: Pilotun yanında ne olursa olsun esir düşmemek için kullanacağı zehirle doldurulmuş bir gümüş dolar vardı.

Herşeyin planlandığı üzere gerçekleşmesi, Powers yönetimindeki uçağın Sovyetlerin askeri ve sivil tesisleri üzerindeki uçuşunu tamamlayarak Norveç'e inmesi beklenirken, planlar ansızın altüst oldu.

Powers saat 08.35'te Sovyet toprakları üzerinde 2000 km. yükseklikte uçarken, birden uçağının isabet aldığını hissetti ve sonradan anlatacağı gibi şöyle haykırıyordu: *"My God, I've had it now!"* (Tanrım, şimdi işim bitti!).

Bundan sonrası, ABD istihbarat ve askeri danışmanlarının öngördüklerinden tümüyle aksi yönde gelişti. Sovyet uçaksavarının keşfedip yere indirdiği U-2'nin pilotu uçağın tahrip mekanizmasını ateşleyemediği gibi, kendisi de ölmek yerine paraşütle atlamayı tercih etmişti. Washington'dakilerin ise durumdan haberi yoktu.

Kaybolan uçak konusunda ABD yönetimi kamuoyuna günlerce doğru bilgi vermedi. Basında yer alan açıklamalarda "Türkiye'den kalkan bir ABD meteoroloji uçağı kayboldu", "asla Sovyet hava sahasını ihlâl amacı taşımadık" vb. deniyordu. ABD basını da hükümetin dürüstlüğüne(!) güvenerek her açıklamayı yayınlıyordu.

Ama aradan 6 gün geçmişti ki Sovyetler pilotun sağ olduğunu ve uçağın niteliğini açıkladılar; Washington inkâr ettiği gerçeği itiraf etmeye başladı. Ama bu kez de "silahsız bir U-2 uçağı muhtemelen Sovyet arazisi üzerinde uçmuş" türünden açıklamalar başladıysa da durum apaçık ortadaydı. Denebilir ki ABD'nin kuruluşundan bu yana ilk kez bir Amerikan hükümeti savaş hali olmayan bir zamanda böyle bir harekete girişiyor ve tüm dünyayı olayla ilgili olarak bilinçli bir şekilde yanıltıyordu. The New Republic dergisi olayla ilgili olarak şöyle yazacaktı: "Gazeteciler bir yalanın yayılmasına böyle katkıda bulundukları için müthiş dehşete düşmüşlerdi".

1960'daki olay sonrasında yapılan yorumlar, hemen hemen kelimesi kelimesine 26 yıl sonra patlak veren "İran-gate" olayına da uyuyor.

Gerek Dwight Eisenhower'ın U-2 olayı, gerekse Reagan'ın "İran-gate"i, ABD başkanlarının Kongre, kanun, kamuoyu, uluslararası hukuk ve diplomasi kuralları tanımaksızın, çeşitli gizli tezgah ve komplolarla dolu bir dış politikanın yürütücüleri olduğunun açık birer göstergesi.

Burada 2. Dünya Savaşı'ndan sonraki tarihe kısaca bakacak olursak, bugüne kadar tüm ABD başkanları ve yönetimlerinin dünya halklarına karşı bu türden "kirli-savaş" eylemlerini planladığı ve bunları teşvik ettiği görülür. Eisenhower casus uçaklarına izin veriyor ve bir Orta Amerika ülkesi olan Guatemala'da karşı ayaklanma sahneliyor; ondan sonra yönetime gelen John Kennedy Küba kıyılarına "Domuzlar Körfezi çıkartması" adıyla bilinen saldırıyı tezgahlıyor; Lyndon Johnson Vietnam'a savaş ilanı olan "Tonking kararı"nı onaylatıyordu (savaş ilanına görünür gerekçeyi ise ABD askerlerinin provoke ettiği bir olay hazırlamıştı). Johnson'un halefi Richard Nixon Kamboçya'yı yakıp yıkan hava saldırılarını Kongre'den gizliyor, ondan sonra başkan olan Jimmy Carter ise Tahran'da rehin tutulan Amerikalıları kurtarma gerekçesiyle, sonu İran çöllerinde hüsranla biten bir harekat planlıyordu. İşbaşına geldiği günden başlayarak soğuk savaşı, silahlanma yarışını ve uluslararası gerginliği tırmandırmada elinden geleni ardına koymayan Reagan'ın ise "ABD'nin güvenliğini tehdit ediyor" gerekçesiyle Batı yarıküresinin en küçük ülkesi, nüfusu 150 bini bulmayan Grenada'yı işgal ettirdiği biliniyor. Reagan yönetimi Nikaragua'ya karşı ilan edilmemiş savaşını da vargücüyle sürdürüyor. Bu saydıklarımız, ABD'nin, son olarak Reagan'ın "İran-gate" olayıyla Nikaragua halkına saldıran contra'lara bağlanan "kirli savaşı"nın kısa bir tarihçesi.

CIA'nın devirdiği Musaddık (sağda) ve Arbenz.

İRAN 1953: "CENTİLMENLER VE PİS İŞLER"

25 Haziran 1953'te zamanın henüz birkaç aylık, çiçeği burnunda ABD başkanı Eisenhower'ın atadığı Dışişleri Bakanı John Foster Dulles'ın bürosunda "ortak özelliklere" sahip onbir kişi bir aradaydı; eski bir CIA ajanı bunlar için "pis işler yapmaya hazır

İran 1953: Halk Şah'ın heykellerini devirirken.

centilmenler" diyor. Bunlar Dışişleri ve CIA'nın başına getirilmiş John ve Allen Dulles kardeşler, Savunma Bakanı Charles Wilson, ABD'nin Tahran büyükelçisi Henderson, CIA'nın güvenilir adamı Kermit Roosevelt, ABD'nin CIA'dan önceki istihbarat örgütü OSS ajanı ve eski başkan Roosevelt'in torunu Theodore Roosevelt ve diğerleriydi.

Kermit Roosevelt İngiliz istihbarat örgütü ile işbirliği yaparak İran'da Musaddık yönetiminin "içten devrilmesi"ni hedefleyen "Ajax operasyonu"nun kotarıcısıydı. John Foster Dulles o günkü toplantıyı "şimdi harekete" diye bitiriyordu. İki ay sonra "hareket" tamamlanmış, İran'da tekellerin petrol kârlarına darbe indiren Musaddık yönetimi devrilmiş, o sırada ülke dışına kaçmış olan Şah Rıza Pehlevi ülkeye geri dönmüş ve "millileştirme felaketinden" kurtarılan petrol kârları İngiliz ve Amerikan tekelleri arasında yapılan pazarlıkla yeniden sağlama alınmıştı. Dulles'ın bürosundaki toplantının ardından Musaddık'ın devrilmesi operasyonunun yürürlüğe girmesi ile, 1953 yılı Haziran ayı sonunda Amerikalı tuğgeneral Norman Schwarzkopf diplomatik dokunulmazlıktan yararlanarak gümrükten kontrolsüz geçirdiği büyük bavullarıyla Tahran'a vardı. Tuğgeneralin İran'a geliş haberi çabuk yayıldı. TUDEH ve ilerici basın, 1940'lı yıllarda İran polis örgütünü kuran ve buraya Amerika'ya sadık adamlarını yerleştiren tuğgenerale karşı büyük bir protesto kampanyası başlattı. Schwarzkopf ise sadece birkaç dostu ile görüşmek üzere geldiğini söylüyordu ve bu "dostlar" hep de Musaddık aleyhtarı üst rütbede generaller ile elbetteki Şah'tı. Bu arada 2 Ağustos'ta yapılan halk oylaması, İran'da Musaddık yönetiminin sahip olduğu geniş halk desteğini bir kere daha ortaya koydu. Halk oylamasından bir hafta sonra CIA başkanı Allen Dulles eşi ile birlikte İsviçre'de bir geziye çıkıyordu. Bu görünürde geziye ABD'nin İran büyükelçisi Henderson, CIA ve İran istihbarat örgütü yetkilileri de katıldılar. Grubu tamamlayan kişi ise Şah'ın kızkardeşi Prenses Eşref'ti. **Bu "gezi" sürerken bir yandan da 10 binlerce Amerikan doları İran'daki Şah taraftarları ve Mussaddık aleyhtarlarına ulaştırılıyordu. Halk oylamasının açık sonucuna rağmen Şah 13 Ağustos'ta Musaddık'ı görevden aldığını ve yerine general Zahedi'yi atadığını bildiren bir mektup yazarak Ramsar'a gidiyordu. Bir süre sonra da ABD büyükelçisi Henderson'un öğüdüne uyarak Roma'ya kaçacaktı. Bu sırada Tahran'da ise Şah'a karşı protesto yükseliyor, resim ve heykelleri yakılıp yıkılıyordu. CIA ise ordu ve lumpenler arasında bir "iç ayaklanma" örgütlemişti. Şiddetli çatışmalar sonunda Musaddık yönetimi devrilirken, general Zahedi gizlendiği yerden çıkıyor, Roma'ya kaçmış olan Şah ülkeye geri dönüyordu. CIA kaynaklı verilere göre, İran operasyonu ucuza başarılmıştı: 200 bin dolar harcanmıştı, o kadar.**

John Foster Dulles —yani ABD **Dışişleri bakanı— "Ajax" operasyonunu CIA ajanı Roosevelt'in anılarında belirttiği üzere "gözleri parlayarak ve hoşlanarak" anlatıyor ve ekliyordu: "Dünyanın her yerinde, her problem İran örneğine göre çözülebilir"di. Ve şimdi sıra dünyanın bir başka yerinde, "Amerika'nın arka bahçesi" olan Orta Amerika'da bir ülkeye —Guatamala'ya— gelmişti.**

J.Dulles (solda) Eisenhower'le.

GUATEMALA 1954: "SIRA ARKA BAHÇEDE"

Mart 1951'de Guatemala devlet başkanlığına seçilen Jacobo Arbenz (ülke tarihinde o güne dek serbest seçimle işbaşına gelen ikinci başkandı) ilk konuşmasında Guatemala'yı "yarı-sömürge bir durumdaki ekonomisi ile bağımlı bir ülkeyken, ekonomik olarak bağımsız bir ülkeye dönüştürmek"ten söz ediyor ve bunun için büyük toprak mülkiyetine karşı bir program öneriyordu. Arbenz, bir kahve ve muz ülkesi olan Guatemala'nın ekonomisini dünya kahve fiyatlarının diktasından kurtarma ve ABD tekellerinin ülke ekonomisi üzerindeki nüfuzuna son verme çabasına girişti. Yeni başkanın daha bu ilk konuşması Amerikan kökenli çokuluslu tekellerin merkezlerinde bir "savaş ilanı' olarak değerlendirildi. Orta Amerika'daki talanı ta 1870'lere dayanan ve adı Orta ve Latin Amerika'da ilerici, halktan yana adım atmayı öneren yönetimlere karşı ard arda darbe girişimlerinde sıkça anılan Un ıted Fruit Company (UF), bu ülkede gaspettiği toprakların "istimlak tehdidi" ile karşı karşıya olduğunu vurguluyordu. United Fruit özellikle 1930'lardan sonra hızla gelişerek, bu küçük ülkenin en büyük toprak sahibi, en büyük işvereni ve en büyük ithalatçısı oluyordu, hem de ne vergi ödüyordu ne de başka birşey. ABD'li işadamlarının Guatemalalı generallerle kol kola sürdürdükleri yaşantı, muz işçilerine günlük ücret olarak yalnızca 50 sent ödenmesini de yeterince açıklıyordu. United Fruit aynı zamanda ülkedeki demir yollarının da sahibi ve işletmecisiydi, ülkenin tek ticaret limanı Puerto Barrios ile enerji ve haberleşme kaynakları da yine bu şirketin denetimindeydi. United Fruit'un Guatema-

(Devamı 7. sayfada)

Terörist ABD

ABD'nin dünya halklarına karşı yürüttüğü "ilân edilmemiş" savaşlarından, tezgahladığı yüzlerce sabotaj ve komplodan örnekler:

1823- Monroe doktrininin ilanı: "Amerika Amerikalılarındır".
1853- Amerikan donanmasının Japonya'yı "diplomatik ilişkiler" kurmaya zorlaması.
1855- Walker'in paralı askerlerle Nikaragua'yı işgali; Amerikan hükümetinin desteğiyle kendisini devlet başkanı ilan etmesi.
1893- ABD'nin Hawai'yi himayesine aldığını açıklaması.
1898- Filipinler'de bağımsızlık ilanını hiçe sayan Washington'un bu ülkeyi İspanya'dan 20 milyon dolara satın alması.
Aynı yıl bağımsızlık ilan edilen Küba'yı ve Porto Riko'yu işgali.
1901- ABD birliklerinin Çin'deki Boxer ayaklanmasını bastırmak üzere gönderilmesi.
1903- Panama Kanalı bölgesine ABD çıkartması.
1912- Nikaragua'nın 30 yıldan fazla süren işgali.
1914- ABD deniz piyadeleri Meksika'da.
1915- ABD'nin Haiti ve Dominik Cumhuriyeti'ni işgali.
1916- General Pershing komutasındaki Amerikan ordusunun Meksika'ya girmesi.
1919- ABD'nin Sovyet Rusya'ya silahlı müdahalesi.
1932- Nikaragua'nın ulusal kahramanı Sandino'nun öldürtülmesi; Somoza diktatörlüğünün kurulması.
1950- ABD 7.Filosu'nun Tayvan'ı işgali.
ABD birliklerinin Kore yarımadasına müdahalesi.
1953- İran'da Musaddık Hükümeti'nin CİA operasyonuyla devrilmesi.
1954- Guatemala'da Arbenz hükümetinin ABD kaynaklı darbeyle devrilmesi.
1958- Endonezya hükümetine karşı ABD destekli askeri darbe.
1961- Küba Devrimi'ne saldırı: Domuzlar Körfezi.
Kongo'da CİA desteğindeki darbecilerin başkan Lumumba'yı katletmesi.
1963- İngiliz Guyanası'nda seçimleri kazanan Jagan yönetimine karşı CİA'nın komplosu.
ABD'nin G.Vietnam'da "işi biten" Diem'i düşürmesi.
1964- ABD uçaklarının Vietnam Demokratik Cumhuriyeti'ni bombalaması.
Brezilya'da Goulart hükümetinin ABD müdahalesiyle devrilmesi.
1965- ABD'nin Dominik Cumhuriyeti'ni işgali.
1973- Şili'de kanlı darbe.
1980- "Rehineleri kurtarma" bahanesiyle ABD'nin İran'da operasyon girişimi.
1982- Amerikan piyadelerinin Lübnan'a çıkması.
1983- Grenada'nın işgali.
1984- Nikaragua limanlarına mayın döşenmesi.
Başkan Reagan'ın Iran, Libya, Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti, Küba ve Nikaragua'yı "terörist" ilan etmesi.
1985- Nikaragua'ya karşı "ilan edilmemiş savaş"ın tırmandırılması.
1986- ABD uçaklarının Libya'yı bombalaması.
Nikaragua ve İran'ın içişlerine ABD müdahalesi: "İran-gate"
1987- ABD 6. Filosu takviyeli olarak Lübnan önlerinde.

araştırma çeviri **Dayanışma** inceleme yorum
DAYANIŞMA'NIN EKİDİR
MART 1987 SAYI: 56

"Ben demokratım" demenin somutu

Süleyman Demirel'de bir değişme mi var? Demokrasinin asgari gerekleri ve kıstasları konusundaki görüşleri geçtiğimiz dönemde ne kadar gelişti, nereye kadar vardı?

Bunlar siyasete, özellikle de siyasetin demokrasi mücadelesi alanına ilgi duyanlar için epeydir enikonu merak konusu. S.Demirel kendisi de her fırsatta o merakı âdetâ sistemli bir biçimde körüklüyor. Meselâ *Cumhuriyet*'te (4-5 Ocak 1987) yayınlanan uzun söyleşide şunu demeye kadar varıyor: "Birisi gelmiş Türkiye'nin sırtına bir rejim giydirmişse ve sizi kıpırdatmıyor ise... solcu veya sağcı herkesin kendini ayirdetmeksizin bir *müştereğe* gelmesi lâzım."

Bunu okuyunca, ilk elde, "Eh, yine de bir hayli yol almış; bunu dahi söyledikten sonra, ötesi can sağlığı!" diyeceği geliyor nerdeyse insanın.

Sonra, bakıyorsunuz, bu kadarıyla da yetinmiyor Demirel. Sözünü ettiği "müşterek"i enikonu "somutluyor":

"Solcu ya da sağcı olabilmek dahi... demokrasinin mevcudiyetine, demokrasinin mevcudiyeti ise hür seçime bağlıdır, bana göre, millet iradesinin üstünlüğüne bağlıdır... Ben demokratım diyorum. Hür ve demokrat bir Türkiye istiyorum diyorum... Bu nasıl olacak sorunuzun cevabı şudur: Hem hür olacak, adalet olacak, eşitlik olacak, ve ülkeyi idare edenler bu etkiyi milletin hür iradesinden alacaklar... Üstün iradenin serbest bir ortamda tecelli etmesi sağlanacak." (*Cumhuriyet* 4 Ocak 1987)

Yine ilk bakışta, demokrasi mücadelesinde her durumu ve imkanı değerlendirme açısından olumlu sayılabilecek bir tavır. Bizlerin *demokrasi* anlayışımızla Demirelgilin anlayışı arasında sınıfsal çıkarlarımız arasındaki uzlaşmazlık kadar büyük bir uçurum da olsa, öteden beri S.Demirel'in âlameti farikası olan bir tutumdan, "Demirel demokrasisi"nden *burjuva demokrasinin* asgarî ölçülerine bir hayli yakınlaşmış gibi görünüyor aynı S.Demirel. Hem "Türkiye'nin sırtına giydirilen ve kimseyi kıpırdatmayan bir rejim"e karşı "solcu veya sağcı herkes"i bir müşterekte buluşmaya çağırıyor, hem de "milletin üstün iradesi"nin serbest bir ortamda tecelli etmesini, Türkiye'de "demokrasinin, özgürlüğün, adaletin ve eşitliğin" geçerli olmasını istiyor.

Ne var ki, S.Demirel'in bu sözleri daha başka tutum ve sözleriyle (hem de yine aynı söyleşide dile getirdiği başka görüşlerle) bir arada irdelendiğinde açıkça ortaya çıkıyor ki kazın ayağı hiç de öyle değil!

"Ben diyorum ki kim istiyorsa çıksın, seçmenlere komünist partisinin kurulmasının savunmasını yapsın, ben de onun karşısında olacağım, bunun çok yanlış birşey olduğunu söyleyeceğim. Bunu yapmayın diyeceğim. Hani hepimiz aynı şeyi düşünmeyelim diyoruz ya!" (*Cumhuriyet*, 4 Ocak 1987.)

S.Demirel'in ne dediği açık: "Üstün irade" dediği şeyin *serbest bir ortamda* tecellisi alanında legal ve özgür bir işçi sınıfı partisinin yeri *yoktur*. "Hür ve demokrat Türkiye" hedefi, yurttaş haklarında ve adalette eşitlik talebi yurttaşların bir bölümü için sözkonusu olabilir, herkes için değil. Bu alandaki mevcut kısıtlayıcı mevzuata ve yasaklamalara asla dokunulmamalıdır. *Sağcı veya solcu herkes de işte bu "müşterek"te birleşmelidir!*

Daha da somutlarsak, sık sık "önümüzdeki ilk seçimde üstün iradenin serbest bir ortamda tam tecellisi"ne imkân sağlanmasını istediğini söyleyen Demirel hiç de önümüzdeki ilk seçimde "üstün irade"nin serbest bir ortamda tam tecellisinin sağlanmasını istemiyor. İstemiyor, çünkü önümüzdeki ilk seçimin de yine işçi sınıfının partileri üzerindeki legal çalışma yasakları sürerken yapılmasını istiyor. Hatta daha ilerki seçimlerde de aynı yasakların sürmesinden yana: Önümüzdeki ilk seçimde komünist partisi kurulmasını savunanlar olursa onlara kesinlikle karşı çıkacağını şimdiden ilân ediyor.

Sorun, meselâ bir S.Demirel ve çevresinin dün oldukları yerden bugün geldikleri yere bakarak onları şu ya da bu taktik ve politika ile demokrasinin asgari kıstaslarına "çekmek" değildir. Sorun, bunun olmayacak duaya amin demek olduğunu göstermek de değildir. Sorun, demokrasi için mücadelede güçler mevzilenmesini, kimlerin nerde nasıl durduklarını doğru tespit ederek o tespite dayalı geçerli taktikleri ve politikaları üretmektir ve hayata geçirmektir.

Şimdi bunu da *daha* somutlarsak ne görürüz?

İşçi sınıfının mevcut partilerinin legal ve özgür çalışma imkânına kavuşup Demirel'in sözünü ettiği, burjuva demokrasisinde olabileceği ölçüde adil ve eşit koşullarda serbest bir seçime —önümüzdeki ilk genel seçime— katıldıklarını varsayalım. Bu partilerin aralarında oluşturacakları ortak bir platforma oy verecek yurttaşların sayısı çok mu az olur? Hiç de öyle az olmayacaktır. Kimilerini şaşırtacak, kimilerinin de korkularını doğrulayacak ölçüde çok olacaktır. Kaldı ki "üstün irade"nin gerçek sahibi, serbest seçme ve seçilme hakkı kısıtlanamayacak *her yurttaş* olduğuna göre, "üstün irade"nin tecellisi bakımından bu sayının çok ya da az olmasının hiç bir önemi yoktur. Seçme ve seçilme hakkı 10 kişi için de, bir milyon kişi için de bir ve aynıdır. S.Demirel de, zaten, kendisi ve onun gibi birkaç yüz kişinin seçilme ve sayısı az ya da çok başka yurttaşların da onları seçme hakkının haklı dâvasını gütmüyor mu?

Demek ki, S.Demirel'e kalırsa, önümüzdeki ilk seçimde "üstün irade"nin serbest tecellisi gerçekte sağlanmasa da olur. Meselâ birkaç milyon seçmenin kendi hür ve serbest tercihleri doğrultusunda dilediklerini seçme hakkı, ülkenin yönetiminde temsil edilme, yönetime katılma hakkı tanınmasa da olur.

Oysa S.Demirel'in "en başta gelen rejim meselesi" diye hep öne çıkardığı sorun millet iradesi üzerindeki baskı ve kısıtlamalara son verilmesi değil miydi? Bu durumda, pek de öyle olmadığı anlaşılıyor. S.Demirel birkaç milyon yurttaşın özgür tercihleri üzerindeki 141-142 ipoteğinin sürüp gitmesinden yana. Bunu açıkça söylemekten çekinmiyor. Bunun tersi bir durumda Türkiye için önemli bir "tehlike" görüyor ki böyle bir şeyin "çok yanlış" olacağını söylüyor. O "tehlike"yi göze almaktansa kendi savunduğu "eşitlik" ve "adalet" kavramlarından da, güttüğü dâvanın mantığından da fedakârlık etmekte hiç bir yanlışlık görmüyor.

Seçme ve seçilme özgürlüğünden başka, en az onlar kadar önemli, onlar kadar vazgeçilemez diğer demokratik hak ve özgürlükler konusunda 82 anayasasının genel esprisine duyduğu yakınlığın da kökü zaten burada: demokratik hak ve özgürlüklerin işçi sınıfı ve tüm emekçiler için de hayata geçmesinden duyduğu korkuda. "Yürümekle yollar aşınmaz" dediği günlerden kalkıp bugün geldiği yerde tüm siyasi kişiliğine ve görüşlerine, tutum ve davranışlarına damgasını vuran o korkudur. S.Demirel ve benzerleri ancak o korku ve o "tehlike" anlayışı, yani sınıfsal içgüdüleri elverdiği ölçüde "demokrat"tırlar!

Bir başka söyleşide (*Yeni Gündem,* 18-24 Ocak 1987) "...diyoruz ki hür ve demokrat seçim var, hür mahkemeler var, hür üniversiteler var, hak aramanın yolu açık, meclisler var, iktidar var, muhalefet var. Bunların hepsi var da komünist partisi yok. Buna demokrat bir rejim diyemeyeceğimizin izahını yapmak fevkalade güçtür," diyor S.Demirel.

Hiç de güç değildir! Komünist partisinin "yokluğu"na —yani yasaklanmasına— gerekçe bulan ve bunu demokratlıkla pekâlâ bağdaştırabilen zihniyetin Demirel'in bütün bu saydığı alanlarda da Türkiye için demokrasi ve özgürlüğün ne kadarını yeterli saydığı bizzat S.Demirel'in en az 20 yıldır 1961 Anayasası aleyhinde sürdürdüğü demagojik ajitasyondan ve o ajitasyonun ülkeyi 12 Eylül'e ve 82 anayasasına götüren süreçte oynadığı rolden bellidir.

S.Demirel'in öteden beri bilinen politik/sınıfsal tercihleri açısından bütün bunlarda pek de şaşılacak bir garabet yok. Ama aynı S.Demirel'in solcuları *böylesi* bir "müşterek"te sağcılarla biraraya gelmeye çağırması, bunu da "ben demokratım," diyerek demokrasi adına, "Türkiye'ye giydirdikleri rejimle kimseyi kıpırdatmayanlar"a karşı çıkma adına yapması ve hele bir de bunu herkesin dilediğini düşünmekte serbest olması gereğine bağlaması... işte bu, dünyada az rastlanır bir garabettir! Öyle bir garabet ki, S.Demirel'in kendisinin de bunun farkında olmaması imkânsız. Demek ki bir bildiği var!

Somut tahlilin ortaya koyduğu sonuç şu: S.Demirel'in böyle bir rejime karşı solcu veya sağcı herkesi üzerinde birleşmeye çağırdığı "müşterek", gerçekte, kendisi ile her türden ve soydan *sağcı* arasında varolan bir *müşterektir*. S.Demirel o müşterek'i sürdürmekte basbayağı ısrarlı. Onun için de eline geçen her fırsatta Türkiye'de demokrasinin tam tecellisinden kaybedecek hiç birşeyi olmayanlarla, solcularla ve tüm demokratlarla arasına böylesine kapanmaz bir mesafe koyuyor; böyle yapmakla da, Türkiye'ye "o rejim"i giydirenlerle, demokrasi düşmanları ve faşistlerle, burjuva demokratik anlamda dahi demokrasiden günahları gibi korkanlarla kendisi arasındaki mesafeyi bir o kadar *kapatıyor*.

Nitekim bunun bir başka göstergesi daha var. Türkiye'ye giydirilen rejimin 12 Eylül'den bu yana yaptıklarını S.Demirel'in *temelde* ne gözle baktığını, giderek o rejimle arasındaki *iştirak* noktalarının nereye kadar vardığını somutlaması bakımından son derece ilginç.

S.Demirel ve adamları ötedenberi ileri sürdükleri bir yakınmaya son zamanlarda epey ağırlık verir oldular. Demirel ve diğer bazı AP ricali üzerindeki siyaset yasağının "suçsuz ceza" anlamına geldiğini söyleyip duruyorlar. 12 Eylül'den bu yana Adalet Partisi hakkında da, hiç bir AP'li hakkında da herhangi bir suçlamayla dâva açılmamış. Hiçbir suçtan mahkûm edilmemişler. Buna rağmen cezalandırılıyorlarmış!

"Bir yerde bir fiil olacak, fiil olmazsa suç olmaz. Eğer bir fiil varsa, bu suçsa, bunun cezasını tayin etmek mahkemeye aittir. Benim şikâyetim, suç olmadan, mahkeme olmadan ceza tayin edilmesidir.... Anayasa'nın geçici 4. maddesinde suç yok, ceza var. Geçici 4. maddede cezalandırdıkları kişiler suç işlemiş kişiler idiyse mahkemeye verselerdi... 'AP'yi mahkemeye vermeyin' diyen mi oldu?" (*Cumhuriyet,* 5 Ocak 1987.)

Şimdi bu sözler 12 Eylül rejiminin demokrasi güçleri üzerinde sözde "bağımsız yargı" yoluyla estirdiği onca terör ve zulümün, hatta 12 Eylül rejiminin "suç" anlayışının aklanması değil de nedir? Gerçek o ki, 12 Eylül faşistlerinin sol örgütler ve üyelerine, ilerici işçi önderleri ve sendika militanlarına, demokrat öğretmenlere, barışseverlere, Kürt yurtseverlerine hiç yoktan icas edilmiş "fiil"lerinden kaynaklanan "suç" isnadıyla sıkıyönetimden ya da sivil yargıdan yararlanarak reva gördüğü muameleye —resmi cinayetlere, işkencelere, hapislere, tutuklamalara, hakaretlere, işsizliğe ve açlığa mahkûmiyete, kısacası onca *adaletsizliğe*— bırakınız karşı çıkmayı, bütün bunları hafiften de olsa kınamaya ya da eleştirmeye S.Demirel'in hiç dili varmamıştır. Bugün de varmıyor. Meselâ DİSK kararı konusunda söylediği tek şey: "Ben hâkim değilim."

12 Eylül rejimi "MSP'yi mahkemeye verdi de ne oldu?" diye soruyor ama S.Delmirel! Yani Erbakan ve taifesinin beraat ilâmını, hüküm giydirilerek cezaları "tayin" edilen solcuların, demokratların "suçlu"luk kanıtı sayıyor. Böylece cunta ile arasındaki bir iştirak noktasını daha, bir kere daha vurguluyor. En azından, kendileri —"bayrak diyen, ezan diyen, vatan diyen, millet diyen, aman bu yangını söndürelim diyen AP" (*Cumhuriyet*, 5 Ocak 1987)— ve benzerleriyle rejimin zulmüne uğrayanlar arasına "politik" *mesafe* koymaya, bu noktada da onlardan *uzak durmaya* özen gösteriyor.

Bütün bunlar —"üstün irade" üzerindeki 141-142 ipoteğinin sürmesinden yana olmaları gibi, uğratıldıklarından yakındıkları haksızlığa karşı ileri sürdükleri itiraz gerekçeleri de— Demirel ve çevresinin Türkiye'de iktidar üzerindeki hak iddialarının *vazgeçilemez koşullarını* nasıl değerlendirdiklerinin bir göstergesidir.

Ne ki öte yandan yine bütün bunlar S.Demirel ve çevresini faşistlerle aynı kefeye koymayı gerektirmez. Biz işçi sınıfı politikasına, komünizme ve komünistlere karşı olan, ya da —hattâ— demokrasinin tüm kıstaslarına ve normlarına riayette sonuna kadar tutarlı davranmayan herkesi faşistlerle aynı kefeye hiç koymadık, koymayacağız da. Ama faşist olmayanların da *faşist olmamanın gereğini* yerine getirmek gibi bir sorumlulukları yok mudur? Faşist olmamanın asgari koşullarını yerine getirmeyi kendi siyasi kişiliklerinin, dünya görüşlerinin ve temsil ettikleri çıkarların kaçınılmaz bir gereği saymaları gerekmez mi? Bunun içindir ki biz, "ben demokratım diyorum. Hür ve demokrat bir Türkiye istiyorum. Adalet ve eşitlik istiyorum!" diye ortaya çıkan herkesin o asgarî koşulları yerine getirmekle kendilerini *yükümlü* saymaları gerektiğini vurgulamakta ısrarlıyız ve hep ısrarlı olacağız. Israrlı olacağız, çünkü onlar kendilerinde bu *objektif* yükümlülüğü görmedikçe bugünkü rejimle aralarında varolan ayrılık noktalarının onların demokrasi mücadelesine gerçek bir katkı getirmelerine, dolayısıyla da demokrasi güçleri arasında sayılmalarına yetmeyeceğinin herkesçe bilinmesi demokrasi için mücadelenin en başta gelen gereklerinden biridir.

İşçi sınıfı yurt sorunlarına, ülkenin ve toplumun geleceğine, dünyadaki yerine, insanlarımızın mutluluğuna değgin kendine özgü alternatif platformu ve politikaları kitlelerin değerlendirmesine sunmasını sağlayacak legalite ve özgürlük koşullarını bizzat kendisinin ve onunla birlikte davranacak tüm demokrasi güçlerinin aktif mücadelesiyle gerçekleştirecektir. Burjuva demokratik anlam ve içerikte de olsa "üstün irade"nin serbest bir ortamda tam tecellisinin sağlanmasını burjuva politikacıların, S.Demirellerin ve benzerlerinin demokratik idrak ve izanından ya da lütfundan beklemeyecektir. Zaten beklemiyor da. Bu bakımdan sorun, meselâ bir S.Demirel ve çevresinin dün oldukları yerden bugün geldikleri yere bakarak onları şu ya da bu taktik ve politika ile demokrasinin asgarî kıstaslarına "çekmek" değildir. Sorun, bunun olmayacak duaya amin demek olduğunu göstermek de değildir. Sorun, demokrasi için mücadelede güçler mevzilenmesini, kimlerin nerde nasıl durduklarını doğru tespit ederek o tespite dayalı geçerli taktikleri ve politikaları üretmektir ve *hayata geçirmektir*. Türkiye'ye giydirilen, kimseyi kıpırdatmayan bir rejime, o rejimin kefillerine ve bekçilerine ve tüm destekçilerine karşı olduğunu söyleyen ve solcusuyla, sağcısıyla herkesi o rejime karşı demokrat olmakta birleşmeye çağıran meselâ bugün bir S.Demirel'in, yarın da bir başkasının somutta neden yana ve neye karşı olduğunun, kimlerden ne kadar uzak, kimlere ne kadar yakın durduğunun tespiti bu bakımdan son derece önemlidir.

"24 Ocak ekonomisi"ne karşı

Demokrasi saflarının ekonomik alternatifi

Sabahattin KERİM

Önceki yazımda Başbakan Turgut Özal'ın, ekonomide "kendisininkinden başka alternatif bulunmadığı" iddiasının bir yanılgı olduğunu, "24 Ocak ekonomisi" alternatifi dışında bir değil iki ayrı alternatif bulunduğunu göstermiş ve bunlardan ilki olan "halk ekonomisi" alternatifini ana hatlarıyla özetlemiştim. Bu yazıda da "reform ekonomisi" adını verdiğim öteki alternatifi kısaca ele almayı deneyeceğim.

Türkiye ekonomisinin önünün gerçekten açılabilmesi için büyük üretim araçlarının özel mülkiyetten çıkarılıp kolektif mülkiyete geçirilmeleri gerekiyorsa ve bu da ancak "halk ekonomisi"nin bulunduğu bir düzende mümkün olabilecek ise, nasıl oluyor da Başbakan Özal'ınkinden farklı bir başka alternatif daha mümkün olabiliyor? **Verili şartlarda** birden fazla alternatifin mümkün olabilmesi bilimsel bakış açısına ters düşmez mi?

Bilimsel görüşü şematizme indirgeyenler, üretici güçlerin belirli bir seviyesine yine belirli bir üretim ilişkileri bütününün tekabül edeceği gerekçesiyle, "halk ekonomisi"nden başka bir alternatifin bulunmadığını kestirip atabilirler. Ama böylesi, bilimsel görüşü vülgerleştirmekten de öteye, onun dışına düşmekten başka anlama gelmez. Hayat ak ile karadan ibaret değildir. Ve bilimsel görüş, bilimselliğini ak ile kara arasındaki tonları maddenin dinamiği doğrultusunda tahlil edip, değerlendirebilecek yeteneğe sahip olmasına borçludur.

"Halk ekonomisi" düzeni, Türkiye'nin tarihsel olarak önünde bulunan sosyoekonomik yapının ilk aşamasıdır. Bir sosyoekonomik formasyonun yerini diğerinin alması —hep bilindiği gibi— bir "sosyal devrim" meselesidir. Sosyal bir devrimin gerçekleşmesi ise —yine hep bilindiği gibi—gerekli şartların olgunlaşmasına bağlıdır. Kimi durumlarda bu olgunlaşma hiç de kısa sayılmayacak bir dönemi —hatta çağı— kapsayabilir. Yoksa, örneğin bir ABD'nin, ya da Batı Avrupa ülkelerinin çoktan beridir sosyalist düzenlere sahip olmaları gerekirdi.

Ne ki "halk ekonomisi"nin maddi- toplumsal şartları olgunlaşmadan önce de "Özal alternatifi"nden, onun tahribatından kurtulmak mümkündür. Bunu sağlayacak olan da "reform ekonomisi"dir. "Reform ekonomisi" alternatifinin "halk ekonomisi"nden daha önce gelmesinin nedeni, bu alternatifin gerektirdiği maddi- toplumsal şartların olgunlaşması kolaylığı ve önceliğidir.

Demokrasi mücadelesi

"Reform ekonomisi" ile demokratik hak ve özgürlükler için verilmekte olan mücadele arasında çok yakın bir ilişki, hatta bire bir bağlantı vardır. Bugün Türkiye'de en hayati sorunun, demokratik hak ve özgürlüklerin tüm kapsamıyla geçerli kılınması olduğunda hemen herkes hemfikirdir. İçinde bulunduğumuz şartların doğal ve kaçınılmaz sonucu olarak **en geniş** toplumsal kümeleşme demokrasi güçleri saflarında mümkün olabilmektedir. Böylesi gerçekçi olduğu kadar, bilimsel görüş açısından en **doğrusu**dur da. Çünkü demokratik hak ve özgürlükler onları savunan toplum güçlerinin azami elbirliği sağlandığında en etkin şekilde savunulup, en kısa zamanda topluma maledilebilirler.

Demokratik hak ve özgürlüklerin, ekonomik haklardan dolayısıyla ekonominin şekillenmesinden bağımsız olmadıkları bilinir. Öyleyse demokrasi güçlerinin siyasi programlarının yanısıra bir de ekonomik programları olması gerekir. İşte "reform ekonomisi" bu ekonomik modelin adıdır.

Halk ekonomisine alternatif mi?

"Özal alternatifi"ne alternatif olan "reform ekonomisi", aynı zamanda "halk ekonomisi"ne de bir alternatif oluşturmuyor mu?

Hem öyle, hem değil. "Reform ekonomisi" "halk ekonomisi"nden nitel olarak farklı. İlki kapitalist ekonominin bir türü, ikincisi ise sosyalist ekonominin. Ancak böyle olması "reform ekonomisi"nin "halk ekonomisi" önünde bir engel teşkil ettiği anlamına gelmez. Tersine ona giden yolu temizler, onu daha yakınlaştırır. Tabii bu kendiliğinden olmaz. "Halk ekonomisi"nden yana olan toplum güçleri, işçiler, emekçiler, esas hedeflerine ne kadar bağlı olurlarsa, öteki amaçlarını bu esas hedefe ne kadar bağımlı kılarlarsa, esas hedef doğrultusundaki mücadelede ne ölçüde yaratıcı, yapıcı ve azimli davranırlarsa, kendileri için geçici olan reform ekonomisi dönemini o kadar kısa sürede aşıp "halk ekonomisi" düzenine ulaşırlar. Demokratik hak ve özgürlükler emekçi halkın mücadelesinde nasıl hayati önem taşıyorsa, "reform ekonomisi" de, benzer şekilde demokrasi güçlerinin, bu kapsamda en geniş kitleyi oluşturan emekçilerin, demokrasi düşmanlarının tasallutundan korunmalarına hizmet eden bir ekonomik temel sağlar.

"Reform ekonomisi", hem mevcut "24 Ocak alternatifi"nin ekonomiyi daha fazla tahrip etmesini önler, hem de emekçi halka "halk ekonomisi" doğrultusunda daha elverişli şartlar yaratır. "Reform ekonomisi"nin bulunduğu düzende bu sefer mücadele esas olarak "halk ekonomisi"nin güçleriyle kapitalist ekonomiyi savunanlar arasında geçmeye başlar. Bu durumda "reform ekonomisi"nin bir kısım taraftarlarının, özellikle orta ve sağ kanat sosyal demokratların, kapitalizmin diğer savunucularıyla birlikte "halk ekonomisi" güçlerine cephe almaları kaçınılmazdır. "Reform ekonomisi"nin geleceğini belirleyecek olan bu toplum güçleri arasındaki mücadelenin evrimidir. Ve "halk ekonomisi"nin gerektirdiği şartlar olgunlaşmadığı sürece de ekonominin kapitalist yapısı, "reform ekonomisi" şeklinde de olsa varlığını korur.

Hemen hatırlatayım ki "reform ekonomisi" "halk ekonomisi"nin olmazsa olmaz önşartı değildir. "Halk ekonomisi"nin olmazsa olmaz önşartı onun gerçekleşmesi için gerekli maddi-toplumsal şartların olgunlaşmasıdır. Ve zor da olsa, zayıf ihtimal de olsa "reform ekonomisi"ne giden mücadele yolunda, daha ona erişilmeden, toplumdaki hızlı bir hareketlenme bu şartları olgunlaştırabilir. Bu nedenle bu konuda uyanık ve tedbirli olmak zorunludur.

Ana motifler

"Reform ekonomisi" kapitalizmin sınırları içinde kaldığına göre, üretim ilişkilerinde köklü değişikliklere gidilmeyecek demektir. Ama bu, ekonominin mevcut yapısının ve işleyişinin aynen korunacağı anlamına gelmez. Türkiye ekonomisini sıkboğaz eden başlıca iki faktör tekellerin egemenliği ve dışa bağımlılıktır. "Reform ekonomisi"nde bu üretim ilişkilerine son verilmez ama tekellerin geriletilmesi ve dışa bağımlılığın azaltılması mümkündür. 'Mümkün"den de öteye, "reform ekonomisi" başlıca bu ana motifler üzerinde şekillenmek zorundadır.

24 Ocak ekonomisinin işlevi, 7 yıllık uygulamanın açıkça kanıtladığı gibi finans kapital zümresinin egemenliğini pekiştirmek ve dışa bağımlılığın iyice perçinleşmesini sağlamaktır. Bu uygulama ise, yine bilindiği gibi 12 Eylül rejimi altında gerçekleştirilebilmiştir. O halde demokratik hak ve özgürlükler için verilen mücadele aynı zamanda tekellerin geriletilmesi ve dışa bağımlılığın azaltılmasını hedeflemek zorundadır.

Demokratik hak ve özgürlükler için verilmekte olan mücadelenin başarısı, yığınların aktif katılımına bağlıysa, tekellerin geriletilmesinin ve dışa bağımlılığın azaltılmasının, çalışan kitleler açısından **somut** anlamı olması gerekir. 24 Ocak ekonomisi altında tekellerin egemenliğinin ve dışa bağımlılığın artmasının gözle görünen sonucu, çalışan yığınların sürekli yoksullaşması olmuştur. Öyleyse tekellerin geriletilmesinin ve dışa bağımlılığın azaltılmasının geniş kitleler açısından somut anlamı, **geçim sıkıntısına çare bulunmasıdır.**

Bugünkü durum

Geçim sıkıntısı ile kitlelerin demokrasi mücadelesine katılmaları, demokratik hak ve özgürlükleri savunmaları ve onları kendilerine maletmeleri arasında karşılıklı etkiyen bir ilişki vardır. Geçim sıkıntısı içindeki insanı güden başlıca saik, kendisinin ve ailesinin hayatını idame ettirebilmektir. Ertesi günkü geçimini sağlamak için fiziki ve fikri olanca gücünü sarfeden kişinin, demokrasi üzerine düşünebilmesi, demokratik hak ve özgürlüklerin kendisi için somut ne anlama geldiğini kavrayıp hazmedebilmesi, bir hayli müşküldür. Üstelik geçim sıkıntısının giderilmesini amaçlayan taleplerin savunulması demokratik hak ve özgürlüklerde yapılan değişikliklerle, çalışan insanlar için hemen hemen imkansız hale getirilmişse — bir de buna "köşeyi-dönme" ideolojik bombardımanı ekleniyorsa — kişinin, kolektif davranışlarının göreceği baskıdan ve sonucun belirsizliğinden yılıp, çareyi **bireysel** çabalarda araması olağandır. Yoksulluk ve ona eşlik eden baskı, kimilerinin sandığının aksine, çoğu zaman, çalışan insanların, edinilmiş haklarından mahrum kılınmalarına dahi tevekkülle boyun eğmeleri sonucunu verir. Aynı olguların bir öfke ve tepki potansiyeli de yarattığı doğrudur. Ancak bu potansiyel, demokratik haklar mücadelesine örgütlü bir güç olarak kanalize edilemediği sürece de atıl kalmağa mahkûmdur. Bu potansiyelin ataletten kurtarılması ise, çalışan yığınların saflarında asgari bir birikime, yetişkin ve mücadelede kararlı öncülerden oluşan örgütlü bir güce ihtiyaç gösterir.

Geçim sıkıntısının, demokratik hak ve özgürlüklerin toplumda kökleşmesine olumsuz etkisi, "çalışanlar ne ölçüde refaha erişirlerse, o ölçüde haklarını savunurlar ve kendi çıkarları uğruna mücadeleye koyulurlar" anlamına gelmez. Bu konunun çok daha başka boyutları vardır. 1960'lı ve 1970'li yıllarda çalışanlar kitlesinin hayat şartları zikzaklı da olsa nispi bir iyileşme göstermiştir. Bu da, o dönemlerde bir kısım demokratik hakların varlığında mümkün olabilmiştir. Ancak haklar ile çıkarlar arasındaki bağıntının yeterince kavranabileceği bir toplumsal süreç yaşanmadığı için, haklar, onların gerçek sahipleri olması gereken kitleler tarafından özümsenip, gerektiğinde canla başla savunulacak toplumsal kategoriler haline gelememişlerdir. Şimdi ise demokratik hak ve özgürlüklerin kitleler tarafından savunulup kazanılması, aynı zamanda geçim şartlarında da hatırı sayılır iyileşmeleri beraberinde getireceği için, geçim sıkıntısı ile hakların yokluğu veya eksikliği arasındaki organik ilişkinin daha açık seçik kavranmasının ve çalışan insanların demokratik hak ve özgürlükleri varlıklarının bir parçasıymışçasına benimseyip sahiplenmelerinin yolu açılabilecektir. Buna ilaveten eskiden geçim telaşı peşinde heder olurken şimdi bir ölçüde ferahlayan beden ve zihin gücünün, kazanılmış hakların kökleştirilip daha da geliştirilmesi mücadelesine etkin bir şekilde katılabilmesi imkân dahiline girecektir.

"Reform ekonomisi" alternatifinin, son değerlendirmede, çalışan kitlelerin geçim sıkıntılarına çare bulunması ana motifi üzerinde şekillenmesi çok alelade ve dolayısıyla yadırgatıcı gelebilir. Çünkü herkes geçim sıkıntısına çözüm getireceğini vaad etmektedir. Gerçi bu olgu dahi geçim sıkıntısının toplumsal önemine ışık tutar, ama önerilen çözümlerin de vaad olmaktan öteye uygulanabilirlik derecesinin irdelenmesi gerekir. Öyleyse şimdilik nazari planda çerçevesini çizebileceğimiz "reform ekonomisi"nin uygulanabilir olduğuna ve uygulandığında da olumlu sonuçlar vereceğine, öncelikle geçim sıkıntısı içinde olan çalışan yığınların **ikna** olmaları lazımdır.

Pahalılık ve işsizlik

Geçim sıkıntısı başlıca iki toplumsal afetten, **hayat pahalılığından** ve **işsizlikten** kaynaklanır. Bu nedenle "reform ekonomisi" genelinde hayat pahalılığını önleyici, işsizliği azaltıcı bir programa sahip olmalıdır.

Hayat pahalılığının sebebi fiyatlardaki artışların, çalışan insanların gelirlerindeki artışlardan önde gitmesidir. 12 Eylül 1980 öncesinde fiyatlardaki tırmanışın toplu sözleşmelerdeki "astronomik" ücret artışlarından kaynaklandığı iddia ediliyordu. Bu iddianın mesnetsiz olduğunu hayatın kendisi kanıtladı. Son 6 yılda reel ücretler yarı yarıya düşürüldü ama enflasyon bir türlü dizginlenemedi. Dizginlenmesi de mevcut ekonomik alternatif altında mümkün değil. Çünkü "vergi yükü" (toplam verginin gayri safi milli hasılaya oranı) devamlı düşerken tedavül hacmi de devamlı şişiyor. Bunlara yüksek gelirli kesim içinde hızla yaygınlaşan gösterişçi ve lüks tüketimin fiyatlar üzerindeki kamçılayıcı etkisi eklenince enflasyonun geriletilmesi hayal olmaktan ileri gitmiyor.

Kapitalizmin kronik hastalıklarından birisi olan işsizlik ise Türkiye'de her geçen gün daha "akutlaşıyor". Resmi istatistiklere göre 1979'da % 14 olan işsizlik oranı 1986'da 16. 7'ye yükselmiştir. Kapitalist ülkeler standartlarıyla "katastrof" olarak nitelenen bu oran, aslında gerçek işsizliği aksettirmekten çok uzaktır. Çünkü aynı yıllar için "işgücüne katılma oranları" --yani çalışma çağı içindeki nüfusun iş talep eden kesimi-- sırasıyla % 64.2 ve % 58.6(*) dır. Türkiye gibi bir ülkede çalışma çağı içinde bulunan her 100 kişiden 41'inin çalışmadan yaşayabilecek imkânlara sahip olduğunu varsaymak için herhalde Ay'da yaşıyor olmak gerekir. Yukarıdaki verilere dayanarak yapılan basit bir hesaplamayla çalışma çağı içinde olup da çalışmayanların çalışma çağı nüfusuna oranı, yine aynı yıllar için sırasıyla % 44.8 ve % 51.2 olarak elde edilmektedir. Bu duruma göre 1986 yılında çalışma çağı içindeki çalışmayanların sayısı 16 milyon kişiyi aşmaktadır. Bu nüfusun içinde yer alan erlerin, öğrencilerin, genç emeklilerin, şehirlerdeki ev kadınlarının (kırlık yerlerdeki kadınların hemen tamamının tarımda çalıştığı kabul ediliyor) ve rantiyelerin toplamı hariç tutulsa, her halde geriye yaklaşık 10 milyonluk bir işsizler ordusu kalır. Türkiye'de işte böylesine vahim bir işsizlik vardır.

Açık-gizli, toplam işsizler ordusu varlığını hem sayısal, hem de oransal olarak sürdürdüğüne göre çalışanlar kendilerinin ve ailelerinin dışında yaklaşık 10 milyonluk bir kitleyi de fiilen besliyorlar demektir. Öyleyse işsizliğin azaltılması yolunda alınacak her tedbir aynı zamanda hayat pahalılığına karşı alınmış bir tedbir işlevi görecektir. **Çalışanların sırtından geçinenler sayısında, üretken bir iş imkanı yaratılması suretiyle sağlanan her eksilme, çalışanlar için reel gelir artışı sonucunu verecektir.**

"Reform ekonomisi"nin, böylesine içler acısı durumda olan hayat pahalılığı ve işsizlik problemine bir anda çözüm getirmesi söz konusu olamaz. Zaten bu programın iddiası ne çalışan kitleleri hemen refaha kavuşturmaktır ne de işsizliğe son vermek. Çünkü Türkiye'de kapitalist ekonominin sınırları aşılmadığı sürece bu iki hedefin de gerçekleşmesi imkan dışıdır. Ama kısaca anahatlarını çizmeye çalışacağım "reform ekonomisi" uygulandığında hem hayat pahalılığının önünün alınması, hem de işsizliğin hızla azaltılması, dolayısıyla insanlarımızın daha **insanca** bir hayata kavuşmaları mümkün olacaktır. "Reform ekonomisi"ni "Özal alternatifi"nden ayırt eden başlıca niteliklerden birisi de bu ikincisi devamlı hayatı pahalılaştırır ve işsizler ordusunu büyütürken, ilkinin bunun tam tersi bir gelişmeyi sağlayabilecek nitelikte olmasıdır.

Görüleceği gibi "reform ekonomisi" günümüz şartlarında Türkiye insanlarının ekonomik plandaki en acil problemlerine —sosyoekonomik yapıda köklü dönüşümlere gidilmeden de— çare bulunması arayışının bir sonucudur. Mevcut şartlar böylesi bir alternatifin mümkün, mümkünden de öteye zorunlu olduğunu ortaya koymaktadır. Öyleyse bu alternatifin bir program halinde somutlanıp kitlelere benimsetilmesi, demokrasi güçlerinin acil bir görevidir.

"Reform ekonomisi" programının ana maddelerini bir başka yazıda ele almayı deneyeceğim.

(*) *24 Ocak 6 Yaşında, Prof.Dr.Yakup Kepenek, Cumhuriyet, 23 Ocak 1986*

Sağdaki demokrasi

Gencay GÜRSOY

Bundan birkaç yıl önce, idam cezaları ile ilgili bir kampanya sırasında, Murat Belge, Onat Kutlar ve ben, Hüsamettin Cindoruk'la görüşmeye gitmiştik. Geçmişte, bu tip demokratik talepler doğrultusundaki çalışmalara "sağcılar"ın da katılmasını sağlamak için yapılan girişimler hep düş kırıklığıyla sonuçlanmıştı ama bu kez durum farklıydı. Köprülerin altından çok sular geçmişti.

Cindoruk'un da içinde bulunduğu "eski siyasiler"in, Zincirbozan'da 12 Eylül'e karşı aldıkları ortak tavır, kamuoyunda demokrasimizin geleceği adına yeni umutlar doğurmuştu. Arkadaşlar Ankara'da Demirel'le görüşmüş, idam cezasıyla ilgili girişimimizi "çok iyi bir teşebbüs" olarak değerlendirdiği yolundaki "mütalaalarını" dinlemiş, kendisi "bizzat" katılmasa da "yakın mesai arkadaşlarını teşvik edeceği" konusunda söz almışlardı.

Cindoruk Galatasaray'daki geniş avukat yazıhanesinde bizi kabul ettiği zaman, içerde partisinden çok sayıda ziyaretçi vardı. Biz yazı masasının çevresinde Cindoruk'a girişimimizle ilgili gelişmeleri anlatırken, onlar da kendi aralarında konuşuyorlardı. Derken sekreter eski CHP'lilerden Metin Tüzün'ün ziyarete geldiğini bildirdi. Metin Tüzün'le Cindoruk, birçok eski AP'li ve CHP'li gibi, Zincirbozan'daki ortak kaderi paylaşırken, belirli bir "dostluğu" da geliştirmişlerdi. Çok sıcak bir karşılama oldu. Cindoruk Tüzün'ü partili arkadaşlarına tanıtırken, sarılmalar öpüşmeler içinde Zincirbozan anıları tazelendi, sohbetler edildi, demokratik mücadele konusunda yüreklendirici sözler söylendi. Biz de bir hayli etkilenmiştik. Geçmişte hiçbir konuda bir araya gelemeyen bu iki güçlü siyasi eğilimin, demokrasinin "yeniden kuruluşu" aşamasında artık çok daha olgun bir mücadele verecekleri yolundaki çekingen umutlarımız artmıştı. Belki de ilk kez, idam cezalarıyla ilgili kampanyada sağcısıyla, solcusuyla ortak bir tavır alabilecektik.

Tüzün'ün ziyareti bu "samimi" hava içinde sona erdi ve Cindoruk bizi içerdeki partili arkadaşlarıyla yalnız bırakarak, onu geçirmek üzere odadan ayrıldı. Daha Tüzün dış kapıdan çıkmadan, bizi Cindoruk'un yakını ya da siyasal yandaşı zan[illegible]den partililer, adeta yarış halinde Tüzün, CHP ve solcular hakkında söylemediklerini bırakmadılar. Tüzün'ün ne "komünist"liği kaldı ne "anarşist"liği. İçinde yaşadığımız siyasal ortamla ilgili yaklaşımlarını hiçbir sansüre uğratmadan dile getirdiler. On dakika önce kucaklaşmalar içinde kurulan "ittifak"ın gerçek yüzü bir anda ortaya çıkmıştı.

Bir rastlantı sonucu sağ politikanın minyatür bir kesitini, kısa bir süre için içerden izlemek fırsatını bulmuştuk. Sol yelpaze içinde çeşitli deneyler yaşamış, sayısız sekterliğe, samimiyetsizliğe, sığlığa tanık olmuştum ama bu küçük zaman parçasında, yakından gördüğüm "politik insan" türünün hamuruna hiçbir yerde rastlamamıştım. Aradaki fark, dürüstlük, kültür, bilgi, ahlak gibi kazanılmış insan değerlerinin eksikliğinden kaynaklanıyordu; neredeyse nitelikseldi. Bu çok öğretici gözlemi daha fazla sürdüremedik. Hiç olmazsa kendilerinden olmadığımızı belli etmek için, "bu kafayla gidersek, daha çok 12 Eylül'ler görürüz..." gibi bir şeyler söylemeye çalıştık. Öylesine kaptırmışlardı ki, bu çıkışımız bile kimliklerimizi kavramalarına yetmedi.

Cindoruk döndüğü zaman artık büyü bozulmuş, "takke düşmüş, kel görünmüştü". Partililerin kuşkulu bakışları altında derdimizi yeniden anlattık. O da tıpkı Demirel gibi, "mesai arkadaşları ile meseleyi mütalaa" edeceğini belirtti ve "nezaketle" bize yol gösterdi. Arkamızdan neler konuşulacağını düşünerek oradan ayrıldık. Sonuçta idam cezaları ile ilgili kampanya da, geçmişteki ve sonraki sayısız benzerleri gibi sadece solcularla sınırlı kaldı. "Af" konusunda da, kamuoyuna "Aydınlar dilekçesi" diye yansıyan eylemde de aynı çabalar gösterildi ve hep aynı sonuç alındı.

Ne zaman, sağla solun bir demokrasi platformunda buluşmaları konusu tartışılsa aklıma bu olay geliyor. İkiyüzlülük, fırsatçılık ve çıkarcılık, Türkiye'de sağ kadroların neredeyse kromozomlarına girmiş bir siyasal felsefedir. Bu felsefe, içinde yaşadığımız sosyal ve ekonomik düzenle çok iyi çakıştığı için de üretken ve başarılıdır.

Sağ kamuoyu, her zaman olduğu gibi, 12 Eylül döneminde de, aynı ilkesizlik felsefesinin öncülüğünde, yeni uzlaşma zeminleri ararken, sol kamuoyu bu dönemde çok ağır bedeller ödeyerek demokrasiye ilkesel düzeyde sahip çıkma yolunda önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Bunun en son örneğini, bugünkü siyasal ortamı kızıştıran "türban olayı"nda yaşıyoruz. Sol, bu gösterinin arkasında, devletle içiçe geçmiş dinci ideolojik örgütlenmeyi endişeyle izliyor ama büyük çoğunluğuyla fırsatçılığa düşmemeye ve kendi demokrasi anlayışının ilkeleriyle tutarlı olmaya özen gösteriyor. Bir an için, aynı olay tersine çevrilseydi ve günün birinde solcu öğrenciler, tıpkı "türbanlılar" gibi, ideolojik simgelerini taşıyarak (diyelim, yakalarda bir kırmızı karanfil...) üniversite kapılarına dayansalardı, korsan yürüyüşler düzenleselerdi ne olurdu; diye düşünelim. Demirel'iyle, Erbakan'ıyla, Türkeş'iyle, türbanlısı ve çember sakallısıyla, geçmişte olduğu gibi elele verip, "devletin güvenlik güçlerinin yardımına" koşmazlar mıydı?

Batı ölçüsünde bir demokrasiye, sağın ne kitle tabanı ne de politik önderliği sahip çıkıyor. Onların anladığı demokrasinin sınırı, kendi seçmen tabanlarının eğilimlerini politik söyleme dönüştürmekten daha öteye geçmiyor. Çankaya'ya doğru tasarladığı tırmanışa soldan destek sağlamak için, bir süredir 12 Eylül rejimine karşı en sert muhalefeti yürüten Demirel, "Yeni Gündem"de, Aziz Nesin, Uğur Mumcu ve Haluk Gerger'le yaptığı söyleşide, "köylü kurnazlığı"nın en başarılı örneklerini sergiliyor. Sola şirin görünmeye çalışarak "ben kişilerin sosyalist veya komünist olmalarına karşı değilim" derken, sağdaki demokrasi anlayışının duvarına çarptığını farkedip hemen ekliyor: "Ve ben düşünce özgürlüğü dediğim zaman, onu yayma özgürlüğünden biraz ayırıyorum. Esasen 141, 142 düşünce özgürlüğüne getirilmiş bir kısıtlama değildir."

Ne yaparsak yapalım, Türkiye'de demokratik solun demokratik sağla, karşılıklı güvene dayanan bir diyalog kurma çabaları daha uzun bir süre sonuç vermeyecek gibi görünüyor. Bu yüzden "demokrasi cephesi" çağrıları dünyadaki bazı örnekte olduğu gibi soldan sağa uzanan geniş bir siyasal yelpazeye değil, sosyal demokrasiden sosyalizme uzanan bir alana seslenebiliyor. Bu gerçeği her deneyde yeniden yaşamaktansa artık kabullenmek gerekiyor.

Dünyanın hiçbir yerinde burjuvazi, demokrasiyi kendi isteğiyle kitlelere sunmuş değil. Biraz gecikmiş olmakla birlikte Türkiye'de de demokrasiyi burjuvaziye belletmek görevi yine sola düşüyor. Sosyalistlerin bu politik alan içindeki niceliksel ağırlığı bugün için marjinal kalabilir, ama demokrasiyi iyi kötü içselleştirebilmiş insan malzemesinin ağırlığı ortadadır. Biraraya geldikleri zaman sosyalist birikimin "anlamlı bir çoğunluğunu" temsil edebilecek sosyalistler er ya da geç kendi bağımsız siyasal kimlikleriyle bu yelpaze içinde yer almak zorundadırlar.

Kanayan vicdan yarası

Halim TOĞAN

Dine itibar artıyor. Bir zamanlar nerdeyse hepten "avama mahsus" bir düşünce ve duygulanma tarzıydı. Şimdilerde toplumun üst katlarında, varlıklı aile çocukları, okumuş yazmışlar, adı vaktiyle devrimciye çıkmışlar arasına Müslümanlık —biraz abartma bir deyişle— âdetâ "kol geziyor"! Kimi aydın çevre tartışmalarında dincilik ve dindarlık adına kerameti kendinden menkul, tumturaklı iddiaların enikonu ciddiye alındığı, hatta yer yer böylesi iddialar üzerine "ilerici" toplumsal/politik stratejiler inşa edilmeye çalışıldığı görülüyor. Sorun, başka yanlarıyla olduğu gibi bu yanıyla da, kimi "hassas" bünyelerde uç veren kişisel bir fenomen olmaktan çıkmış, toplumsallaşmıştır. Hatta güncel planda politikleşmiştir.

Bu bakımdan din dalgasının yükselişinde göze çarpan bazı belirgin özellikleri ve dinin artan itibarı ardında belli bir politik açıdan ne yattığını kritik gözle incelemekte yarar var. Bu bağlamda fenomenin özellikle öne çıkan birkaç veçhesi vurgulanmaya ihtiyaç gösteriyor.

Dine itibar ne zaman göze batarcasına arttı?

Özellikle 12 Eylül'ün getirdiği, hâlâ daha süregiden ortamda arttı. İçinden geçtiğimiz dönemde, güçlendirilen devletin toplum üzerinde baskısı, sermaye ve işveren terörü, demokratik hak ve özgürlüklere uygulanan "özel gerekçeli" kıstaslar ve kitlelerin içine itildikleri genel depolitizasyon koşullarının sertliğine, ağırlığına karşılık dine ve dinci akımlara önceki dönemlerden de görece daha geniş, özel bir serbestlik tanındığına, hayırhah bakıldığına hep tanık olduk. Son iki aydır olup bitenler, "irtica" olgusu üzerine koparılan gürültü işin ne boyutlara ulaşmış olduğunun kanıtı.

Dinin toplumsal saygınlığı

Eskiden dine bağlılık değilse de, dine bağlılığın çeşitli tezahürlerinin özgürce sergilenmesi şimdiki kadar kolay değildi. Dinin kitleler üzerinde toplumsal ve politik yönlendirme ve baskı aracı olarak işlev görmesine göz yumulmakla birlikte dinciliğin ve dinci akımların devletin yakın kontrolü altında belli sınırlar içinde tutulmasına, "çizmeyi aşmaması"na özen gösterilirdi. O kadar ki, laik olduğu söylenen bir devlette vicdanlarının özgür olduğu söylenen yurttaşlar kimi hallerde vicdanlarının gereğini yerine getirebilmek için (zaman içinde azalan bir ölçüde de olsa) çeşitli vesilelerle polis baskınlarını, tutuklanmayı, hepsi, gizlilik içinde davranmayı, toplumsal tecrit ve horlanmayı göze almak zorundaydılar. Genel kural olarak toplumun üst tabakaları ve devletin resmi makamları indinde aktif dincilik ve dinci akımları bırakın, dinin ve dindarlığın bile toplumsal saygınlığı bir hayli su götürür kertedeydi.

Şimdi ise dine bağlılık kadar dine bağlılığın özgürce sergilenmesi de olağanüstü kolaylaştı. "Anarşi ve terör"e karşı, yani demokratik hak ve özgürlüklere uygulanan özel gerekçeli kıstaslara aktif itiraza, giderek daha ileri sosyal-politik taleplere ve sosyalizme karşı dine yüklenen işlev çeşitli resmi arkalamalar ve politikalarla öne çıkıp açıkça teşvik gördükçe dinin toplumsal saygınlığı da hızla artıyor. Ve o ölçüde de toplumun üst katlarında okur yazar, varlıklı aile çocuklarının, gençlik yıllarının politika kargaşasından, yenilgilerinden bunalıp ortada kalmışların indinde din kendi kişilikleri, yetişme tarzları ve dünyaya bakışlarıyla pekala bağdaşır bir inanç ve davranış sistemi olabiliyor. Artık kişinin vicdani kanaati doğrultusunda tanrıya inanmak ve belli bir tanrı inancının gereklerini yerine getirebilmek için ne hapse girmek, mahkemelerde sürünmek, polis baskısını göze almak, ne de entellektüel ve toplumsal saygınlıktan fedakarlık etmek gerekiyor, çünkü. Mehmet Akif dini inançları uğruna ömrünün son yıllarını yurt dışında geçirdi. Bu yıl ölümünün 50. yılında Akif'i anma meyanında liselerde Kuran okunabiliyor; susuzluktan kırılan Başkent Ankara'da devlet radyosu yağmur duası yayınlıyor!

Fenomenin bir veçhesi budur. Din "gettodan kurtulmuş", iyi aele çocukları ve erken yaşlanmış aydınların içinde serazad dolanabilecekleri cennet bahçesi olmuştur!

Fenomonin bir diğer veçhesi ise genel olarak bireyin söz konusu ortamda içine itildiği "toplumsal kişilik" bunalımına ilişkin.

Yıllardır, ardı arkası kesilmeksizin süregiden ekonomik ve özellikle de politik baskılarla topluma tepeden aşağı adeta kasıtla dayatılan bir genel yozlaşma ortamında yaşıyoruz. Böyle bir ortamda kimilerinin hayata ve kendilerine bakışlarında, en yakın aile çevrelerinden başlayarak toplumla ve toplum kurumlarıyla kendileri arasındaki ilişkiyi değerlendirişlerinde bir takım açmazlara, bunalımlara düşmelerinden daha doğal ne olabilir? Sık sık "Cumhuriyet tarihinin en büyük krizi" diye adlandırılan krizin doğrudan ürünlerinden biri bu. Kriz sadece ekonomik ve politik değil, politik olduğu için aynı zamanda moral. Cumhuriyet burjuvazisinin kendine özgü toplumsal "model" öngörülerinin ve o doğrultuda burjuva ve küçük burjuva aydının birey olarak kendini olumlama çabasında süregelen Kemalist avuntuların iflasından kaynaklanan ve kendi de o iflası yeni entellektüel süreçlere dönüştüren bir kriz... Yalnız ekonomik ve politik hayatta değil, köşeyi dönme tutkusunun ortalığı sarmasından, dolaylı ya da dolaysız depolitizasyona kadar türlü baskılarla kararsızlığa, acze ve yalnızlığa, boşluğa itilen birey vicdanında da yaşanıyor. Ve orda, bireyin vicdanında yaşanan krizin tam ortasında, adına layık her vicdanda kendini gösteren bir tepki ve tepkiye eşlik eden bir özlem belli bir dinamizmle dışa vuruyor: Kendi iflasını alternatifsizlik iddiasıyla kendi ilan eden düzenden hoşnutsuzluk ve düzenin acımasızca dışlayıp duvara sürdüğü geniş kitlelerle bağ kurabilme özlemi; ya da bir başka deyişle, her yurttaşın koyun gibi kendi bacağından asılmaya çağrıldığı bir ortamda birey olarak toplumsal kişilik kazanma çabası.

Politikanın çetin yolu

Bu çaba, bizatihi, olumlu bir çabadır. İnsanı insan yapan esas faktörün, toplumsallığı, bireyin hayatında ve yaşantısında ne denli belirleyici kritik önem taşıdığının kanıtıdır. Ama toplumsallığın somutu toplumsal ilişkilerdir; o ilişkilerin içeriğinde ve gelişme dinamiğinde kendini belli eder. Dolayısıyla kitlelerle bağ kurmanın gerçek yolu politikadan geçer. İflas eden düzenin alternatifine de politikanın kitlelerin bağrında maddi güce dönüşmesiyle ulaşılacaktır. Oysa politikanın önünde bugün büyük ve çetin engeller var. Bunların kimi doğrudan ve açık, birçoğu sinsi ve gizli. Baskı, tehdit, gözdağının yanısıra doğrudan ya da dolaylı ideolojik şartlandırmalar politikanın hayati işlevinin ve öneminin üzerini örtmüş, kitlelerle bağ kurmaya giden yolu bir hayli daraltmıştır. Bunlar elbette ki aşılması imkansız engeller değildir. Aşıldığının ve dar yolda da olsa ilerlenebildiğinin yaşanan örnekleri yok değil. Ama bunu başarabilmenin her babayiğidin harcı olmadığını yıllardır yaşadığımız olaylar gösteriyor. Ayrıca, politikanın çetin yolunda yorulanlar da yalnız yüzgeri edip yoldaşlarını yarı yolda bırakmakla kalmıyorlar; daha baştan o yola girdiklerine bin pişman olup kendi kişisel teslimiyetlerini kollektif bir "erdem"e dönüştürmeye özeniyorlar; o sözde erdemi her önlerine gelenle paylaşmak, politikadan yılgınlığı, nemelazımcılığı, kötümserliği ve sinisizmi herkese bulaştırmak için ellerinden geleni geri koymuyorlar. Ortalık şimdi böyle hidayete ermiş, adeta "yeniden doğmuş" eski militanlarla dolu.

İşte böyle bir ortamda ve bu koşullarda bireyin kendine toplumsal kişilik belirleme çabası kimi hallerde çıkış yolunu, suyun hep kolayına gelen yerden akması gibi, idealizmde buluyor. Kitlelerle bağ kurmanın pratik temelinin yerini kitlelerle bağ kurmanın hayali alıyor. Kişi politikada içine düştüğü aczi dine ve geleneğe sarılarak giderme yolunu seçiyor.

Ne ki pratik gerçeklikle pratik gerçekliğin hayali birbirini yerini alabilir şeyler değildir. Aralarında dağlar ve iki temel dünya görüşü arasındaki uçurum kadar fark vardır. O yüzden de dinde hayali toplumsal kişilik arayışı, pratik gerçeklikte, kişisel kurtuluş telaşından öte bir şey değildir, köşeyi dönmenin bir başka pratiğidir. Koşulların çetinine dirençsizlik, düzenin iflasına tepkiyi kişinin kendinden ve tüm geleceğe yönelik canlı toplumsal ilişkilerden kaçışına dönüştürmüştür. Geleneğin kitlelerle bağ kurabilme açısından olduğu kadar kitleler için de önemi abartılmıştır; gelenek, ileriye doğru sıçrama tahtası olabilecek unsurları yerine, içi boşalmış, çürük çarık, gerici unsurları öne çıkartılarak, bireyin kendini içine hapsettiği tutucu bir sığınağa çevrilmiştir. Bireyin toplumsal sorumluluğundan yine yan çizilmiştir.

Düzenin iflasına tepkinin böylesine bir kaçışta somutlanmasının ne denli vahim sonuçlara yol açtığı, yükselen din dalgasının tüm kültürel-moral boyutlarıyla ülke düzeyinde gözler önüne serdiği manzaradan belli. Yozluğun maddi/politik nedenlerine karşı doğrudan politik tavır alışın ve mücadelenin yerine dini inanç ve pratiklerin ikamesi o nedenlere teslimiyetin bir ifadesidir; onlara daha da etkinlik kazandırmakta, giderek yozlaşmaya hizmet etmektedir. Bu bakımdan kendisi de, dolaylı olarak, o yozlaşmanın bir başka veçhesidir. Toplumdaki genel yozlaşmanın ve yükselen din dalgasının ardındaki güçlerin aynı güçler olması boşuna değildir.

Militanlık, ama nasıl?

Sonuçta bu kaçış, bireysel sorumluluktan yan çizme tutumu, bir yanıyla, tam bir politik pasifizm gibi görünüyor. Bugün dünyanın birçok yöresinde ezilen, yoksul kitlelerle gerçekten bağ kurabilmiş dindar kişiler ve din adamları emperyalizme, militarist despotizme, kapitalist sömürü ve tahakküme karşı aktif politik mücadele içindeler. Gelişmiş sanayi ülkelerinde de aynı çevrelerin, hatta doğrudan din örgütlerinin barış ve silahsızlanma davasına nasıl omuz verdikleri biliniyor.

Oysa bizim özellikle 12 Eylül koşullarında şevke gelen din adamlarımız ve dindarlarımız Suudi Arabistan gibi gerici, insan hakları düşmanı, emperyalist işbirlikçisi, petrol yüz milyarderi "gelenekçi" bir rejimle içiçe girmiş dinci akımların yörüngesinde, ellerini sıcak sudan soğuk suya değdirmeden mescit ya da salon Müslümanlığı yapmayı tercih ediyorlar. Demokrasi ve özgürlük sorununa vicdan özgürlüğü boyutu dışında ne ölçüde ilgi duydukları 12 Eylül düzeninden gördükleri teşvikten belli. Bütün dünyayı en yakından ilgilendiren barış konusunda, ülkenin ve bölgenin baş sorunu NATO konusunda zamana ve zemine göre yanar döner mavi boncuk dağıtmaktan öte hiçbir tavra angaje değiller. İsrail siyonizmi konusundaki ısrarlı anti tavırlarının ise ne kadanının politik bilinçten, ne kadarının geleneksel Yahudi düşmanlığından kaynaklandığı meşkuk. Kendilerine yakıştırdıkları toplumsal kişiliği kadın eli sıkmamakta gören sonradan olma Müslümanlar, bir yandan bağımsızlık, emperyalizm, kültür emperyalizmi üzerine ileri geri iddiallarla mangalda kül bırakmıyorlar; ama öte yandan üç kağıtçı bankerlerle, hayali ihracatçılarla, teşvik milyarderleriyle kolkola ve elele düzenin iflasından yabancı bankalara borç faizi çıkaranların, ülkenin ve halkın sözde güvenliği adına ABD ile pazarlığa oturanların, milli eğitimi yarı faşist, yarı arabesk karmaşası bir ucubeye çevirenlerin, onlara aktif destek sağlayan "dini bütün" çevrelerin, ya da yine din ve gelenek adına onların yerinegöz dikenlerin takipçiliğini, giderek militanlığını üstleniyorlar.

Bu da gösteriyor ki, aynı tutum, bir başka yanıyla —ve gerçekte— politik tavır almanın da ta kendisidir. İflas etmiş olan kurulu düzeni tehdit içgüdüsünden etkilenmekte ve doğrudan doğruya düzenin teyidine yaramaktadır. Düzenin iflasından kanayan vicdanın yarası, düzenin idamesi için icat edilen gerekçelerle kapanmaktadır. Fenomonenin en önemli veçhesi de budur.

Ne zamandır adeta resmi devlet politikasına dönüşmüş olan İslamı yüceltme çabasının bu bağlamda öne çıkan anlamı açık: "Her şeyin en iyisi bizdedir. Bugünümüzü ve yarınımızı belirlemede başvuracağımız kaynak, nicedir zındıkçasına sırt çevirdiğimiz geleneğimizdedir. Biz bize benzeriz. Türkün Türkten başka dostu yoktur. Dolayısıyla: bize sosyalizm gibi yabancı ideolojiler gerekmez."

Burada vurgulama, besbelli, yabancı ideolojiden çok sosyalizm üzerindedir. Zira "yabancı ideoloji" kavramanın felsefi ve politik içeriğini belirleyen, Türkiye'nin çağdaş koşullarında, işçi sınıfından duyulan korku ve sosyalizm düşmanlığından başka birşey değil. O kadar ki, bu bağlamda "yabancı ideoloji"nin müslüman kıstaslarıyla Atatürkçü kıstasları birçok noktada birbiriyle çakışır: Her ikisi de o korku ve o husumet üzerine temellendirilmiş politikaların birbirine çok fazla yabancılık duymayan eş düzeyde belirleyici unsurlarıdır. İstenmeyen yabancı ideoloji değil, "yabancılığı" demokrasiye tahammülü olmayanların maddi çıkarlarından menkul sosyalizmdir.

Nitekim İslamın her şeyin en iyisini temsil ettiği ya da bizim bize benzememiz gerektiği gibi görüşler de kaynakları bakımından tümüyle değilse de, etkinlikleri bakımından büyük ölçüde Batı'dan esinlenmiş yabancı ideolojik yakıştırmalardır.

Hedef Batı'da da depolitizasyon

Batı'da burjuva bireyin içine düştüğü çağdaş moral tıkanıklık ortamında bir sürü safsata teori ne zamandır Batı burjuva toplumu için bunalımdan çıkış yolunu toplumun mevcut, çağdaş dinamikleri dışında arama ve bu meyanda sosyalizmi bir çıkmaz, bâtıl yol gibi gösterme üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu tür teorilerin bir işlevi Batılı burjuva toplum bireyine yöneliktir. Hedef, bireyi Batı'nın tüm olumlu tarihi birikiminden kuşkuya düşürüp depolitizasyona sürmek, aktif politik süreçlerden koparmaktır. Ama bir çeşit "Batı'ya reddiye" diye nitelendirilebilecek bu tür teorilerin bir başka işlevi daha var: Üçüncü dünya ülkeleri toplumlarına yönelik. Onun içindir ki bu tür teoriler üç aşağı beş yukarı aynı temel argümanlarla, üçüncü dünya ülkelerinde de özellikle entellektüel çevrelerle ısrarla aşılanmaya çalışılıyor. Maddi temellerinden ve tarihi pratiklerinden soyutlanmış "yerli toplumlar" hayranlığı kisvesi altında bu toplumlara kendi "özbenlik"leri hatırlatılarak Batı'ya karşı müteyakkız olmaları, Batı'nın pisliklerine bulaşmamaları öğütleniyor. Bu yapılırken de, elbette ki, Batı'nın tüm tarihi, sosyal, kültürel, entellektüel, politik birikimi Batı'nın bugünkü çürümüş, kokuşmuş burjuva moral değerleri ve gayri insani pratikleriyle özdeşleştiriliyor. Ve burdan yola çıkılarak o birikimin insanlığa malolmuş olumlu, evrensel yanları —bilime sadakat, materyalist dünya görüşü, insan hakları kavramı, haklılık yolunda direnme anlayışı, demokrasi, sosyalizm— olumsuzlanmak isteniyor.

Kısa ve uzun vadeli amaçları, şu ya da bu ölçüde gelişme aşamasındaki ülkelerde emperyalist/kapitalist ilişkilere alanı alabildiğine serbest bırakmak, çeşitli çarpıtmalar ve saptırmalarla genelleştirilen "Batı" kavramına dayalı Batı düşmanlığından bir antikomünizm silahı üretmek, sosyalizmi dünyanın gündeminden düşürmek olan bu Batılı emperyalist ideolojik saldırının başka yerlerde olduğu gibi bizde de çeşitli nedenlerle bunalıma düşmüş kimi aydın çevreler üzerindeki etkisi, öteden beri, sanıldığından daha derin ve belirleyicidir. Hâlâ süregiden 12 Eylül koşulları bu etkiyi daha da belirleyici kılmıştır. O koşullarda kişisel bunalımdan kurtulmak, dünyayı ve hayatı anlamlı kılacak bir toplumsal kişilik kazanma yolunda dine, islami değerlere sarılma tavrı, niteliği herkesçe malûm dolaylı ya da dolaysız baskılarla topluma dayatılmak istenen belli bir politikanın kimi hallerde bireyin tercihinde yansıyan izdüşümüdür.

Çağdaş koşullarda dini inanç ve bireyin dini inanç doğrultusunda yaşama gayreti, kendi başına ele alındığında, öyle kolay kolay hafife alınamayacak kadar ciddi, onayla değil ama mesafeli bir saygıyla karşılanacak bir seçimdir. Ayrıca kitlelerin genel olarak dine bağlılığına da saygılı olmak politikanın kitlesel boyutunun önemini müdrik her siyasi hareketin önde gelen ilkelerinden biri olmak gerekir. Ama bu gerçek, bu yazıda bazı olumsuz veçhelerine değinilen fenomenin aydınlığına çıkarılması gereğini azaltmıyor. Çünkü kişinin toplumsal bilincini çarpıtma ve saptırmada dine yüklenen işlev de, bizatihi, bir politikadır. Bu politikanın dine bağlı kitlelerin çıkarlarıyla tam ters doğrultuda olduğu gerçeğinin tüm yönleriyle kavranılmasını sağlamak ve kitlelerde dine bağlılığın manüpilasyonunu teşhir için hiçbir çaba esirgenmemelidir. Bilincin çarpıtılması ve saptırılmasına yataklık eden maddi ve moral koşullarla mücadele gereğinin gündemde olduğunu ve daha uzun zaman —bugünkünden çok farklı koşullarda da— gündemde kalacağını hatırdan çıkarmamanın önemi de ne kadar vurgulansa azdır.

Dindarlarımız. Barış davasına omuz vermiyor, 12 Eylül koşullarında mescit müslümanlığı yapmayı tercih ediyorlar.

DİSK bir niteliktir

Ayşe YAZICI

Sendikal hareketimizde 12 Eylül'den sonra yer alan değişikliklerin en önde geleni, DİSK'in 12 Eylül sonrası fiilen (ve 23 Aralık 1986'dan sonra da kapatılma hükmü giymiş olarak) sendikal hareketin dışında tutulmasıdır. Bunun sonucunda DİSK üyesi yarım milyondan fazla işçi iradeleriyle seçtikleri örgütlenmenin dışında ve iradelerine rağmen oluşturulan yeni yapılanmanın "alternatifsiz" sınırları içerisinde bir seçenek aramaya zorlandılar.

Bu koşullarda demokratik sendikal hareketin sahip olduğu birikimin yoluna nasıl devam edeceği, yaratılan fiili durumla ortaya çıkan belirsizliklerin henüz hayli fazla oduğu bir sırada, cevabı bugünden verilmesi güç bir sorudur. Ne ki, temel bir eğilimin de şekillendiği görülmektedir. Bu, sendikal birliği sağlama ve demokratik sendikal hareketin birikimini yarına aktarma amaçlarını Türk-İş'te bütünleştirmeyi öngören bir eğilimdir. Bu eğilim, gücünü ve imkanlarını mevcut koşullarda DİSK'in üyelerinin büyük bir bölümünün Türk-İş sendikalarına geçmiş olmalarından değil, bu geçişin Türk-İş'te mevcut aynı nitelikteki güçlerle birlikte sendikal mücadeleyi daha gelişkin bir zemine taşımayı mümkün kılabileceği gerçeğinde bulmaktadır. Çünkü pek iyi bilinir ki sendikal birlik en geniş kapsamda nicel bir beraberliğin somutlanmasından ibaret değildir, somutlanmış bu sınıf birliğinin muhteva olarak da sınıf sendikacılığı birikiminin üzerinde yükselmesini zorunlu kılmaktadır.

İşçi sınıfının çıkarlarının, demokratik sendikal hareketin birikiminin yarın ya da şimdiden kestirilemeyen bir süre sonra Türk-İş dışında şekillenmesi de bir ihtimaldir. Ne ki böyle bir ihtimali kaçınılmaz bir gelecek olarak öngörmek de gerekmiyor. Hiç şüphe yok ki, önemli olan, birikimi sürdürmenin ve güncel durumda onu en az sancıyla en etkin seviyeye ulaştırmanın ilkesel gereklerini uzun soluklu çabayla yerine getirmektir: sendikal hareketin işçi sınıfının tabiatı dışında karşılaştığı fiili durumun demokratik sendikal hareketin birikimi aracılığıyla ve bu birikimin sadece korunmasıyla değil, daha geniş bir zeminde etkin kılınmasıyla aşılmasını sağlamaktır.

Bu noktada, işçi hareketi bütünlüğünün bir parçası olarak ortaya çıkmış olan DİSK'i sınıfsal bir nitelik olarak kavramanın gereği bir kez daha kendini duyurmaktadır.

DİSK'in kuruluşu

DİSK "bütün varlığı ve faaliyetleri ile toplumda fesat tohumları ekmiştir" (DİSK-I İddianamesi'nden)

Ülkemizde 1960 sonrası gelişmeler iki sendikacı tipinin ayrışma sürecini hızlandırdı. Bu hızlanmanın objektif temeli, kapitalizmin serpilmesinin sonucunda sınıflar arası ilişkilerin ayrışarak netleşmesi; sübjektif temeli ise nispi özgürlük ortamında —günümüze göre muğlak, ideolojik-politik arılıktan yoksun da olsa— sosyalizm düşüncesinin yaygınlaşmaya başlamasıdır. Sendikacılar arasında söz konusu ayrışmanın tarafları, uzun yıllar boyu iktidarların himayesinde, kendilerini kapitalizmin aksamadan seyrine hizmet etmeye adamış işçi aristokratı sendikacılarla, o günün koşullarında işçilerin hayatında bir iyileşmenin söz konusu olabilmesi için siyasi olarak da uğraş vermek gerektiğini —kabaca da olsa— kavrayan ve birincilere göre daha sonra sesini duyurmaya başlamış sendikacılardı. Siyasi ve sendikal hareketi birleştirme yolunda gayret sarfeden ikincilerin, siyaseti işçiler lehine kullanabilmeyi amaçlayan anlayışı, meclise sendikacı milletvekili sokmak ya da yönetiminde sendikacıların bulunduğu bir parti kurmak vb. şeklinde kaba bir algılayışı içermiş, çeşitli yalpalama ve tutarsızlıklardan geçmiş de olsa, önemli bir misyona sahip olmuştur. Demokratik sendikal hareketin genç kuşak sendikacıları bu kaba anlayışın açtığı yoldan geçmişlerdir.

1960'larda, özellikle 1963 sonrasında sendikal haklar alanında yeni tecrübe ve kazanımların edinildiği süreç kimin kimin yanında olduğunu herkese açıkça göstermiştir. O güne dek işçilerin çıkarına olan her adımdan geri durmayı, hatta bunu engellemeyi, o adımı ancak atılması kaçınılmaz olduğunda —ve o da bir sonraki adımı engellemek üzere— atmayı misyon edinen sendikacılar bir kez daha konumlarını belirlemekte gecikmemişlerdir.

Özellikle 1965 Mart'ında gelişen ve ateş sonucu iki işçinin ölümüyle sonuçlanan Zonguldak maden işçilerinin hareketi karşısında Türk-İş yöneticilerinin aldığı tutum, konfederasyon bünyesindeki görüş ayrılıklarını koyulaştırdı. Yine, basına yansıdığı üzere, 1963'ün son aylarından başlayarak, Türk-İş'te üç kişiden oluşan bir icra kurulu, yönetim kurulunu toplama ihtiyacı duymadan yönetimi sürdürüyordu.

Bardağı taşıran damla 31 Ocak 1966'da İstanbul Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikasında başlayan grev oldu, denebilir. İşveren, işyerindeki yetkili sendika olan Kristal-İş'i atlayıp, Türk-İş'le görüşme yürüterek Nisan 1966'da bir protokol imzaladı. Buna göre "üç gün içinde işbaşı yapanlara 600'er TL ödeme yapılacaktır". İmzalanan protokolla, Türk-İş yönetimi, grevi yürüten sendikacıların işe alınmamalarını kabul etmişti. Ancak Kristal-İş sendikası protokolu tanımadığını ilan etti ve greve devam kararı aldı. Kristal-İş'in grevi yürütebilmek üzere yardım istemesini takiben İstanbul'da bir grev destekleme komitesi kuruldu.

Türk-İş yönetiminin bu komitede yer alan sendikalara karşı tepkisi büyük oldu. Haysiyet Divanı'na verilen sendikalardan Petrol-İş'in 15 ay, Maden-İş'in 6 ay, Lastik-İş ve Basın-İş'in üçer ay süre ile Konfederasyon'dan geçici olarak ihraç edilmesi kararlaştırıldı. Burada altı çizilmesi gereken nokta, sorunun Türk-İş için sıradan bir "disiplinsizlik" sorunu olmadığının ayan beyan ortaya çıkmış olmasıdır. Türk-İş'e bağlı sendikaların taban ve gövdesinde sınıf dayanışması fikri güçlenmeye başlamıştı ve mevcut yönetim açısından bir süre sonra Türk-İş'i kontrol altında tutamama tehlikesi belirmişti. Bu gelişmeler sonucunda Maden-İş, Lastik-İş, Basın-İş sendikaları aralarına bağımsız Gıda-İş sendikasını da alarak 1966 Temmuz ayında Sendikalar Arası Dayanışma Anlaşması (SADA) adıyla anılan belgeyi imzaladılar.

Türk-İş'ten geçici olarak ihraç edilen üç sendika 12 Şubat 1967 günü yaptıkları genel kurullarında Türk-İş'ten kesin olarak ayrılma ve DİSK'i kurma kararı aldılar. Bağımsız Gıda-İş sendikasının toplanan genel kurulu da aynı yolda bir karar aldı. Zonguldak'ta kurulu Türkiye Maden İşçileri Sendikası Genel Yönetim Kurulu da aynı doğrultuda bir karar alınca, beş sendika kurucu üye olarak "Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu-DİSK"i oluşturdular (13 Şubat 1967).

Türk-İş'ten ayrılma gerekçesi onbeş madde halinde ve somut örneklerle kamuoyuna duyuruldu. Türk-İş'in kendi tüzüğünü çiğnemesi ve uygulamaması; işkolu yönetmeliğinin uluslararası normlara uygun olarak hazırlanmayışı sonucu işçilerin güçsüz bırakılması; Türk-İş'in hangi iktidar işbaşında ise onun paralelinde bir yol izlemesi ve bu yüzden önemli hiçbir işçi sorununu çözememesi; toplum gerçeklerine aykırı bir politika izlemesi; "milli" bir kuruluş olmaktan çıkıp, ABD yardımlarıyla ayakta duran bir kuruluş haline gelmesi; "haklı grevlere" karşı çıkması vb. bu gerekçelerin başlıcalarıdır. Türk-İş'ten ayrılma gerekçesinin son bölümünde şu satırlar yer almaktadır: "Türk-İş'in içinde kalarak yönetimi işçiden yana olanlara devretmek yolları artık tamamen tıkanmıştır. Türk-İş çıkarcı sendikacılığın, israfın ve yerli-yabancı sömürücülere hizmetin temsilcisi olmuştur. Bu bakımdan anayasada yer alan işçi haklarının savunucusu ve işçilerin her bakımdan rahat bir hayata kavuşması mücadelesinin öncülerinden olan devrimci sendikacılar, Türk-İş konfederasyonu adındaki kuruluşun üyesi kalmaktan utanç duymaktadır. Bir an önce bu duruma son verilmesi için, Türk-İş'ten ayrılma kararı alınması gerekir".

Sınıf ve kitle sendikacılığı ilkelerinin Türk-İş içerisinde sabırlı, ilkeli, bilime bağlı uzun vadeli çabalarla yerleştirilerek, sendikal birliğin güçlendirilip pekiştirilmesi yerine, bunun ayrı bir konfederasyonda şekillenmesi bugünkü durumdan tümüyle farklı tarihi-toplumsal koşullarda ortaya çıktı. Türk-İş'i işçi sınıfının gerçek sendikal örgütü haline dönüştürmek için sarfedilmesi gereken uzun soluklu çaba, bütünsel bir dünya görüşü isteyen, her şeyden önemlisi işçi sınıfının siyasi partisinin rehberliği olmadan başarılamayacak bir perspektifi içeriyordu. O sıradaysa, ileri sendikal hareketin oluşum halindeki nüvesinin ayrı bir konfederasyonda şekillenmesinden başka bir alternatifin, yukarıda belirtilen perspektifi kucaklayacak bir alternatifin tarihi koşulları oluşmuş değildi.

DİSK'in sınıf ve kitle sendikacılığı

"... İki tür sendikacılıktan birisi olan uzlaşmacı sendikacılık, sınıflar arası uzlaşmayı öngören, devrimci değil ve fakat reformculuğu esas alan bir sendikacılık olup, bu hüviyeti ile kanunlarımızın kabul ettiği bir sendikacılık şekli olmasına rağmen, DİSK bunu reddetmektedir. DİSK açıkça sınıf ve kitle sendikacılığını kabul etmektedir." (DİSK-I İddianamesi'nden)

DİSK'in kurulması ile o güne kadar mevcut olan uzlaşmacı ve "siyaset-üstü" sendikacılık anlayışı, işçi hareketinin bir kolu tarafından terkedilmiş, işçilerin ve tüm çalışanların haklarına tamamen sahip çıkabilmelerine yalnızca ekonomik alanda çaba göstermenin yetmeyeceği; siyasi alanda gösterilecek çabayla ve ona tabi olarak bütünlenmeyen ekonomik-sendikal kazanımların kalıcı olamayacağı yaklaşımı benimsenmiştir. Bu, DİSK'in savunduğu sınıf ve kitle sendikacılığı anlayışında ifadesini bulmuştur.

DİSK örgütlenmesini, sendikaların, sömürüyü sınırlandırma amacıyla en geniş işçi kitlelerini kucaklaması gereğinden hareketle "kitle örgütleri", ama aynı zamanda, işçi sınıfının nihai kurtuluşu için sömürünün tümüyle ortadan kaldırılmasını hedefleyen "sınıf örgütleri" olmalarına, kısaca sınıf ve kitle sendikacılığı anlayışına dayandırmıştır.

DİSK, bir yandan sendikal birliğin sağlanması, diğer yandan işçi hareketinin siyasi ve ekonomik alanlardaki uğraşının bütünleştirilmesi yolunda çaba göstermiştir. Ne ki, bu konuda aşılması gereken engeller yalnızca ve esas olarak sendikal alandaki gayretlerle sınırlanmak durumunda değildi. Her şeyden önce sosyalist siyasi hareketin birliğinin sağlanamamış oluşu, sendikal hareketin bölünmüşlüğü ve nihayet işçi sınıfı siyasi hareketi ile sendikal hareketinin, bunları birleştirme doğrultusundaki çabaların yetersizliği sonucunda ayrı ayrı kanallardan, akmayı sürdürmesi söz konusuydu. Siyasi birliğin sağlanamamış oluşunun sendikal birliğin sağlanması konusundaki gelişmelere olumsuz etkisinin sayısız örneğini, yalnızca iki ana olumsuzluğun altını çizerek vurgulayalım. Bu olumsuzluklardan biri, sosyalist siyasi hareketin bölünmüşlüğü olgusunu adeta her şeyi yeni baştan kurmak şeklinde anlamak olarak belirmişti ki, bu, sendikal harekette yansımasını "sosyalist siyasetler üstü" politikada buldu. Diğer olumsuzluk ise, bu bölünmüşlük olgusunu reddetmenin sonucunda, sendikal hareketle siyasi hareket arasındaki bağları, bilimin ekonomik örgütlere ilişkin ilkelerini zedeleyecek biçimde dar grup çıkarlarına bağlamak olarak ortaya çıktı.

DİSK'in gelişmesi

"DİSK kuruluşunu takip eden yıllarda, işçi-işveren uyuşmazlıklarında benimsediği katı ve uzlaşmaz tutumla, Türk-İş'e nazaran mensuplarına daha fazla imkan sağlayarak gelişme yoluna gitmiştir" (DİSK-I İddianamesi'nden)

Kuruluşundan sonra kısa süre içerisinde, DİSK'in ücret, sosyal haklar, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, sendika kadro ve üyelerinin iş güvenliğinin gözetilmesi yolunda daha ileri hükümler içeren toplusözleşmeleri dayatmasıyla "DİSK iyi toplusözleşme yapar" düşüncesinin işçiler arasında süratle yayıldığı, bu sendikacılık anlayışının yalnızca işçiler arasında değil, Türk-İş ve işveren kesiminde de yankı bulduğu biliniyor. 1967'den 1980'e kadar geçen 13 yılda DİSK'in üye sayısı 13 kattan fazla artarak, 30 binden 500 bine ulaşmış ve DİSK üyesi sendikaların (12 Eylül'e gelindiğinde sayıları 30'u bulmuştu) tüm ülke çapında yaygın bir örgütlenme gerçekleştirdiği görülmüştür. Öyle ki 1980'e varıldığında Türkiye'nin her il ve ilçesinde DİSK üyesi bir sendikanın en az bir temsilciliği bulunuyordu.

İşçi hareketlerinin ve DİSK'in gelişmesi karşısında zamanın iktidarlarının tavrı, 1970'te AP hükümeti zamanında 274 ve 275 sayılı yasalarda gerçekleştirilmek istenen değişikliklerde somutlanmıştır. Özellikle DİSK'i hedef alan sınırlayıcı yasa değişikliklerini Türk-İş yönetiminin çok olumlu bulmasına karşılık, 15-16 Haziran'da İstanbul içinde ve İstanbul-Kocaeli bölgesinde yoğunlaşan olaylara katılan işçilerin çalıştığı 168 işyerinden 121'inde Türk-İş'e bağlı sendikalara üye işçilerin çoğunlukta bulunması ve olaylarda ölen üç işçiden ikisinin, yaralı 35 işçiden 22'sinin Türk-İş üyesi olması çarpıcı bir olgudur.

1970'ler sonrasında ise DİSK'in sendikal birliğin somut hedefi olarak belirdiği görülmektedir. Türk-İş ve bağımsız sendikalar bünyesindeki işçiler, Türk-İş'e bağlı ya da bağımsız sendikalar DİSK'te toplanmaya başlamıştı. Yargıtay Hukuk Daireleri Genel Kurulu tarafından yasaklanana kadar 1973-75 yıllarında yoğunlaşan referandumların 47'sinden 27'sini DİSK'e bağlı ve yalnızca 6'sını Türk-İş'e bağlı sendikaların kazanmış olması, sendikal harekette örgütlenmenin aldığı seyir konusunda yeterince fikir vermektedir.

Türk-İş'in devlet desteğiyle ağırlıklı olarak kamu işletmelerinde örgütlü olmasına karşılık DİSK, kamu işletmelerinin yanı sıra esas olarak özel sektörde ve çoğu kez çokuluslu tekellerin Türkiye'deki işyerlerinde örgütleniyordu. Bu örgütlenmenin karakteristik yanı, ilkelerinin en doğrudan yansımasını sanayi proletaryasında bulan DİSK'in, işçi sınıfı içinde ayrı bir nitelik olan sanayi proletaryası üzerinde temellendiği için sadece ilke ve amaçları yönünden değil, somut sınıfsal temeli açısından da ayrı bir nitelik olmasıdır.

DİSK'in bu yıllardaki diğer faaliyetleri arasında, yalnızca DİSK üyelerinin değil, Türk-İş'e bağlı ve bağımsız pek çok sendikanın üyelerinin de yoğun biçimde katıldığı ve her biri DİSK-I iddianamesinde tüm suçlamaların kanıtı olarak gösterilen ana konular arasında yer alan "1975-Demokratik Hak ve Özgürlükler Mitingleri", "1976-77 ve 1978-1 Mayıs Kutlamaları", "1976-DGM Genel Yas Eylemi", "20 Mart 1978-Faşizme İhtar Eylemi", "5 Ocak 1979-(Kahramanmaraş olayları üzerine) 5 Dakikalık Saygı Duruşu", "1980-Demokrasi Mitingleri" vb. ile DİSK yöneticilerinin çeşitli konularda çeşitli vesilelerle yaptığı ve Milliyetçi Cephe'yi "gericilik ve faşizm cephesi" olarak nitelemekten, Şili'deki faşist Pinochet rejimini eleştirmeye, her biri DİSK-I iddianamesinde suçlama konusu teşkil eden çeşitli yayın, beyanat ve açıklamaları sayılabilir.

DİSK'in kuruluşunun 20. yılında

"Nasıl insan beynine giren müsbet veya menfi herhangi bir fikrin birtakım davranışları meydana getirmemesi mümkün olmayacaksa..." (DİSK-I İddianamesi'nden)

13 Şubat 1967'de kurulan DİSK 13,5 yıl süren faaliyetinden sonra 12 Eylül 1980'den başlayarak fiilen kapatıldı, 23 Aralık 1986 günü de kapatılması mahkeme kararıyla hükme bağlandı. DİSK'in tüzel varlığının kaderi yargıtay kararını bekleyecek. Ne ki DİSK'in 13,5 yıl süren faaliyetinin sonuçlarının onun tüzel varlığı ile sınırlı olmadığı da bir gerçek.

DİSK'te ifadesini bulan ve yarım milyonu aşkın işçinin fiilen savunarak hayata geçirdiği bir sendikal anlayış, bu anlayışın pratikte sınanmasıyla oluşan sınıfsal güç ve bilinç birikimi ne olacak? Kısaca DİSK'in bir sınıfsal nitelik olarak varlığının kaderi ne olacak?

Bunun cevabını bizzat bu niteliği işçi hareketi bütünlüğünün bir parçası olarak üreten işçi sınıfı verecektir.

DİSK'in 20. kuruluş yıldönümünde DİSK Genel Başkanı Abdullah Baştürk'le söyleşiden:

▶ Tutuklandınız, uzun bir dava süreci yaşandı. DİSK davasının gelişimi süresince olan bitenlerle ilgili şimdi yansıtmak istedikleriniz var mı? DİSK davası sonuçlarını sendikal ve siyasal platformda nasıl değerlendiriyorsunuz?

12 Eylül 1980 günü gözaltına alındım. Daha sonra çok sayıda DİSK'li sendikacı, mücadele arkadaşım da gözaltına alındı. Salınmam tam 4 yıl 1 hafta sonra gerçekleşti. DİSK davası, savunmamda ve temyiz dilekçemde de belirttiğim gibi haksız, hukuk dışı, yasalara aykırı bir davadır.

DİSK davasından amaç, Türkiye'de DİSK'in öncülüğünde yaşama geçirilen demokratik sınıf ve kitle sendikacılığının yok edilmesidir. Amaç işçileri sendikasız bırakmaktır. Amaç, işçileri sarı sendikacılığın eline terketmektir. Bunun geçersizliğini görüp yaşayacağız.

DİSK davasının haksız bir dava olduğu bugün başta Uluslararası Çalışma Örgütü ILO olmak üzere tüm uluslararası kuruluşlar, uluslararası sendikal örgütler tarafından kabul edilmektedir. Türkiye, Avrupa Topluluğu'na üye olmak istemektedir. Avrupa Topluluğu'nun sendikalarını barındıran ve "demokratik olmayan" sendikal kuruluşları bünyesine almayan Avrupa Sendikalar Konfederasyonu, DİSK'i 1985 başında, yargılandığı bir sırada üyeliğe kabul etmiştir. Bu çelişki nasıl aşılacaktır?

Herkes kendi payına DİSK davasından bir şeyler aldı. Ancak bazı çok küçük pürüzler dışında DİSK'li sendikacılar dimdik olmayı bildiler.

Davutpaşa'yı gördüm. Sultanahmet'in hücrelerini tattım, Metris'in çok sayıdaki koğuşunda kaldım, 1 haftalık hücre hapsiyle birlikte. İşkenceleri yaşadım. Kendini bilmez bazılarının horlama girişimlerini de. Yine aynı ilkeleri savunuyorum. Yine demokratik sınıf ve kitle sendikacılığı ilkeleri diyorum. Yine demokrasi diyorum, yine işçilerin sınıf olarak siyaset yapma hakkı diyorum. Yine ekonomik mücadelenin yetmezliğini söylüyorum. Yine sendikal mücadelede olacağımı söylüyorum.

Dört yıl hapis yattım. Bunu, bir aylık hapisliği Türkiye'de 12 Eylül 1980 sonrasında demokrasi havariliği ile eş tutanların varlığında çok da büyütmek istemiyorum. Çektiklerimiz bizden önce değişik ülkelerdeki sınıf kardeşlerimizin başına gelenden elbette fazla değil.

Savunmamda da belirttiğim gibi "işçi sınıfının bir bireyi olmakla övünüyorum. Yarını dokuyan ellerin akıl ve yüreğine, kardeşlerime güvenim sonsuz".

....

▶ DİSK ruhunun yeniden canlandırılması desem...

"DİSK ruhunun yeniden canlandırılması" diye bir soru var. Bizim böyle bir sorunumuz yok. Ruhlarla işimiz yok. Sorulan DİSK ise, DİSK ilkeleri ise, onlar zaten yaşıyor. Türkiye'de bazı şeyler bazı insanlara unutturulabilir. Ancak aileleriyle birlikte milyonlarca işçi için, demokratik mücadelesiyle, daha iyi çalışma koşulları için verdiği mücadele ile, tüm emekçi kitleleri kucaklayan istemleriyle DİSK'i hiçbir çalışan unutamayacaktır.

DİSK kurulalı 20 yıl oldu. Kuranlar da, sonradan gelenler de büyük baskılar gördüler. Binlerce işçi bu yolda aşını, işini kaybetti. Dövüldü, sövüldü. 12 Eylül sonrasında çirkin ve kötü günler gördü, karanlığı, belli düzeylerden terkedilmişliği yaşadı. Buna rağmen DİSK ilkeleri bugün hâlâ sürüyor. Gelecekte de sürecek.

Çünkü DİSK, ekmek ve demokrasi demektir. DİSK düşünce ve yaşama özgürlüğü demektir. DİSK temel insan hak ve özgürlükleri demektir. Çünkü DİSK işçi sınıfının onuru ve geleceği demektir.

....

▶ Şu sıralarda da örgütlenmenin ne olduğu belli...

Örgütlü mücadele dediğimiz alanda sınıfların mücadelesi sendikalar aracılığıyla gerçekleştirilir. Bu mücadele, ekonomik-demokratik mücadeledir. Aynı zamanda ekonomik-demokratik mücadelenin tek başına yetmezliğinin bilincinde olduğunu sandığım Türkiye işçi sınıfı, politik mücadeleyi de üstlenmek konumundadır. Hem demokrasinin inşası için, hem demokratik hakların özgürce kullanılabilmesi için, hem de ekonomik mücadelede başarı sağlayabilmesi için. Elbette ki ekonomik-demokratik mücadelenin aracı sendikalardır ve elbetteki siyasal mücadelenin aracı da, iktidar için kurulan partilerdir. İşte Türk-İş'in yıllardan beri Türkiye işçi sınıfına verdiği en büyük zarar buradan kaynaklanmaktadır. Siyasal mücadeleyi üstlenmeyen bir düşünce biçimi Türkiye işçi sınıfını bir ölçüde depolitizasyona uğratmıştır ve geleceğe yönelik ciddi deneyimleri kazanamamıştır, geride bıraktığımız demokratik süreç boyunca.

Geleceği, demin koyduğum çerçeve içinde yorumlayacak olan işçi sınıfı, elbette ölçüleri, elbette sendikal ve siyasal kadrolarıyla birlikte bunu bütünleştirecektir. Ayrı ayrı kulvarlarda fakat tek zeminde. O zemin demokrasi zeminidir. O zaman sanıyorum ki —belki çok kısa vadede değil— Türkiye'nin geleceğinde alt yapı, onunla birlikte de demokrasi, ekonomik ve demokratik mücadelenin araçları, sağlıklıca meydana gelmiş olacaktır.

Başka bir yöntem yoktur. Umutsuzluğu hergün yaşamak yerine, onun yerini alacak umutlarla dolu çalışma biçimini, yöntemini kendine maletmelidir, onu sahiplenmelidir. Hem siyasal planda, hem sendikal planda devreye girmelidir. Başka çıkış yolu yoktur.

Bedeli ödenmemiş tecrübe yoktur

Mahmut ÇEBİ

> *"Tarihin uzun sükûnet dönemlerini üç-beş yıla sığdırıp büyük sancılar yaratan yoğun öğrenme zamanlarının bir başka karakteri de hemen daima* **bir tek sınıfa** *öğretmesidir. Şimdi sıra işçi sınıfındadır; hayatın bütün dersleri bu sınıfın öğrenip ayakları üstünde doğrulmasına dönük olarak işlemektedir. Türkiye'de bugün en dikkatli ve çalışkan olması gereken öğrenci işçi sınıfıdır. Toplum olarak ödenen bedelin özümsenmiş karşılığı işçi sınıfındadır ve ancak bu sınıf tarafından ifade edilebilir."*

Tarihsel tecrübesini hazırdan, başkalarının sırtından kazanma şansına kavuşmuş hiçbir halk olmamıştır. Bedelini ödemeden öğrenmek olmaz. Sosyal yaşamı temelden değiştirip yeniden kuracak yetkinliğin bedeli ise hayli ağırdır.

Sadece öğrenmek değil, öğrenmeyi istemek de ağır bir bedel ödemeyi gerektirir. Mevcut durumundan kurtulmak, bir şeylerin değişmesini öngörmek ve geleceğe ilişkin bir şeyler arzulamak, daha baştan bir bedel ödemeyi göze almaktır.

Türkiye'de yaşayan İNSAN hiçbir bedel ödemedi mi? Elbette ödedi. 1908 - 23 burjuva devrimlerini yaşarken ödedi. Demokrasiyi, öyle derinlemesine içinden değil, uzağından tanımak isterken de ödedi. Sosyalizmi "telaffuz etmek isterken" bile küçümsenmeyecek bir bedel verdi. Sosyal yaşamı sınıf bazında tanımaya **kalkıştığı** son yılların bedelini de ödemeye devam ediyor.

Türkiye'de INSAN, bunca bedeli ödedi de, karşılığında ne öğrendi acaba?

Bunu tam olarak kestirmek mümkün değil, ama besbelli olan, öğrendiklerinin yetmediği, dolayısıyla da ödemek zorunda olduğu bir bedelin bulunduğudur. Türkiye'de İNSAN, başını taşa vursa da bu bedeli ödeyecektir, vurmasa da. Aksini savunmak için kanıt olarak ortaya "kolay bir tarih" konmalıdır.

Uzağa gitmek hiç gerekmez. "Zorunlu nedenlerle demokrasiye ara verildiğini" duyduğumuzdan, ve bunun doğal sonucu olarak "öğrenmeye başladığımızdan" bu yana, halen ödemeye devam ettiğimiz bedel nedir, hiç hesapladık mı?

Ödediğimiz bedel

► Halk deyince akla kim geliyorsa, işçi, memur, köylü, esnaf, zanaatkar, emekli, serbest meslek erbabı, yüzde 25'ten geri kalmayan bir yoksullaşmaya uğradılar.

► Yoksullaşmak, insanın fizik ve sosyal varlığında eşiti bir erozyonun da birlikte gerçekleşmesi demektir. "İyi-kötü" bir aktüalite izleyicisi, bizden istatistik veriler beklemeden şu söylediklerimizi onaylayacaktır:

► Tarımda işler hiç iyi gitmedi. Beslenmesi kendi tarımsal üretimine bağımlı halk eskiye göre daha az beslendi, daha pahalı beslendi, daha ucuz besinlere yöneldi; et, süt, yumurta, balık, meyve gibi temel gıda maddelerinin kişi başına tüketimi azaldı; buna mukabil nişastalı besin maddeleri tüketimi arttı ve beslenme dengesi bozuldu.

► Bakım ve beslenme koşullarına sıkı sıkıya bağlı verem, tifo, tifüs, sarılık gibi hastalıklar yaygınlaştı. Çocuk ölümlerinde oran yükseldi; fiili açlığın yarattığı dramatik tablolar magazin basınında, rastlanmadık ölçüde yoğunlaştı.

► Fuhuş, karşıtı bütün değerleri ve kavramları altüst ederek artmaya devam ediyor. Kurtuluş yolu olarak intiharı seçenler çoğalıyor. Akıl hastalarındaki artış, ilgili uzmanlık kuruluşlarını bile hayrete düşürüyor.

► Küçük üretici ve esnaf için yıkım olan iflaslar dalgası orta boy işletmeleri ezip geçiyor, yukarı sermaye gruplarına tırmanıyor, klasik ticaret kaideleri yerini dolandırıcılık, okuspokusçuluk vb. gibi ticaret türlerine terkediyor; rüşvet "vak'a" sayılmıyor, toplumun yarısı hacizli yaşıyor. Bankaların geri dönmeyen kredi alacakları mevduat hacmini aştı aşacak gibi. Yedi yıl öncesine göre bugün hiçbir şey yerli yerinde değil.

► Bütçede eğitim, sağlık ve diğer sosyal hizmet bakanlıklarının payları sürekli düşerken, sermaye gruplarına dönük kalemlerin payları ve bütçe dışı ve aynı amaca hizmet eden fonların hacmi sürekli artıyor. Gelir dağılımı tablosu en bozuk ülkeler Türkiye'nin peşinden geliyorlar. Türkiye insan hayatını yiyip bitiren (iş kazaları, trafik kazaları vb. gibi) olumsuz olgular bakımından dünya birinciliklerini yıllardır elinde bulunduruyor.

► Başka ve yeni varolma biçimleri gündeme geliyor: hamallık yapan öğretmen, işportacılık yapan memur, otobüs bileti satan mühendis, balıkçı avukat, gişe memuru eczacı vb. gibi garip meslek bileşimlerini yadırgayan kalmadı.

► Yetmiş bin siyasi tutuklu, "siyasi tutuklumuz yoktur"; yüzlerce işkence kurbanı "bizde işkence yoktur"; bin kadar insan kaybı, "devletin ve adaletin elindesiniz" resmi iddialarıyla birlikte ve yanyana ortadadır. İnsanlığın evrensel değerlerinden barışı, özgürlüğü, insan haklarını vb. savunmak, hatta o kadar aktif de değil, şöyle "kazasız belasız" yaşamak bile mümkün olmuyor; bireylerin ve bütün toplumun sinir sistemi gerilmiş bir yay gibi duruyor. Toplum, kurumlaşmış veya kurumlaşmamış bütün varlığıyla kendini, birilerinin göz hapsinde hissediyor, "belanın" nasıl ve nereden ve ne zaman geleceğini kestiremeden sürünüp gidiyor.

Maddi yönleriyle bu denli ağır bir tahribat geçirmiş herhangi bir toplumun manevi cephesinde esen fırtınaları ve gerçekleşen kırılmaları tahmin etmek zor değildir. Toplum edindiği tarihsel deneyimin karşılığında bir manevi bedel de ödemektedir ve asıl ağır olan, gelecekte kendini hissettirecek ve gelişmenin engeli olacak olan da, işte bu ikinci türden bedeldir.

► **Dışardan ve zorla dayatılmış bu ekonomik ve siyasal yaşam tarzına uyum gösterme çabasındaki toplumun en belirgin vasfı, yarınla ilgilenmemek, yarına ilişkin gündemi unutup güncel akıntının peşinde sürüklenmektedir. Gününü kurtarma kaygusu ağır basan bir toplumun, kendi üzerine kapanıp yaşaması, dinamiklerini eritip yok etmesi, duyarlıklarını yitirmesi, yerinde saymak şöyle dursun, gerilemesi kaçınılmaz.**

► Böyle bir toplumsal ortamın bilime prim tanımadığını örneklerinden biliyoruz. Dolayısıyla bilim, bu toplumsal ortamda sürekli saldırı altındadır. Bilime sahip çıkan ortodoksluk toplumdan ve onun gidişatından "tecrit olmuş" gibi gözükür ve bundan da cesaret alarak "hurafe" (!) üniversitelerden siyasete her yanı kemirir hale gelir.

► Bu gibi toplumsal sonuçların bireyden bağımsız olarak oluştuğunu "istemeyerek" kabul etsek bile, bu sonuçların birey insan üzerinde önemli bir etki yarattığını görmezlikten gelemeyiz. Neresinden bakarsak bakalım son 6-7 yılda böyle olmasını isteyenlerin elde ettikleri kazanım, sadece toplumsal nitelikli gözükmüyor; toplumun genel göstergelerinin yoğun bir özeti durumundaki birey tipi de oluşup yaygınlaştı, siyasal rejimin değil ama toplumun geleceğini kurtarmak isteyenlerin de temeli olmayan bir insan vasatı hayli genişçe ortaya çıktı.

► **Bireyin ve toplumun, biri ötekini belirleyerek derinleşen bu yozlaşması, siyasal biiimler yönünden "yeni" bir şey değildir ama önemli bir siyasal endişe kaynağıdır. Şu da var ki, bugünkü boyutlarıyla bile öyle bir toplumsal manzara Türkiye için "yenidir" ve eğer zengin bir tarihsel birikime sahip bulunsaydı rahatlıkla göğüsleme imkanında olacağı bu gelişmeyi toplum, önemli kayıplarla yaşamaktadır. Çelişki de budur ya, bu ağır sosyal enkazı ortadan kaldıracak olan da toplumun kendisidir; eninde sonunda bunu başaracaktır da.**

Çelişki çözümsüz mü?

Çelişki ama, buraya kadar bilerek seçtiğimiz bir "anlatım biçimi" nedeniyle çözümsüz bir çelişki gibi gözüküyor; çünkü kendi durumuna bir son vermek zorunda olan toplum, son vermek zorunda olduğu durumu nedeniyle kendi gücünü yitirmektedir. O halde nasıl ve neyle başaracaktır toplum, başarmak için "sağlıklı" olmak zorunda olduğu bir görevi?

Bunun cevabı, bu "anlatım biçimiyle" bulunamaz. Buraya kadar geniş bir parantezin içine baktık. "Toplum" parantezi tesbitlerimizi yerine oturtmak bakımından gerekliydi, genellemeye ihtiyaç vardı. Halbuki ortada bugün "toplumlar mücadelesi" yok. Toplumun kendi içinde geçmekte olan bir mücadele var. Bu mücadele, toplumun genel durumu nedeniyle "olgun" şartlarda gelişmiyor. Şartların olgunlaşması, mücadelenin daha olgun şartlarda gerçekleşmesi ve bizatihi mücadelenin kendisinin olgunlaşması, toplumun bir bütün olarak içinden geçmekte olduğu "öğrenme" sürecinde yatıyor. Öğrenmeye devam edeceğine göre toplum, ödemeye de devam edecektir.

Geniş açılı ve uzun vadeli perspektiften bakıldığı zaman görülür ki, belli sosyal koşullar altında "geri çekilen" toplum, öğrenmeyi tamamladığı an, her şeyi değiştirmeye muktedir bir güçle kendini öne sürer. Değişen sadece toplumun öğrenmiş bulunmasıdır ve tek başına bu öğrenmiş olma durumu, derin bir sosyal değişiklik anlamına gelir. Ama toplumun mevcut durumuna "kategorik" bir tanım getirmeye çalışırsanız, karşısında paniğe kapılmaktan kurtulamayacağınız bir tablo görmeniz mümkündür. Bu tabloyu şematik tarih içindeki yerine —doğal ki kronolojik yerine— koyduğunuz zaman, şaşırmamak mümkün olmaz.

Toplumun kurtuluş güvencesi

O halde nasıl ve kimler ve hangi koşullarda, toplumun kurtuluş güvencesi olacaklardır; ya da toplum kiminle ve hangi koşullarda kendini, bu şimdi içinde bulunduğu "aşınmadan" kurtarabilir?

Bunu saptayabilmenin ilk koşulu "toplumu" açmaktır; toplumun içindeki dinamikleri birbirinden ayırdetmektir. Bireylere ya da topluma "ahlakını koru, yozlaşma, basiretini kaybetme" gibisinden ahlak vaazları verilebilir ancak.

Daha önce değinmiştik, toplumun tamamı, bu ekonomik ve siyasal krizden, ağır da olsa bir bedel ödeyerek öğrenecektir; aşınan kimi değerlerini tamir ederek, aşınan kimi değerlerini de, varsın yok olsunlar diye terkederek, bunların yerine olmazsa olmaz nitelikte yeni değerler ve alışkanlıklar koyarak öğrenecektir. Öğrendiği varsayımı üzerine politika üretilemez, toplum öğrendiği zaman ancak politikalar gerçeklik kazanacaktır. Kendinde, topluma öğretmenlik gibi bir misyon vehmedenlerin, ona "sivil toplum" uygarlığını hedef olarak telkin edenlerin akılda tutmaları gereken başlıca husus şu olmalıdır ki, daha ileri her insanlık ölçüsünün olduğu gibi, sivil uygarlığın ve bizdekinden ileri her toplumsal ölçünün temelinde, "öğretmenlerin de katılarak öğrendikleri" bir tarihsel dram bulunur; Madrit savunması heyecan ve değer olarak Bursa cezaevine kadar uzanır; Varşova Yahudilerinin —filme alınması bile zor— direniş destanı, çağımızı kurtarmaya yollanmış mesih gibi adeta burjuvazinin devrimini de gerçekleştiren Putilov işçileri, hatırasına saygıda kusur işlendiğinde Chaban Delmas'ı bile öfkelendiren Fransız Rezistansı, ölümün bir hayat tarzıymış gibi yaşandığı Yunan Rezistansı ve daha niceleri, bizde henüz yeterince oluşmamış sosyal ve siyasal değerlerin temelinde bulunur.

Nitekim şaşıranlar, beklentileri kapitalizmin çok çok ilerisindeyken, şimdi şöyle "eli yüzü düzgün" bir demokrasiye fit olanlar, üstüne üstlük, böyle bir demokrasiyi ileri ve mutlak bir tarihsel amaç yerine ikame edenler az değildir. İdeolojik karamsarlık anlamına da gelen bu "geri çekilmenin" bir boyutu mevcut şartlara boyun eğmek anlamında "gerçekçi olmak" ise, bir öteki boyutu da inançsızlık ve karamsarlıktır. Bunun politikaya çeşitli kılıflar içinde yansıdığını görmekteyiz.

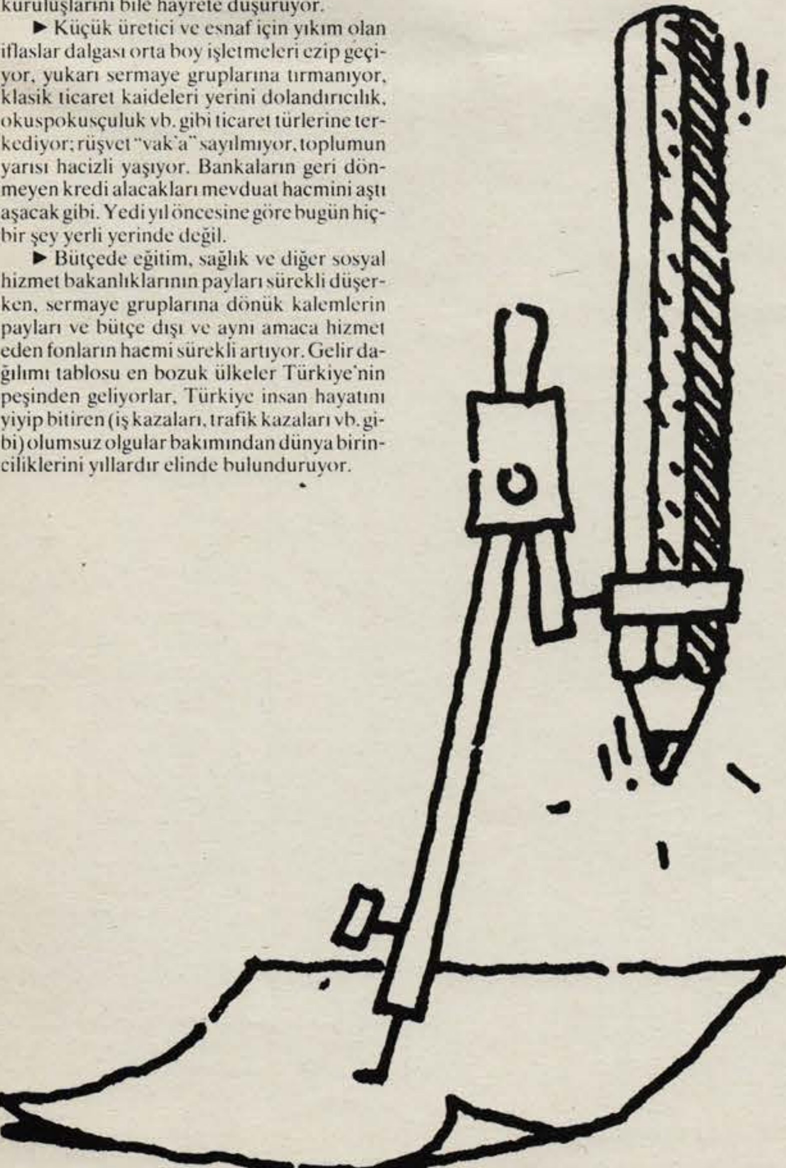
Sistematik bir değerler bütünlüğü içinde kendini gerçekleştirmeyi sürdürenler için, hatta sadece bunlar için değil, kendine saygısı olan bir "tutarlılık" içinde kalmaya önem verenler için bile tiksindirici bir yozlaşma, cıvık ve ilkesiz bir ahlak gibi görünen bu "politik realite" nasıl karşılanmalıdır? Bunu da ödenmiş ve ödenecek bir bedel olarak görmekten başka çare yoktur.

"Sol"un bu türden "firesine" dönek, hain, oportünist yaftasını da yakıştırmak doğru değildir, kolaycılıktır. "Sol"-"Devrimci" vb. gibi, kesin belirlenimi olmayan hareketlerden veya kişilerden —veya partilerden— böylesi, "siyasal kriz" dönemlerini sarsılmadan geçirmelerini beklemek iyimserliktir. Bunlar, şimdi açacağımız **temel parantezin** dışındadırlar. Her biri yol gösterme ve akıl öğretme iddiasıyla yaşıyor olsalar bile, kendi akibetlerini, yığınlarla beraber öğrenip öğrenmemekle, kendileri tayin etmiş olacaklardır.

Öğrenme sırası işçi sınıfında

Tarihin uzun sükûnet dönemlerini üç-beş yıla sığdırıp büyük sancılar yaratan yoğun öğrenme zamanlarının bir başka karakteri de hemen daima **bir tek sınıfa** öğretmesidir. Şimdi sıra işçi sınıfındadır; hayatın bütün dersleri bu sınıfın öğrenip ayakları üstünde doğrulmasına dönük olarak işlemektedir. Türkiye'de bugün en dikkatli ve çalışkan olması gereken öğrenci işçi sınıfıdır. Toplum olarak ödenen bedelin özümsenmiş karşılığı işçi sınıfındadır ve ancak bu sınıf tarafından ifade edilebilir. Bu demektir ki, şu veya bu kadar zaman sonra, yani önüne, kendi iradesi dışında konmuş mesafeyi katettikten sonra toplum, kendine ödettirilmiş bedelin karşılığı olan gelişmeyi, ister mütecanis süreçler biçiminde olsun, isterse sosyal nitelik sıçraması biçiminde olsun, her halükârda bu öncü sınıfın, esasen öncü olduğu için öğrenmiş ve öğrendiği için öncü olabilmiş sınıfın peşinden giderek yaşayacaktır.

Bu kadar **genel** ve **belirlenmiş** olarak kaskatı gerçeğin, yani artık tartışılması beyhude olan bir bilimsel realitenin güncel politik çerçeve içinde kendini hangi biçimlerle öne sürdüğünü ayırdetmek de, bu gerçeğin kendisi kadar önem taşıyor. İşçi sınıfının bilimsel ideoloji ve politikalarının, somut siyasi durumdaki zenginliği, ancak bir zenginlik olarak üretilebilirse zenginlik olabilir. Toplumdaki veya daha yerine oturan bir deyimle, emekçi halk yığınları üstündeki karamsarlığı "tersyüz" ederek politika haline getirmek, yani, verili olanın kabul edilmesi üstüne kurulan politika, giderek ve "çıkışsızlıkta çare arama" adı altında "moda" olmaktadır. Halbuki toplumsal — ya da ulusal — geriye gidişin önüne geçecek olan sınıf —ve yandaşları— karamsarlığın alternatifi olan politikalar gütmek, "çare aramak" değil, bizzat çare üretmek durumundadır. Sadece güncel olana, yahut sadece uzun vadeli geleceğe sahip çıkmak olmaz, yaşanmış ve yaşanacak olan bütün günleri ve bir bütün olarak tarihi sahiplenmemiz gerekiyor.

Kitapta yeri var

Süreyya ÖRGEN

Bir AP milletvekili 12 Eylül'den sonra Dil Okulu'nda kendi gibi gözaltında bulunan bir arkadaşına "eski günler"den söz ederken "biz 450 kişi Meclis'te kafa kafaya verip bir kanun çıkartırız. 45 milyon kişi bu kanunların boşluklarını bulmaya çalışır" demişti.

Oysa o günlerde en iyi kanunların 450 kişi tarafından değil, mümkün olduğunca az kişi tarafından, örneğin 5 kişi tarafından, yapılacağı görüşü revaçtaydı. O 450 kişi değil kanun yapmak, daha kendi başkanlarını bile aylarca seçemiyorlardı, hatta devlet başkanını bile seçmekten aciz kalmışlar ve devleti başsız bırakmışlardı. Bunun kabahati o 450 kişideydi, onların mensup bulundukları partilerdeydi; en büyük suçlu ise cahil olduğu için demokrasiyi hazmetmemiş olan ve o partilere, onların adaylarına oy veren seçmendi. 12 Eylül'de devlet başa, yasama da seri çalışan bir kurula kavuşmuştu.

Böylece birbiri ardına yasalar, anayasalar, yasa gücünde kararnameler çıkartıldı. Her şey inceden inceye düşünüldü, elbise söküldü, yeniden kesildi, biçildi ve milli bünyeye en uygun hale getirildi. Derken seçmen için hangi partilerin hayırlı, hangilerinin hayırsız oldukları, partileri hangi isimlerin yönetemeyecekleri, hangilerinin yönetebilecekleri, o partilerin adaylarından hangilerinin seçmene layık olabileceği, hangilerinin olamayacağı ilh. belirlendi. Seçmeni bu kadar düşünmenin seçmen iradesine saygıyla bütünleştirilmesi gerekiyordu, seçmen iradesine saygı da, seçilmiş milletvekillerinin başka partilere transfer edilmesinin önlenmesiyle, böylece seçilmiş parlamentonun da itibarının korunmasıyla sağlanacaktı.

Gel zaman, git zaman, memlekette bir takım başka siyasi rüzgarlar esmeye başlayınca, seçilmiş milletvekillerinin bir kısmı da o rüzgarlara göre yelken açmak ihtiyacını hissetmiş olacaklar ki, 5 kişinin yaptığı kanunun boşluklarını bulmaya çalıştılar, önce bir kaçı SHP'den ayrılıp DSP'nin kuruluşuna katıldı. Sonra Yazar formüllü bir parti doğdu, fırsat bu fırsattır diye bir kısmı da DYP'ye geçip grup kurdu. Derken, Yazar ve Yazarcılar ANAP'lı oluverdiler. Ve kurulmuş bulunan bu mebus marketin son müşterisi Ecevit oldu. Hazine yardımı vaadinin de teşvikiyle, SHP'den yaptığı transferi bir cuma günü kurulup, pazartesi günü feshedilen hafta sonu partisiyle gerçekleştiriverdi.

Demek ki, parlamenterlerimiz kanunların boşluklarını bulmakta 45 milyon kişiden daha da mahirmişler. Kaldı ki, bu usüller onlar tarafından da keşfedilmiş değil, sözkonusu yöntemlere dinimizde hiyle-i şer'iye denildiğine göre bu gelenekler bize şeriat zamanlarından kalmış.

Uzun sözün kısası, hiyle kitabına uydurulduğu zaman şer'i hiyledir, yani hem meşrudur, hem de mübahtır. Dahası da, kitaba uydurma işini de en iyi o kitabı yazanlar bilmektedir. Peygamber Efendimiz S.A.V de böyle yapmıştı, kölesinin boş düşen karısını nikâhına aldıktan sonra yeniden eski kocasının nikâhına gönderip kölesini karısına kavuşturmak gibi bir alicenaplığı lütfederek, şeriatta kolaylık göstermişti.

Osmanlı İmparatorları da Hiyle-i şer'iye ile çözemedikleri bir çok sorunu Şeyhülislam fetvalarıyla hallettiler. Ama bir memleketi sultan buyruklarıyla ya da Şeyhülislam fetvalarıyla yönetmek alışkanlığı cumhuriyetten sonra da ortadan kalkmamış olacak ki, aradan altmış küsur yıl geçtikten sonra bile bize hadisler, şeriat hükümleri, seyfiye nizamnameleri yol gösteriyor.

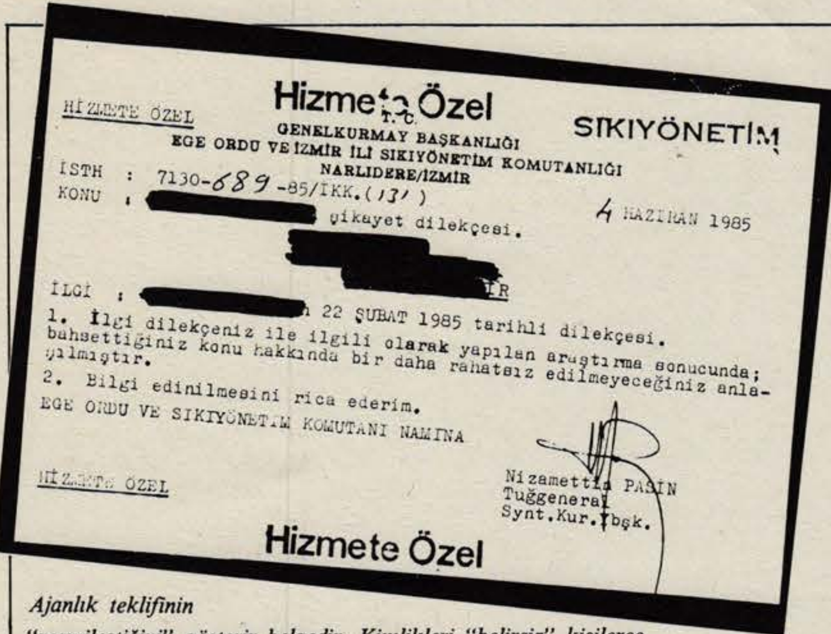
Oysa hiyle, şer-i de olsa hiyledir. Hiyle şeriata ve mevzuata uygun olmakla hiylelikten çıkmaz. Çünkü ahlâk ve ahlâksızlığın tarifi kanunlarda aranmaz, hele hele o kanunlar siyasi ahlâkı hiç mi hiç bağlamaz. Nasıl ki, kanun bir politikacının yalan söylemesini yasaklamıyorsa, ahlâksızlık yapmasını da yasaklamaz. Fakat her şey kanunlardan ibaret değildir ki, onların da üzerinde bir takım yerleşik değerler, ahlâk kuralları vardır.

O değerlere habire saldırılıyor, o değerler yozlaştırılıp önemsizleştiriliyor diye onlardan uzaklaşmak, ancak ve ancak o değerlerden rahatsız olanların, onları yok etmek isteyenlerin işidir. O değerlere en ağır saldırıları yöneltmiş olanlarla pazarlıklar yapıp, o değerlerin çiğnenmesini bir adım daha öteye götürerek ülkeye ve topluma hizmet etmek mümkün değildir.

Burjuva politikasına ahlâk öğüdü vermek işimiz değil, ama bir ülkede ahlâk dışı her şeyi göstermek ve bunda burjuva politika arenasının payını da özellikle işaret etmek görevimizdir. Çünkü ahlâk kavramı tek başına alındığında ortaya bir soyutlama çıkmaktadır. Oysa ahlâk dışı kalmayı vareden nedenler mevcuttur. Konumuz somutunda baş neden içinde yaşanılmakta olan ara rejim ve onun özellikleridir. Bir zamanlar ara rejim kara rejimdir diyenler, sonra da karakış bastırdığında uzun bir kış uykusuna yatanlar şimdi kara rejimin kara yılanına sarılıp toprağın üzerine çıkmaya çalışanlar... bunların hepsinin nedeni ara rejim ve onun yarattığı veya değiştirdiği politikacı tipinin özellikleridir. Ve kara rejimi aralayıp oradan aydınlığa ulaşmak bu rejimin tipleriyle, yöntemleriyle ya da gene aynı rejimin içindeki karşı-yöntemlerle mümkün olmayacaktır.

Ahlâkı, bugün yaşanmakta olan dejenerasyonu, onun siyasal ahlâk üzerindeki gölgesini idealist kavramlar olmaktan çıkarmak için, olan biteni ibretle seyretmek noktasından çıkıp, olan bitene karşı olanları değerleriyle, inançlarıyla, dünya görüşleriyle birleştirip harekete geçirmek gerekmektedir. Bunun yolu da her şeyden önce politika arenasında varolmaktan geçmektedir. Bunu başardığımız takdirde ve başarana kadar politika sahnesinde daha pek çok olaya "pes, bu kadar da olmaz" diye şaşırıp kalmaktan kendimizi alamayacağız.

Basından... Basından... Basından... Basından... Basından... Basından...

HİZMETE ÖZEL

Hizmete Özel

T.C.
GENELKURMAY BAŞKANLIĞI
EGE ORDU VE İZMİR İLİ SIKIYÖNETİM KOMUTANLIĞI
NARLIDERE/İZMİR

SIKIYÖNETİM

İSTH : 7130-689-85/İKK.(131)
KONU : [redacted] şikayet dilekçesi.

4 HAZİRAN 1985

[redacted]

İLGİ : [redacted] 22 ŞUBAT 1985 tarihli dilekçesi.

1. İlgi dilekçeniz ile ilgili olarak yapılan araştırma sonucunda; bahsettiğiniz konu hakkında bir daha rahatsız edilmeyeceğiniz anlaşılmıştır.
2. Bilgi edinilmesini rica ederim.

EGE ORDU VE SIKIYÖNETİM KOMUTANI NAMINA

Nizamettin PAŞIN
Tuğgeneral
Synt.Kur.Bşk.

HİZMETE ÖZEL

Hizmete Özel

Ajanlık teklifinin "resmileştiğini" gösterir belgedir. Kimlikleri "belirsiz" kişilerce kendisine ajanlık teklifi yapılan Y.B.'nin şikayet dilekçesine, sıkıyönetim "resmi" yazıyla cevap verdi.

Ajanlık teklifleri

12 Eylül devletinin "ajan" arama çalışmaları artık sıradan olaya dönüştü. Özellikle gençlere kanca atmaya çalışan devlet organları, insanları "intihar süsü verilmiş ölüm", ya da "hakkında belge düzenleyerek sıkıyönetim mahkemelerinde süründürme" vb. tehditten, "iyi bir maaş ve askerlikten muafiyet" gibi tekliflere kadar çeşitli yollarla baskı altına ve "ajanı" yapmaya çalışıyor. Kişilere tek tek ya da toplu yapılan bu tehdit ve teklifler rejimin kara yüzünün bir başka yansımasıdır.

16 78 numaradaki "Fethi Bey"le görüşme

"Kardeşim, biz adam kullanırız"

Muğla İşletmecilik Yüksek Okulu öğrencisi ve okul derneği yönetim kurulu üyesi Mehmet Sönmez, 3 Kasım'da İzmir'den Ankara'ya YÖK'ün 44. maddesini protesto etmek amacıyla yürüyenler arasındaydı. Sönmez 21 Kasım'da Okul Müdürü Sıtkı Karahan'ın odasına çağrılmıştı. Karahan'ın, "Aradığınız adam geldi" diyerek haber vermesinden 15 dakika sonra sivil giyimli iki kişi geliyor ve müdür odadan çıkıyordu. Sönmez bu kişiler tarafından Renault marka bir otomobille Muğla dışında çıplak bir araziye götürülerek sorgulanmaya başlıyordu. Sönmez, başından geçenleri şöyle anlatıyordu: "Arazide şoför arabayı alarak gitti. İki saat sonra geldi. Tekrar arabaya binerek Muğla içinde Emniyet'e ait olmayan bir binaya gittik. Orada sorgu sürdü. Daha önce Ankara'ya gitmiştim. Orada gittiğim yerleri tek tek söylediler."

Üç hafta sonra müdür odasına yeniden çağrılışını Sönmez şöyle anlatıyordu: "Bir kişi gelmişti. O zaman kendisine rahatsız olduğumu, yardım edemeyeceğimi söyledim." Mehmet Sönmez son çare olarak, konuşmaları dinleyen Okul Müdürü'nden yardımcı olmasını istiyor, ondan, "Ben karışmam, sana kalmış, ister kabul et, ister reddet" cevabını alıyordu.

***YeniGündem** muhabiri İsmail Kayhan, olayda sözügeçen telefonun Muğla Emniyeti Müfettişleri'ne ait olduğunu Muğla santralından saptadı ve 16 78 numaralı telefonu aradı.*

Sönmez'e daha sonra matbu bir kâğıt imzalatılıyordu: "Komünist, faşist veya dinci faaliyetlerle ilgili bir şey gördüğümde ileteceğime ve bundan kimseye söz etmeyeceğime yemin ederim." Sönmez kâğıdı imzalamıştı. Bir şey olduğunda araması gereken telefon numarası 16 78'di. Kâğıdı imzalatanlar kendilerini "Fethi ve Zeki Bey" olarak tanıtmışlardı. Sönmez'e para ve dersle ilgili sorunları olduğunu bildiklerini, bunları hiç düşünmemesini söylemişlerdi.

Aşağıda, banda kaydedilen görüşmeyi aynen yayımlıyoruz:

- Fethi Bey'le görüşecektim.

— Kimsiniz efendim?

- İsmail.

— Bir dakika.

Fethi Bey— Alo...

- Fethi Bey, iyi günler. Ben gazeteciyim. *YeniGündem* dergisinden. Öğrencilere muhbirlik yapmaları için kâğıt imzalattığınız iddia ediliyor. Bu yasal mı? Ne diyorsunuz?

Fethi Bey— *YeniGündem*'den?

- Evet, İsmail Kayhan.

Fethi Bey— Kayhan?..

- Evet...

Fethi Bey— Kim söylüyor kardeşim.

- Bu tür iddialar var. Bu telefonu vermişsiniz. Beni arayabilirsiniz diye isminizi vermişsiniz.

Fethi Bey— Kim söylüyor bunları?

- Öğrenciler efendim.

Fethi Bey— Kim?

- Muğla İşletmecilik Okulu öğrencileri.

Fethi Bey— Kim yani?

- İsim olarak veremeyeceğim.

Fethi Bey— Eğer kullanacaksak, isim belirtir miyim yani. Kullandığımız kişiyi verebilir miyiz?

- Hayır, kimi kullanıyorsunuz diye bir soru sormuyorum efendim. Bu iddia var, doğru mu, yasal mı?

Fethi Bey— Kardeşim, biz adam kullanırız. Ancak, yani, kimi kullanacağız, kimle görüşeceğiz, açıklamasını yapamayız.

- Zaten kimi kullanıyorsunuz gibi bir soru sormuyorum. Böyle bir iddia var. Bunun doğru olup olmadığını soruyorum. Siz de doğruluyorsunuz.

Fethi Bey— Hayır kardeşim. İsmimi kullanmış olabilirler başkaları. Böyle bir iddia olamaz. Çünkü bizim görüşme yaptığımız kişi, gelip böyle açıklamalar yapamaz.

- O zaman böyle bir görüşme yaptığınızı kabul ediyorsunuz.

Fethi Bey— Hayır kardeşim. Böyle bir iddia varsa, siz, bakın benim telefonumu nereden öğrendinizse...

- O iddiayı yapanlardan aldım telefonunuzu ve isminizi...

Fethi Bey— Yalan söylüyorlar o zaman.

- Peki bu telefonu ve isminizi nereden almış olabilirler?

Fethi Bey— Ben bir daire amiriyim kardeşim. Daire amirini herkes bilir. Kapalı kutu değiliz. Bir daire müdürüyüm. Bir daire müdürünü de herhalde vilayet düzeyinde belli ki, çevremiz vardır, tanır.

- O halde soyadınızı ve görevinizi öğrenebilir miyim?

Fethi Bey— Açıklama gereğini duymuyorum hiçbir şekilde, anlatabildim mi.

- Teşekkür ederim, iyi günler.

Fethi Bey— Gazeteye falan yansırsa bunu da açıkça söyleyeyim, çünkü yasaktır. Böyle bir açıklama yaparsanız, hakkınızda gerekli soruşturma yapılır.

- Ne gibi bir açıklama yaparsak böyle olur?

Fethi Bey— Yani gazeteye herhangi bir yayın şeklinde.. Hakkınızda soruşturma açabiliriz. Bunu da söyleyeyim.

- Peki efendim, iyi günler...

YeniGündem 25-31 Ocak 1987

BİTLİS / DEĞİŞTİRİLEN İSİMLER

Zozan oldu Suzan...

"Roje Velat (Gündoğacak), Rojbin (Günışığı) ve Zozan (Bahar) isimleri, ad olarak Türkçe olmadığı gibi, yabancı kökenli sözcüklerdir ve Türkçe gramerine uygun düşmemektedir.

Çocuklara verilen adların ülke bütünlüğü, toplumumuzun sosyal yapısı yönünden uzun vadede önemi büyüktür. Bu nedenle de çocuklara konulacak adların toplumu bütünleştirici nitelikte olmasına özen gösterilmesi gerekir."

Bitlis Emniyet Müdürü Mustafa Üstün'ün bir raporu üzerine hiyerarşik bir şekilde gelişen olay, sonuçta İçişleri Bakanlığı'na kadar yansımış, Bakanlık da belirlediği bilirkişilerden, yukarıdaki cümlelerle biten bir rapor almıştı.

"Yörede yaşayanların çoğu..." Bitlis Emniyet Müdürü Mustafa Üstün, 21 Mayıs 1986'da bir rapor hazırlamış ve Cumhuriyet Savcılığı'na ulaştırmıştı. "Kürtçe isimler" adlı raporda, "Bu yörede yaşayanların çoğunun bölgesel özelliklerini korudukları ve bölge dilini kullandıkları, bu nedenle de çocuklarına Kürtçe isimler verdiklerinin belirlendiği" belirtiliyor ve savcılıktan "gereğinin yapılması" isteniyordu. "Gereği" dava açılmasıydı; savcılık da bu doğrultuda, "çocuklarına Kürtçe isim koydukları belirlenen 12 kişi hakkında" dava açacak ve "çocukların adlarının değiştirilmesini" isteyecekti...

Mahkemeye gelenlerden Kenan Beyaz'ın kızının adı Zozan'dı. Beyaz, Cumhuriyet Savcısı'na verdiği ifadesinde, "5-6 yaşlarında Zozan isminde bir kızım var. Şu anda ana okuluna gidiyor. Bu kızımın adı Suzan olması lazım. Olay tarihinde yanlış geçmiş. Ben, isim Zozan olarak koyulduğu zaman askerdeydim. Ben nüfusa kaydettirdim. Başka söyleyeceğim bir şey yoktur" diyordu. Beyaz'ın avukatı Kenan Coşar ise savunmasını, "isimlerin genellikle yörenin yaşam biçimi ile iç içe geçmiş olması" temeline dayandırıyordu. Coşar, "Adının değiştirilmesi istenen çocukların çoğunun adı Zozan. Bu yörede yazın yaylaya çıkılır, sanırım yaylada doğdukları için bu adlar verilmiş. Yani yaşamlarından kaynaklanan bir durum söz konusu" diyordu:

"İçinde bulunduğu koşullardan hareketle bu isimler veriliyordu." "Bazen 'Acı' diyor, bazen 'Keder' diyor, bazen de 'Kader' diyor..." Avukat Kenan Coşar, "Burada Kürtçe isimlerin verildiği bir gerçek" dedikten sonra, olayın aslında daha boyutlu olduğuna dikkati çekiyordu: "Sorunun, felsefi boyutu var, kültürel boyutu var, ekonomik boyutu var..."

24 Şubat 1987'ye ertelenen Bitlis'teki isim değişikliği davasının ne şekilde sonuçlanacağı, Yargıtay'a gidilip gidilmeyeceği şimdiden belli değildi. Ancak Avukat Kenan Coşar, "İsimler değiştirilecek" diyordu: "Sonuçta isimlerin uygun olmadığı ve değiştirilmesi yoluna gidileceği..."

Sonucun bu şekilde tecelli edeceği, Kenan Beyaz tarafından da kabul ediliyor olmalıydı. Çünkü avukatına, "Eğer değiştirilecekse Özlem olarak değiştirilsin" demişti.

nokta 15 ŞUBAT 1987

"Siz değiştirmek istiyorsanız..."

Kızının ismini "Zozan" koyduğu için mahkemeye verilen Mehmet Şerif Kocaman ile yapılan görüşme:

Nokta: Aslen nerelisin ve kaç yaşındasın?

Kocaman: Ben 1926'lıyım. 60 yaşındayım. Bu köyde doğmuşum. Hâlâ da bu köydeyim.

Nokta: Kaç çocugun var?

Kocaman: 9 tane çocuğum var. Bunların beşi erkek, dördü kız. İki kızı vermişim kocaya, iki kız da benim yanımdadır.

Nokta: Çocuklarının ismini sayar mısın?

Kocaman: Benim büyük oğlum budur. Nihat. Onun altındaki Nazif Kocaman, o da erkek. İlk erkekleri sayayım.

Saim Kocaman, Tahsin Kocaman. Onun altında da Nesim Kocaman. Nesim'den sonra Zozan var. En büyük kızım bu. Onun altında, kocaya vermişim ismi Hıftan Kocaman.

Nokta: Hıftan'ın anlamı nedir?

Kocaman: Hıftan'dır... Adını Hıftan bırakmışık... Sonra da, İpek, Türkan var.. en büyük Zozan'dır.

Nokta: Zozan'ın anlamı nedir?

Kocaman: Anlamı... Biz yazın zozana çıkarık, anlamı odur... Vallah ben de anlamırem.

Nokta: Zozan kaç yaşında?

Kocaman: Hemen hemen, 25 var. 30'a yakın... Evli, beş tane çocuğu var.

Nokta: Onun çocuklarının ismi nedir?

Kocaman: Bir tanesi geçende öldü, zaten onun kaydını çekmişik. Biri Perihan'dır, biri de, Birsen,biri de Maşallah, biri de Suat.

Nokta: Zozan'ın adından dolayı savcılığa çağrılmışsınız. Olay nasıl oldu anlatır mısın?

Kocaman: Savcıya söyledim. Savcı dedi,"Senin kızının ismi Zozan mıdır?", "Evet" dedim. İnkâr etmedim. Dedi, "bu neye gelir?" Dedim, "Efendim biz yazın yaylaya çıkıyoruz. Yaylanın ismi Kürtçe 'zozan'dır. Türkçe yayla'dır. Orda Allah onu verdi, dünyaya geldi orda ismini avratlar bırakmışlar;"Zozan."

Nokta: Sizi niçin çağırmışlar?

Kocaman: Önce bizi Jandarma merkezine çağırdılar. Orada ifademi aldılar, yazdılar mahkemeye havale ettiler. Hatta yazıyı yazdı bize demedi ki mahkemeye gönderiyorum. Bir ay kadar sonra, kâğıt geldi, sizi mahkeme çağırıyorlar. Ocak ayının 20'sinde. Gittik.

Nokta: Hakim ne sordu?

Kocaman: Hakim bişey demedi. Dedi, "İsmini değiştirmek istiyorsunuz," dedim, "he", "mademki siz bunu kabul etmiyorsunuz, ben isterim, ismini Gülnaz bırakın." Dedi, "ben nüfusa göndereceğim ismi Gülnaz yazılacak." Hatta bu ayın 24'ünde yine mahkemeye gideceğiz.

Nokta: Peki 'Zozan' ismini neden değiştiriyorlar. Size söylediler mi?

Kocaman: Yok. İster değiştirin, ister değiştirmeyin dedi. Ben dedim madem siz değiştirmek istiyorsunuz, ben de isterim. O kadar.

Görüş
AYLIK DERGİ
Şubat 1987

"Yurttaşlık Hakkının Dokunulmazlığı İçin Verilen Mücadelede Ayrım Yapılmamalı"

Yurttaşlıklıktan çıkarıldım! Resmi gerekçe: "Devletin iç ve dış güvenliğine aykırı hareket etmek..."

Kendi açılarından haklılarmış! "12 Eylül Devleti", iç ve dış güvenlikten ne anladığını "İcraat"ıyla gösterdi. Toplumun tüm kurumlarının emirle hizaya getirilmesi "iç güvenlik" (kimin güvenliği ise!?), ekonomik ve politik olarak tam bir "Batı'ya bağımlılık" "dış güvenlik" imiş!...

Yurttaşlıktan atma **ilkel** bir uygulama. Türkiye'yi bu utançtan kurtarmak için uğraşmak zorunda oluşumuzdan bile utanıyorum! Ama ne yazık ki gerçek bu. Çabalarımızın daha ilk adımında -sık sık tekrarladığımız- bir hatadan kaçınmamız gerektiğini vurgulamak isterim: "Bari bir kısmını kurtaralım" derken bir HAKKIN ÖZÜNÜ FEDA ETMEMELİYİZ. Daha bir kaç gün önce, bir yayın organından aradılar: "Bilmem kaç kişiyi öldürmüş teröristleri TABİİ Kİ konu dışında tutacağız" denildi. HAYIR, HİÇ DE TABİİ DEĞİL.

"İşkence" denen insanlık suçuna karşı çıkarken nasıl AYRIM YAPMAKSIZIN "herkes için işkenceye" karşı çıkıyorsak, "Yurttaşlık hakkının dokunulmazlığı" için verilen mücadele de ayırımsız HERKES için yürümelidir. Düşünce ve eylemleri bize uysun veya uymasın, HİÇ KİMSE, hatta **bu uygulamaları yapanlar bile** yarın, öbür gün T.C. yurttaşlığından -kendi istekleri dışında- atılmamalıdır.

Ben, kendi Türklüğümü 12 Eylül yöneticilerinden değil, ana-babamdan, çevremden, okullarımdan; kısacası içinde ve kültürüyle büyüdüğüm toplumumdan aldım. Pasaportum ne renk olursa olsun Türküm. Bu gerçek sadece bana ait değil, bu hakkı gaspedilen herkes için geçerlidir.

"Katil-terörist" kavramına da ayrıca dikkat!... Bir terör olayında, "öldürülen" kadar "öldüren" de "terör kurbanı" olduğunu unutmamak gerek.

Terörü, kendi amaçlarına ulaşmak için "bilerek ve isteyerek" tezgâhlayan ve "iyice azıtmasını bekleyen" birinci derecede suçlular elbette bir gün ortaya çıkarılacaktır.

Şanar Yurdatapan

Ocak 981. Kıbrıs'tayız. Türk, Yunan, Kıbrıs filmlerinin gösterildiği dostluk şenliğine katılıyoruz. Sürü filminin galası için beni davet ediyorlar. Şanar, Zeynep ve ben gidiyoruz. Açılış gecesinde Şanar ikimizin adına Türk, Yunan ve Kıbrıs insanlarına şöyle sesleniyor:

"Sanat insanların mutluluğuna, halkların dostluğuna ve kardeşliğine hizmet ettiği ölçüde çağına lâyık olabilir.

....

Yunanistan'ın, Kıbrıs'ın ve Türkiye'nin yürekli, barışsever insanları her zaman biliyorlar ve inanıyorlar ki, bugün ne olursa olsun, mutlaka ve mutlaka bu halklar yarın elele, yanyana, dostça yaşayacaklardır."

Yıl 1986. Almanya'dayım. Türkiye gazetelerine bakıyorum. Teodorakis dört konser vermek için İstanbul'da. Türk ve Yunan halklarının dostluğundan konuşuyor. Yunan basını veriyor, veriştiriyor sanatçıya.

Tıpkı boyalı Türk basınının o günlerde bize saldırdığı gibi. Özlemlerimiz, dileklerimiz aynı. Aynı şeyleri söylemiştik biz de Atina'da bir zamanlar. Arada bir fark var. Teodorakis bugünkü şartlarda vatandaşlıktan çıkarılmıyor. Fırsatını bulsalar onu da yaparlar eminim. Albaylar Cuntası zamanında yaptıkları gibi.

Böylesi ilkel uygulamaları Hitler Almanyası'nda, sonra da Yunanistan'daki Albaylar Cuntası zamanında görüyoruz. Ama bugünkü Alman anayasasında, "VATANDAŞLIK DOĞUMLA BAŞLAYAN BİR HAKTIR. KİMSENİN BU HAKKI, HİÇBİR DURUMDA ELİNDEN ALINAMAZ" diye yazar.

Ben Türk'üm, Türkiye'de doğdum ve 24 yaşıma kadar orada yaşadım. Bu gerçeği hiç ama hiç kimse, hiçbir yönetim, rejim değiştiremez.

Gün gelecek bizim anayasamızda da **vatandaşlık hakkının** kutsallığı maddesi yer alacak buna eminim.

Hasretle, umutla. Hoşçakalın...

Melike Demirağ

Basından... Basından... Basından... Basından... Basından... Basından...

YENİ DÜŞÜN Şubat 1987

Umutlu Olmak Bilimsel Bir Haktır

Ömer B.Canatan

Umut ve umutsuzluk kavramları son yıllarda sıkça kullanılır hale geldi. Hatta o kadar ki, salt bu kavramlar üzerine kurulmuş ideolojik yaklaşımlara ve politik görüşlere dahi rastlanıyor. Nedir bu kavramların içeriği, somut hayatla ilişkileri nedir? Umut veya umutsuzluk birey ve toplum için bir karakter midir, belli bir andaki psikoloji midir, bu kavramların herkes ve her toplum için genel geçerli bir açıklaması var mıdır? Yoksa olduğundan fazla önem mi veriliyor umut ve umutsuzluk olgularına?

Umutlu olmak veya karamsar olmak anlamında, bireyle toplum arasında koparılamaz bir ilişki vardır. Ya toplumun belirli bir durumu nedeniyle bireyler umutsuzdur, ya da bireyler üzerinde öylesine genelleşmiş bir etki vardır da toplumun karamsar olduğuna dair görüntüler ortaya çıkmaktadır. Biri ötekini üreten, ama her halükârda "dışardan" belirlenen bir ilişki önündeyiz.

Umut, her şeyden önce mevcut durumun alternatifidir; dolayısıyla geleceğe ilişkin bir olgudur; yani henüz belli olmamış olanla ilgilidir. O halde umutsuzluk aynı zamanda var olan nesnel durumun ürünüdür. Umutsuzluğun alternatifi olarak umut, var olan nesnel duruma alternatif olabilecek nesnel bir geleceğe tekabül edebilir. Maddi koşullardan bağımsız bilimsel gerekçeleri bulunmayan herhangi bir "umudun" umut olamayacağı bir yana, böyle soyut umutlar, beraberinde çoğu zaman umutsuzluğu getirmektedirler. Umutlu olmak, kolayca anlaşılacağı gibi, bir karakter sorunu, kişisel bir sorun değildir; bilimsel bir sorundur.

Bireylerdeki umudu söndüren, karamsarlığı genelleştiren ve sonuçta bunu toplumun karamsarlığı düzeyine getiren, hiç kuşku duyulmasın ki toplumun önündeki sosyal ilerleme yollarının tıkanmasıdır. Bu tıkanıklığın doğal sonuçlarından biri, tek tek bireylerin umutsuzluğudur ve bu umutsuzluğun yaygınlaşarak, toplumsal bir umutsuzluk gibi görünmesidir. Gerek bireyler ve gerekse toplum,tarihin hangi safhasında olurlarsa olsunlar, var olan durumlarını mutlaklaştırmaktan, bunu yeterli sayıp razı olmaktan yana olmamışlardır. Var olanı kaybetme korkusu yığınları statükodan yana çekebilir ama yığınlar, politik bilinçle olmasa bile, değişimden ve gelişmeden, bu sürecin yaşamda yaratacağı yenilik ve yetkinleşmeden yanadır. Bu, bir "eğilim" ya da seçilmiş bir özlem değildir, toplum olarak var olma tarzıdır. O halde, böyle hayati bir ihtiyacın gerçekleştirilemez olması ve gerçekleştirilemeyeceği inancının yaygınlaşması bireysel ve toplumsal karamsarlığın da kaynağı olur. Böylesi durumların kalıcı olamayacakları, ancak özel/tarihsel bir durum olarak geçici olabilecekleri,toplumsal ilerlemenin mutlak, bu ilerlemenin önünün tıkandığı ve karamsarlığın da kaynağı olan durumun arızi bir olgu olabileceği kendiliğinden anlaşılır. Aksi mümkün ve söz konusu olsaydı, ne Fransız Devrimi Ortaçağ'ı çöplüğe atabilirdi, ne de Ekim Devrimi Çarlık despotizmini aşabilirdi.

Şu da var ki, "geçici" olduğu kesin olan böylesine "özel" durumların uzun süre aşılamaması halinde ortaya çok ciddi sonuçlar çıkmaktadır. Bugün Türkiye'de de filizlenmeye başlayan bu sonuçlar kimi durumda "ulusal yıkım" boyutuna varabilirler. Benzetmek gibi olmasın (!) Latin Amerika ülkelerindeki benzeri "modeller" toplumsal ilerlemenin hem amacı, hem de temeli olan insan faktörü üzerinde büyük yıkım yarattı. Çıkış yollarını açmakta zorlanan toplum salt ekenomik alanda bile, kendi üstüne kapanan, kendini üretip tekrar eden davranışlar edinebilmektedir. Böyle bir çıkışsızlığın kaçınılmaz sonuçları birey ve toplum yaşamında felsefi, ahlaki ve estetik derinliklere kadar yansımaktadır. Umutsuzluk, karamsarlık ve bunların tersyüz olmuş biçimleri sistematik bir düşünce haline gelmekte, yine umutsuzluk ve karamsarlık üreten mekanizmalar olarak meşrulaşmaktadır. Bu kez, birey ve toplum, kendi olması gereken perspektifinden kopmakta, gelişmeyle uzak yakın ilişkisi bulunmayan umutlar üretmeye başlamaktadır. Köşeyi dönme felsefesinden, kendi "talihine" sonuna kadar güvenmek gibi olumsuz anlamda umutlar, insanların birbirini yiyerek kendilerini gerçekleştirdikleri bir yaşama biçimi olmaktadır.

Dünyada, yahut Latin Amerika gibi geniş bir bölgede, ya da Türkiye gibi tekil bir örnekte bu tür süreçler rastlantı sonucu ortaya çıkmıyor. Kapitalizmin insani ve insanlığa ait hiçbir sorunu çözemez durumda seyrediyor bulunması, muazzam birikim ve potansiyelini kendi tükenmişlik durumunu sürekli kılabilmek için seferber etmesi, kendini ebedi ve mutlak bir form olarak kabul ettirmekte gösterdiği direnç, genel olarak dünyada ve dünyanın şu veya bu noktasında, sonsuz bir zenginlik içinde açığa çıkıyor. Kapitalizmin alternatifsiz olduğunun ispatlanmaya çalışılması, eğer belli koşullarda "zoru" gerektiriyorsa "zor"la, felsefeyi, ideolojiyi, ahlak sistemlerini, savaşı vb. gerektiriyorsa bunlarla, insanın ve insanlığın alternatif arayışının üstüne gidilmesini gerektiriyor. Bu genel ortamdan beslenen, ondan bağımsız ve ona karşıymış gibi gözükse de, son tahlilde o ortamın bir parçası olan kimi "sol" ideolojiler de, reel sosyalizmin -varsa kimi sorunlarından çıkarak- kapitalizmin alternatifi olmadığını ispatlamaya çalışıyorlar. Bunların giyindikleri teorik kılıfı birazcık kazıdığınızda kapitalizmin yarattığı umutsuzluğun doğrudan bir ürünü olan, umutsuzluktan beslenen ve zaten umutsuzlukla paralel olarak gelişen bir olgu ortaya çıkmaktadır. Bu teoriler de kapitalizme alternatif aramaktadırlar, öyle görünmek istemektedirler; ama seçtikleri ölçü ve değerler bakımından ve sosyalizme karşı tutumları açısından kapitalizmin bir parçasıdırlar, alternatiflerini kapitalizmin içinde ve içinden üretmektedirler; kapitalizmin ideolojik bir uzantısıdırlar. Kapitalizmin en "olgun" biçimleri olarak "demokrasiyi" veya "sivil toplumu", yakın değil, mutlak bir amaç olarak koymaları bile bu yaklaşımların niteliğini ortaya koyar.

Dünyadaki veya kendi toplumundaki durum ne olursa olsun, umutlu olmak bireyin kendi elindedir. Bunun için, kendi ölçülerini evrensel ölçülerle uyumlaştırmayı başarması, kendi amaçlarıyla insanlığın ortak amaçları arasındaki bağlantıyı sıkıca kurabilmesi yeterlidir. Yeterlidir ama bu uyumu sürekli kılmak onu şu veya bu baskıdan, işkenceden, tehditten ve hatta özel sorunlardan yara almayacak biçimde korumak koşuluyla. Elbette bu tek başına böylece, bir ahlak ilkesi olarak kalabilir; böyle bir umutluluğun fonksiyonel olabilmesi, toplumsal boyutuyla birlikte kavranması halinde mümkündür. Kendi kurtuluşunun anahtarını toplumsal kurtuluş çerçevesinde bulamadıkça, insanın kendisiyle uyumlu olması, kendine karşı saygı duyması ve bunu bir tutarlı hayat tarzı olarak organize etmesi bir şey ifade etmez. Umutlu olmak bireyin kendi ellerindedir ama bu ifade, keyfi kullanıma kapalıdır.

Somut toplumsal yaşam temelinde irdelendiğinde görülecektir ki umut sorunu, örgütlülük sorunuyla özdeştir. Örgütlü mücadele dışında bir yoldan bireysel veya toplumsal kurtuluş ummak, hatta umutlu olmayı denemek bile boşunadır, umutlu olmanın doğru ve bilimsel yorumuna aykırıdır. Böyle aykırı bir umutlanma, ne kadar reel bir temele oturtulmuş, kılı kırk yaran hesaplara dayandırılmış olsa da, hayaldir. Örgütlü mücadele bireyin başlıca güven kaynağıdır, aynı zamanda umut kaynağıdır. Birey olarak kendini özgürce gerçekleştirmesinin de, etkin olarak var olmasının da biricik biçimi budur. Umut sorununda temel çözümleyici olgu örgütlülüktür.

Örgütlülük, kendi başına bir amaç olduğu için değil, belli bir insani ve toplumsal hedefe ulaşmanın vasıtası olduğu için önem taşır. Kendi maddi ve manevi ortamını daha insani kılmak,kendini daha insan kılmak, bunu bütün toplumun ve giderek insanlığın özlemleriyle birleştirmeyi başarmak, özlem olmaktan çıkarıp somut olguya dönüştürmek, örgüt olmanın ve örgütlü mücadele içinde bulunmanın yeterli sebepleridir.

Fakat kabul etmek gerekir ki, bu çerçeve bile, bilimsel anlamda umutlu olmak için yeterli değildir. Bu amaçlara varabilmek dünyanın, şimdiye kadar değşitirilememiş olan bölümünün, henüz dönüştürülememiş olan koşullarının da değiştirilip dönüştürülmesine bağlıdır. Bunda kendi payına, kendi ülkesinde kendine düşeni gerçekleştirmek, bunun için çaba göstermek şarttır. Yani, kendi bireysel varlığı için, bunun doğal sonucu olarak kendi ülkesi ve halkı için umut üretirken, aynı zamanda bütün insanlar ve insanlık için umut üretiyor konumda olmanın gereğini kavramış bulunmak gerekir. Böylesine iddialı bir hedef için güçlü ve umutlu olmayı başarmak, iddialı bir mücadeleyle doğrudan bağlantılı olmakla mümkün olabilir.

Değiştirmenin ve dönüştürmenin, biri siyasal, öbürü toplumsal olmak üzere bilinen iki temel boyutu vardır. Bunlardan siyasal olanı, toplumsal olanı başarma etkinliğine ulaşabilmenin bir vasıtasıdır. Siyasal mücadeleyi dışarda bırakan, siyasi mücadelenin hedeflerine bağlı olup başarısına hizmet etmeyen, siyasal hedeflerden bağımsız hedefler güden mücadeleler, gelip geçici başarıların, dolayısıyla umutların kaynağı olabilir, insan hayatında kısmi iyileştirmeler sağlayabilir. Ama böylesi mücadeleler son tahlilde mutlaka başarısız kalır. Bu tür mücadelelerle hayatı değiştirmek ve dönüştürmek mümkün olamaz. Ama bu tür mücadelelerle beslenip desteklenmedikçe merkezi siyasal hedefler için yürütülen mücadelenin başarıya ulaşmasından, toplumsal yaşamı değiştirip dönüştürmesinden, gelişmenin yolunu açıp tarihsel dinamikleri son söz sahibi yerine oturtmasından da söz edilemez.

Demek ki umut, doğrudan insanlar tarafından, ama belli bir toplumsallığa bağlı olarak üretilebilen, somut bir şeydir. Bir karakter, vaazedilmiş doğal bir vasıf değildir. Somut duruma bağlı olarak, belli bir dönemde insanın kendini umutsuz ve karamsar, hatta korkak olarak ileri sürmesine karşılık, başka bir somutlukta aynı insanın kendini bu kez her şeyi değiştirmeye muktedir bir güçle ileri sürmesinin sebebi budur. Dolayısıyla, umutsuzluğun üstüne yürümek, şimdiki karamsarlığı büyük toplumsal iddialara dönüştürmek, umutsuzluğun ve karamsarlığın kaynağı olan verili durumun üstüne üstüne yürümekle mümkün olur. Bu,sadece insani ve demokratik bir hak değil aynı zamanda bilimsel bir haktır da. □

Sovyet demokrasisinin temeli: İşyeri Komiteleri

nokta
8 Şubat 1987

Ekonomist, maliyeci ve yazar Arslan Başer Kafaoğlu, dünya sorunları ve Sovyetler'de son gelişmeler hakkında "Dünyada neler oluyor?" adlı bir kitap hazırladı. Kafaoğlu, Sovyetler'deki reformlarla ilgili olarak Nokta'*nın sorularını yanıtladı.*

Nokta: Gorbaçov Sovyetler'de ne gibi değişikler yapmak istemektedir, getireceği yenilikler nelerdir?

Kafaoğlu: Aslında Gorbaçov'un yapmak istediği şey,Sovyetler'de halkın coşkusunu elde ederek bu yolla üretimi artırmak ve bir sınıfsız toplumun da açıklıkla yönetilebileceğini dünyaya ispat edip sempati toplamak. Böylece Sovyet rejiminin barış hakkındaki tutumunun samimi olduğuna dünyayı inandırmak, ülkeyi silahlanma giderlerinden bir dereceye kadar kurtarmak, halka kalıcı, sıkıntısız bir yaşam sağlamak. Şunu belirtmeliyiz ki, şimdiki hareketin asıl temelini "İşyeri Komiteleri" oluşturmaktadır.

Nokta: Bu İşyeri Komiteleri'nin işlevi nedir?

Kafaoğlu: İşyeri Komiteleri Sovyet demokrasinin temelini oluşturuyorlar. Bu komiteler planlamanın ilk basamaklarını hazırlarlar, başka bir deyişle planlama İşyeri Komiteleri'nin tasarıları ile başlar. İşyeri Komiteleri, işçi-

ler arasında ve sendikalarda Gorbaçov'un lehine büyük destek sağlamıştır.

Nokta: Kruşçev de bir reform hareketi başlatmış, ancak bunun sonunu getirememişti. Gorbaçov'un bu konudaki şansını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Kafaoğlu: Kruşçev, Gorbaçov gibi hareketini temelde başlatmamıştı. Daha doğrusu Kruşçev reform politikasını tek başına yürütebileceğini sanıyordu. Oysa Gorbaçov hareketi tabandan başlatarak yukarıya egemen olmuştur. Bu hareket Kruşçev'in hareketi gibi temelsiz değildir. Gorbaçov'un reformları tamamen bilimsel esaslara dayanan, işgücünde verimliliği artıran, yeni teknolojileri hakim kılan, bu yenilikleri kabul etmeyenleri işyerinden uzaklaştıran, tayin ve terfi işlemlerini parti üyeliği kriterine bağlamayan bir girişimdir.

Nokta: Bir süre önce görevinden alınan Kazakistan Parti Sekreteri Kunayev, son Merkez Komitesi toplantısında Politbüro'dan da uzaklaştırıldı. Kazakistan'dan sonra başka cumhuriyetlerde de sorunlar çıkabilir mi?

Kafaoğlu: Batılı gözlemciler bazı yerel cumhuriyetlerde geçen son olayları abartıyorlar ve temelde yapılan yenilikleri küçümsüyorlar.

---

12 Eylül'ün "Hiç"ten gerekçesi

Milliyet, 28 Ocak 1987

ALKIŞ aldı **Mükerrem Hoca.** 12 Eylül'ün perde arkasındaki gerekçesini net biçimde ortaya koyduğu için...

ANAP Yozgat Milletvekili Profesör **Mükerrem Hiç,** dün Tarabya Oteli'nde Basisen Sendikası tarafından düzenlenen **"24 Ocak Kararları'nın 7'inci yılında Türkiye"** konulu sempozyumda konuştu. Ve 24 Ocak ile 12 Eylül'ün amaçlarını bakınız nasıl tanımladı

"1979'da ideolojik grevler yapıldı. 1982 Anayasa'sında da buna tepki olarak sendikal haklar kısıtlandı. Mesela ideolojik amaçlı grevler sonucu 1979'da 1.4 milyon işgünü, 1980'de de 4 milyon işgünü kayboldu. Grevler o kadar anormal hadlere çıkarılmıştı ki 12 Eylül harekatı bunu engellemek için yapılmıştır."

Profesör **Mükerrem Hiç,** 12 Eylül'ün amacını muhalefet partilerinden daha açık ortaya koyarken sanırız bir konuyu eksik bıraktı... Acaba Türkiye'de (ideolojik veya değil) grevde geçen gün sayısı Batılı demokratik ülkelerin kaçta kaçı oranındaydı? Sayın **Hiç** bunu da belirtse, 12 Eylül harekâtına neden olan grev yoğunluğunun **"hiç"** denecek kadar az olduğunu sergileyecekti. Grevlerin yasaklanması ve sendikal hakların kısıtlanmasının Türkiye'ye kazandırdığı mı?

Duruma bakılırsa "hiç!"

-10-

İlkbaharda Podolsk'a taşınmış ve bu arada kent dışında, Pahra kıyısında yazlık olarak kullanılmak üzere bir daire tutmuştuk. Volodya bir hafta kadar yanımızda kalmıştı. Yürüyüşlerimize, Podolsk çevresindeki nefis manzaralı yerlerde yaptığımız sandal gezilerine katılıyor, coşkuyla kroke oynuyordu. Yanımızda kaldığı süre içerisinde Lepeşinski ve Şesternin —karısı bayan Sofya Pavlovna ile birlikte— onu ziyaret ettiler, Şesterninler geceyi bizde geçirdiler. Volodya'nın bu görüşmeler sırasında, onların da savunduğu, yurtdışındaki "Raboçeye Delo" grubunun görüşlerine sert biçimde saldırdığını hâlâ hatırlarım. Bu sırada İlyiç'in başka ziyaretçileri de oldu, bunların hepsiyle konuşarak onları çıkarılması düşünülen tüm Rusya çapındaki gazeteye düzenli olarak katkıda bulunmak konusunda ikna etti ve bu iş için şifreler kararlaştırıldı. İlyiç bu gazete tasarısını yalnızca en yakın dostları, sırdaşlarıyla konuşuyordu.

Yurtdışına gitmek üzere yola çıkmadan önce Vladimir İlyiç'in bir tek isteği kalmıştı: Ufa'ya gidip, Mart 1901'e kadar polis gözetiminde kalacak olan karısı Nadejda Konstantinovna'yı bir daha görebilmek. Bunu gerçekleştirmek üzere annemiz Petersburg'a gidip izin koparmaya çalıştı, başarılı da oldu. Kendisinin de oğluyla birlikte gideceğini söylediği için, üçümüz böylece önce trenle Nijni'ye gitik, oradan da vapurla yolumuza devam ettik.

Bu yolculuğu çok iyi hatırlıyorum. Temmuz ayıydı ve nehir suları kabarmıştı. Önce Volga, sonra da Kama ve Belaya üzerindeki vapur yolculuğumuz harikaydı. Bütün günü güvertede geçirmiştik. Volodya'nın neşesi doruğundaydı, nehirden ve çevredeki ormanlardan esen rüzgarı doya doya içine çekiyordu. Kama ve Belaya arasında işleyen küçük vapurun bomboş güvertesinde gece yarısına dek sohbet ettik. Annemizin uykusu geldiğinde kamarasına çekilmişti, sayısı zaten az olan yolcular da erkenden kamaralarına gitmişler, güverte bize kalmıştı. Nehrin her iki yakasının sessizliği içinde, gizli konuşma yapmak için tam bir fırsat bulmuştuk. Vladimir İlyiç, partinin kuruluşunda belkemiği vazifesi görecek tüm Rusya çapında bir gazetenin tüm detaylarını heyecanla anlattı. Sürekli takiplerin parti kongresinin Rusya'da yapılmasını imkansız kıldığına işaret etti. Daha o yılın Nisan'ında güneydeki bir çok parti örgütü hemen tümden yok edilmişti. Bunlar arasında Yekaterinoslav'daki "Yuşni Raboçi"nin redaksiyon kurulu da bulunuyordu. (Daha önce belirtildiği gibi), gene Samara'dan arkadaşı olan ve İlyiç Pskov'a giderken birkaç günlüğüne Moskova'da bizde kaldığında, yapılması düşünülen II. Parti Kongresi hakkında onunla konuşmak üzere evimize gelen İ.C.Lalayans da tutuklananlar arasındaydı. "Daha hazırlıkları bile böylesi başarısızlıklara ve kayıplara yol açıyorsa, parti kongresini Rusya'da yapmak imkansızdır. Ancak yurtdışında yayınlanan bir organ, ekonomizm gibi akımlarla uzun vadede mücadele edip, partiyi sosyal-demokrasinin doğru kavranmış esasları etrafında birleştirebilir. Yoksa, Parti Kongresi yapılsa dahi, herşey I. Parti Kongresi'nde olduğu gibi sonradan darmadağın olur" diyordu.

Yıllar sonra şimdi, o gece onunla yaptığımız konuşmaları tam olarak nakledemesem de, konuşmamızın genel içeriği zihnime iyice yerleşmiş durumda. "Emeğin Kurtuluşu" grubuyla "Raboçeye Delo" grubunun tutumları, iki grup arasındaki sürtüşmeler üzerine konuştuk. Vladimir İlyiç "Emeğin Kurtuluşu" ve G.V.Plehanov'dan yana konuşarak ona yöneltilen dostça davranmamak ya da kibirlilik ithamlarına; gruba yöneltilen pasif kalma suçlamalarına karşı hararetli bir savunma yaptı. Şesternin ve partide görev almış partili işçiler gibi, ben de bize genişçe literatür sağlayan, yazılarımızı basan, siparişlerimizi karşılayan "Raboçeye Delo" grubuyla ilişkilerimizi kesmenin doğru olmayacağına işaret ettim. Örneğin, Moskova Komitesi Mayıs 1900 bildirisini basılmak üzere gönderdiğinde sözkonusu grup bunu basmış olmasına karşılık, mektupla cevap bile vermeyen "Emeğin Kurtuluşu" grubundan ne beklenebilirdi? Vladimir İlyiç ise o insanların pratik çalışmalar için yaşlarının ilerlemiş ve sağlıklarının bozulmuş olduğunu, bu konuda gençlerin onlara yardımcı olması gerektiğini, ancak bunu kendilerini bu yaşlılardan tecrit ederek değil, onların kararlı önderliklerini kayıtsız şartsız kabul ederek yapmaları gerektiğini söyledi. Yoldaşlarla yurtdışında çalışmayı bu doğrultuda tasavvur ediyordu.

O gece, Bernstein, Kautsky, "Kredo" ve "Anti-Kredo" üzerine de konuştuk, kısaca o zamanki güncel sorunların hepsine değindik. Volodya'nın neşesi yerinde, konuşması sürükleyiciydi. Bu yolculuk benim için en güzel anılardan biridir. Ufa'da, V.İlyiç oradaki yoldaşları ziyaret etti. Bunlar arasında kendisiyle daha önce şifre kararlaştırdığı Krohmal da bulunuyordu. Çevredeki birçok ilçeden sürgünler gelip İlyiç'le konuştular. Üç gün sonra annem ve ben geri dönerken o, bir süre daha orada kaldı, sonra az bir zaman Samara'da kalıp trenle geri döndü. Gittiği her yerde mektuplaşmak üzere şifreler oluşturuyordu. Podolsk'a dönüşünden kısa bir süre sonra yurtdışına çıkmak üzere bizden ayrıldı. İki hafta sonra ben de onu izledim.

Sürgündeki yaşantı

Yurtdışına çıkma imkanını 1911 yılı Ekim-Kasım aylarında elde ettim ve Paris'te Vladimir İlyiç'in yanında iki hafta kadar kaldım. Maddi bakımdan yaşantısını kötü buldum, kötü besleniyordu, üstü başı dökülüyordu. Onu hemen ertesi sabah bir dükkana giderek kalın bir palto almaya razı etmeye çalıştım, ama bunu kesinlikle reddetti. Ertesi sabah onun gelmesinden ümidimi kesmişken, kararlaştırdığımız saatte avluya açılan pencerenin altına gelip beni çağırınca şaşırdım. Sonradan anlaşıldı ki, ben yanlarından ayrıldıktan sonra Nadya önerimi kabul etmesi için onu ikna etmiş. Volodya pahalı bir palto istemiyordu, ancak satıcının dükkandaki bir paltonun "evladiyelik" olduğu konusunda onu ikna etmesinden sonradır ki paltoyu almaya razı oldu, bu kez de yeni bir ceket almayı reddetti. Ben onun cekete de şiddetle ihtiyacı olduğu görüşündeydim oysa. Bu ziyaretim sırasında İlyiç'in alışılmışın aksine, neşeli olmadığı dikkatimi çekti. Bir ara gezerken bana "gelecek devrimi görebilecek miyiz?" dedi. Bunu söylerken 1895'te Okrana'da çekilen resmindeki gibi üzgün bakıyordu. O sıralar gericiliğin azgın dönemleriydi. Yeniden canlanmanın belirtileri olan "Svesda" ve "Mysl"in yayınlanması ise hemen hemen hiç dikkat çekmiyordu.

Döndükten sonra, ona nasıl yiyecek göndereceğimi araştırdım ve Paris'e jambon, sucuk vb. et mamülleri gönderdim. Bunun üzerine şimdi artık kaybolmuş olan bir mektubunda, evde yapılan jambonun "şahane bir yiyecek" olduğunu yazmasından anladım ki, Paris'te yemek zorunda kaldığı etle gönderdiklerim arasında büyük fark vardı. Buna karşılık, sonraları gittiği Avusturya'ya et türünden yiyecek gönderilemiyordu. Krakov'da oturdukları sırada ise havyar, kurutulmuş alabalık, mersin ve ringa balığı vb. balıklarla, Nadya'ya haber vermeden onun için istediği tatlılar gönderdim. Bu tatlılardan hem onun, hem Nadejda Konstantinovna'nın 1912-13 yıllarında yazdıkları mektuplarda söz edilir.

1917'den görünümler

Şubat Devrimi adeta büyüleyici bir biçimde çok hızlı geldi. Devrimin ilk günlerinde "Pravda"nın redaksiyon sekreterliğini üstlenmiştim. Büyük bir sabırsızlıkla V.İlyiç'in dönüşünü bekliyorduk. Yola çıktığı haberini aldığımızda, onun böyle açık yolculuk yapabilmesi bize inanılmaz göründü. Sabırsızlıkla yolunu gözlüyorduk. Onu karşılamak üzere Finlandiya garına gittim. O günlerde bende büyük, aydınlık saçan bir olayın geliştiği izlenimi uyandı, her yerde sevinç hakimdi. Akşam saatlerinde Finlandiya garında işçi kitlelerinin oluşturduğu büyük bir kalabalık vardı. İşçiler V.İlyiç'in treninin durduğu peronda saflar halinde dizilmişler, onu büyük bir sevinçle selamlıyorlardı. İşçilerin sevinçli ve o törenin coşkusunu yansıtan yüzleri hep aklımdadır. Hep birlikte İlyiç'in bir konuşma yaptığı gar binasına gittik. Bu konuşmanın içeriğini tam olarak hatırlamıyorum, yalnızca genel havaya kattığı canlılığı hatırlıyorum.

Vladimir İlyiç Finlandiya garının önündeki meydanda bir zırhlı aracın üzerine çıkıp konuştu. Kızıl meşaleler etrafı aydınlatıyordu, genel hava ise tarifi imkansız bir biçimde, bir yandan sevinç ve coşkuyu, diğer yandan da biraz korkuyu barındırıyordu. Gerçekten V.İlyiç böyle serbestçe ve açıkça konuşabilir miydi, yoksa biz mi öyle olabileceğini düşünüyorduk?

İlyiç bizde, Şirokaya caddesinde kaldı. Yanına gelen pekçok yoldaşla pekçok konuşma yaptı. Bu konuşmalardan bölük pörçük birşeyler aklımda kalmış. Bolşevik görüşte olan, ama hükümetin mağlubiyete uğratılması görüşüne katılmayıp, savaşa son vermenin çok zor mümkün olacağını savunan birçok yoldaşın bu konuşmalardan sonra hemen ikna olduklarını gördüm. Onlarla konuşması olağanüstü bir ikna etkisi taşıyordu.

Ortalık çok hareketliydi, işimiz başımızdan aşkındı. Her gün "Pravda"da bir aradaydık ve ben onunla birlikte çalışıyordum. Pekçok insanın talebi oluyor ve sürekli toplantılara gidiyordu.

Bu arada, onu karakterize eden kimi kişisel özelliklerine de biraz olsun değineyim. Bir defasında eve geldiğimde, onu, kendisini çok seven 11 yaşındaki evlatlık oğlumla oyun oynar, boğuşurken buldum. Çocukları çok sever, onlara karşı nasıl davranılacağını çok iyi bilirdi. (O gün) yemek masasının çevresinde dolanarak oğlanı kovalıyor ama çocuk ondan çevik olduğu için yakalayamıyordu. Bu yüzden çocuğu yakalamak için masanın üzerinden uzandı ve bu enerjik hareketiyle masa devrilip, üzerindeki sürahi yere düştü, üstündekiler de devrilip kırıldı. Böyle bir sahneyi V.İlyiç'in ciddi çalışmalarının yanısıra, nasıl hararetle oyun oynayabildiğini göstermek için anlattım.

Temmuz'da gösteriler başladığında evimizi terketti. İlkin mahkemeye gidip teslim olmak üzerinde durduysa da, sonraları tutuklanmasından sonra onu kesinlikle öldüreceklerini, arkasından timsah gözyaşları dökeceklerini, bu ölüm olayını "maalesef önlemenin mümkün olmadığını" ileri süreceklerini, onunla bu şekilde hesaplaşacaklarını söyledi. Bu durumda onun hayatından endişeleniyorduk. Özellikle evimizde yapılan aramalardan sonra onun bu düşüncesinde ne kadar haklı olduğunu gördük. Bu aramalar Çarlık Rusyası sırasındakilerden başkaydı. Kapı açılır açılmaz süngüleri takılı, yüzleri kederli, vücutları bir deri bir kemik askerlerle yüz yüze geliyorduk. Askerler sertlik içinde, aranan kişiyi bulabilmek için koridorda oraya buraya koşuşuyorlardı. Önceleri olduğu gibi, bu kez aradıkları kitap değildi, kitaplara bakmıyorlardı bile. Süngülerini yataklara, divanlara saplıyor, sanki aradıkları kişi onların içinde saklanıyormuş gibi bütün sandıkları açıyorlardı. Elbette bu yaptıkları için hiç de hesap verme gereği duymuyorlardı. Nadejda Konstantinovna'nın anlattıklarına göre, onu, kocamı ve ev hizmetine bakan kadını tutukladıkları olay şöyle gelişmiş: Ev hizmetine bakan taşralı, sıradan kadıncağız kapıyı açtıktan sonra işine dönüp, birşeyler almak üzere mutfağa gitmiş. Arama yapmaya gelen askerler onun V.İlyiç'i sakladığını ve şimdi de onu uyarmaya gittiğini düşünmüşler. Bunun üzerine tüm evi aramışlar. Bu ikinci aramaydı. İlk aramada ise V.İlyiç'i tanıdığını iddia eden bir ajan vardı. İlyiç'i bulamayınca bu kez albümde onun resimlerini aramaya başladılar, bir resmini buldular. Sonra kocama bakıp, ikisinin arasında hiçbir benzerlik olmamasına rağmen, "işte bu, odur" deyip, Mark Timofeyeviç'i tutukladılar ve bir kamyona bindirip götürdüler. Sonra mesele anlaşıldı. Askerler bizim evimize arama yapmak üzere geldiklerinde, yardımcı kadın aynı düşüncesizliği bir daha yaptı. Kapıyı açtıktan sonra bir yerlere çekip gitti. Askerler hemen onun arkasından koşup evin avlusunda her yerin altını üstüne getirdiler. Bu arama üç saat kadar sürdü. Ev büyüktü ve askerler V.İlyiç'in saklanabileceğini düşündükleri her köşe bucağa bakıyor, her şeyi evirip çeviriyorlardı. İki asker evde oturup bekledi. Bu arada Nadejda Konstantinovna evde yoktu. Eve yaklaşırken durumun pek tekin olmadığını anlamış, hemen oradan uzaklaşmış. Bu sırada kızkardeşim ve ben yemek odasında oturuyor, başımızda iki asker, çay içiyorduk. Askerler çok öfkeliydi, bir tanesi: "onu görsem, kendi elimle öldürürüm" dedi. Maria onlarla konuşmaya başladı. Onlara çay ve üzerine jambon vs. konmuş ekmek ikram ettik. Bu arada Maria, "onun satılmış olduğuna neden inanıyorsunuz? Bunu nereden biliyorsunuz? Bunca yıl illegal çalıştı, Çarlık'tan çok çekti" diye sordu. Sohbet sırasında biraz yumuşadılar, bir tanesi "öyleyse Kerenski satılmıştır" dedi. Kız kardeşim devam ederek, "neden illâh ki birileri satılmış olsun?" diye sordu.

Bu aramadan sonra üç defa daha geldiler. Bu olaylar üzerine Şirokaya caddesinde oturduğumuz evin diğer sakinleri bize tam anlamıyla düşman kesildiler ve böyle "zararlı" kişiler olan bizlerin evi terk etmesini istediler.

Şimdi de Ekim'le ilgili birkaç bölük pörçük anımı anlatayım. Bu kadar sık arandıktan sonra V.İlyiç'in nasıl ve hangi yoldan geri dönebileceği ve askerlerin tutumunun, onun açısından tutuklanma tehlikesinin ortadan kalkacak kadar değişip değişmediği üzerine, ifade edilmesi güç kaygılar taşıdığımızı hatırlıyorum.

Konspirasyon gereği çok sınırlı bir çevrenin bildiği bir evde saklanıyordu. İşte bu yüzden onu ancak Smolni'de görebildim. 25 Ekim (7 Kasım) gününü özellikle açık seçik olarak hatırlıyorum. O gün devrim tamamlanmıştı. Toprak, savaşın sona erdirilmesi ve sosyalist cumhuriyetin kuruluş kararnameleri okunmuştu. Bunların hepsi beklenmedik bir süratle gelişti. Herkese ışıl ışıl bir sevinç, bir heyecan hakimdi. Öyle ki, olanlar bir masal gibi geliyordu insana, gerçek miydi, değil miydi?

Krasnov'un yaptığı konuşmadan sonra toplulukta nasıl bir dalgalanma olduğu gözlerimin önünde. Smolni'ye vardığımda yoldaş Rosmiroviç askeri durumdan anlayan tek bir adamımız olduğunu söylemişti. Kastettiği kişinin (yoldaş Rosmiroviç'in kocası) o sıralar savaş komiseri olan Krilenko olduğunu düşünmüştüm. Ama o, "hayır" dedi, "askeri durumdan yalnızca Vladimir İlyiç biraz anlıyor". "Nasıl olur?" diye şaşırdım, "o bu işlerle hiç ilgilenmedi ki!". Sonra Vladimir İlyiç'in çalışma odasına gittim. Ortaya bir sürü harita yayılmıştı. İlyiç'in her yanı haritalarla çevriliydi. Özellikle yüzündeki ifadeye dikkat ettim. Orada beti benzi atmış oturuyordu, haritalara dalmıştı, hem de nasıl bir dalış. Endişeye kapıldım, tüm bu askeri sorunlarla nasıl başa çıkacak diye düşündüm. Ona birşey olur diye çok korktum, çok bitkin gözüküyordu.

Ekim ayından, yalnızca Vladimir İlyiç'in askeri haritalar üzerinde oturup çalışmasını ve korkunç derecede bitkin olmasını aktarmakla yetineceğim.

(A.İ.Ulyanova —Yelizarova'nın anıları burada bitiyor, önümüzdeki sayılarda Lenin'i diğer kardeşlerinin anılarından anlatmayı sürdüreceğiz.)